

Darbelere karşı
demokrasi mücadelesiyle
geçen bir ömür
Gençay Gürsoy

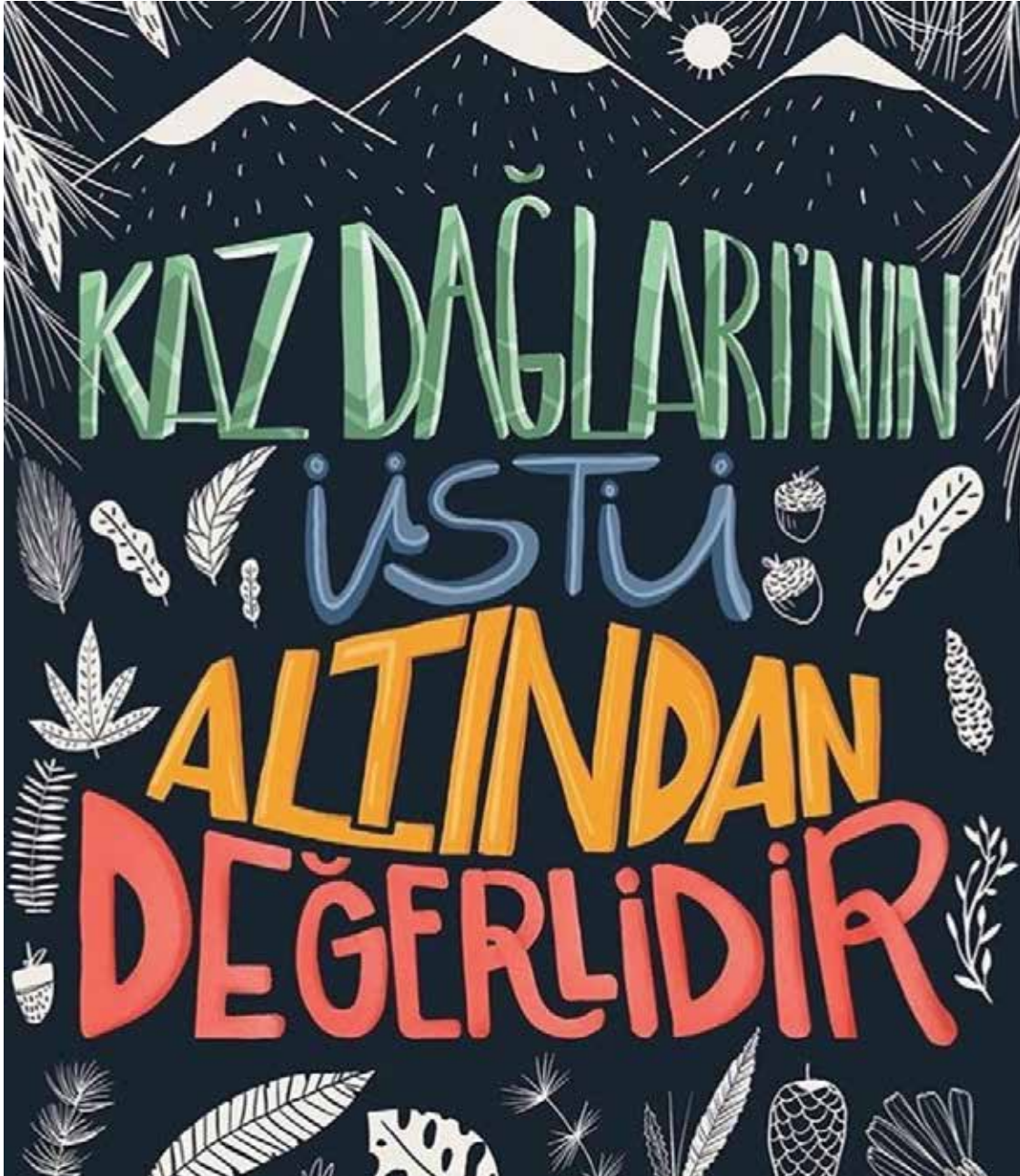
Prof. Dr. Gençay Gürsoy ile 12 Eylül 1980 darbesinin yıldönümünde 1960'dan 1980'e tanıklık ettiği üç darbeyi ve demokrasi mücadelesini konuştuk

► SF35

Hekim Sözü

İSTANBUL TABİP ODASI YAYIN ORGANI • SAYI: 5 • EYLÜL - EKİM 2019

30

**Güvenlik
soruşturmalarının
hiç bir hukuki
dayanağı yok!**

İstanbul'da görev yapan on beş aile hekiminin sözleşmesi hukuğa aykırı biçimde feshedildi.

39

**Görsel medya
ve etik**

İki bin beş yüz yıl önce, Sokrates tarafından "sorgulanmamış bir hayat yaşamaya değmez" deyişle dile getirilen bu sorgulama, insanın bilim, sanat ve felsefe gibi ikincil doğasını ve insanlığını oluşturan yanlarının ortaya çıkışını sağlar.

41

**İlaçla düşük:
Hayat kurtarıcı
bir seçenek!**

Güvensiz düşüklere ciddi bir halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde her sekiz dakikada bir kadın güvensiz düşük komplikasyonlarına bağlı hayatını kaybetmektedir.

DOSYA:

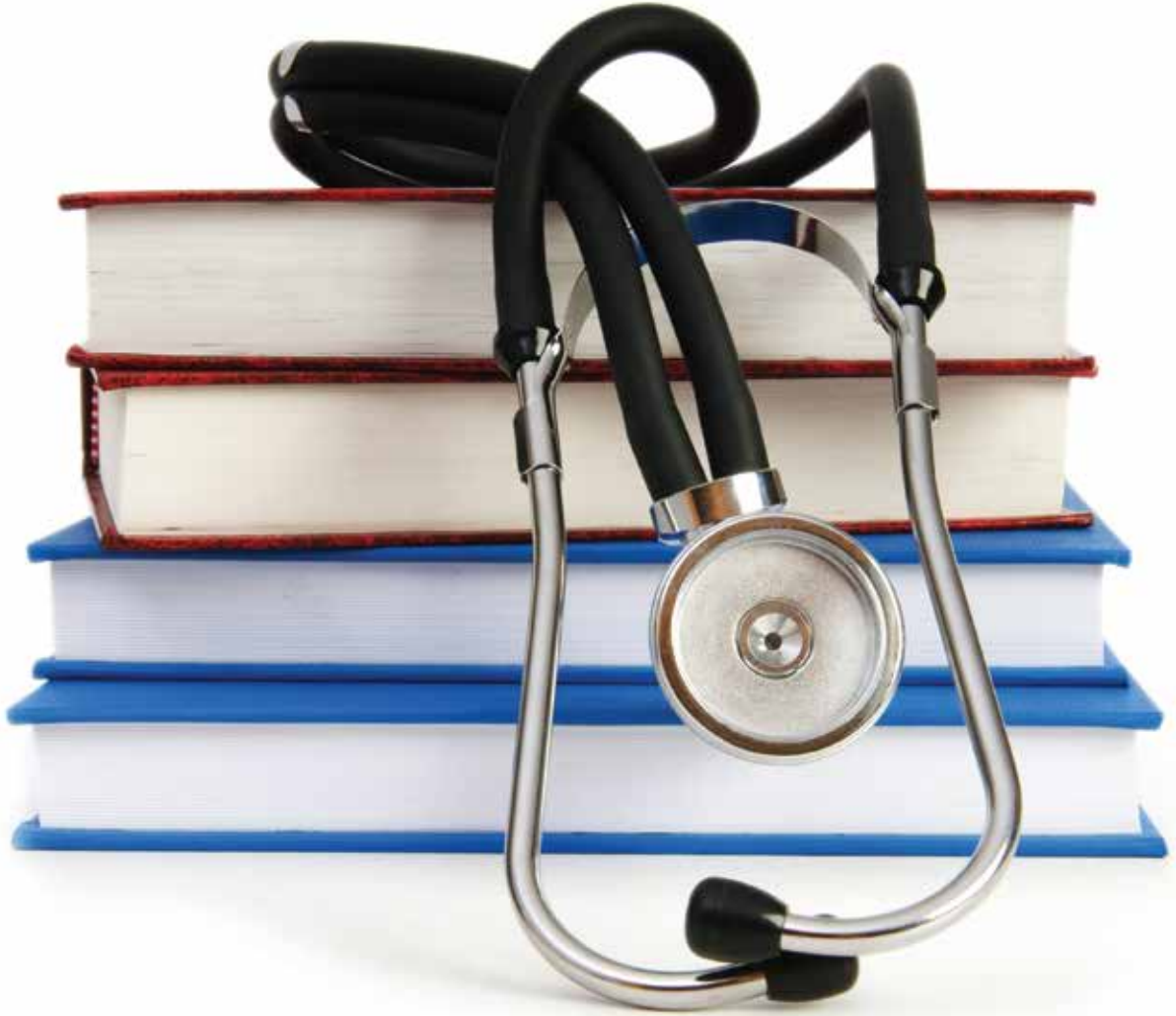
ÇEVRE VE SAĞLIK

► SF09

Genç meslektaşlarımızla dayanışmak için
İstanbul Tabip Odası Eğitim Bursu'na
destekçi olun

TIP ÖĞRENCİLERİNE EĞİTİM BURSUSU

**İSTANBUL
TABİP ODASI**

AYRINTILI BİLGİ

Senem Demir Kahveci

0 212 514 02 92-126 • 0 549 806 62 14

burs@istabip.org.tr

Fay hatlarını beklerken

İstanbul Eylül ayının sonlarında merkez üssü Silivri açıkları olan 4.7 ve 5.8 şiddetlerinde iki depremle sarsıldı. İlki hafif atlatıldıysa da ikincisi bir hayli paniğe yol açtı. İnsanlar korku içinde evlerinden dışarı kaçıştı, telaşla okuldaki çocuklarına ulaşmanın peşine düştü, trafik anında kilitlendi, cep telefonları çöktü.

Bir kez daha gördük ki; 1999 depreminden bu yana geçen 20 yılda toplanan bütün deprem vergileri heba edilmiş, yapılan bütün tartışmalar, verilen bütün sözler, vaatler hep boşmuş. Bırakın depreme hazırlık için önlem almayı 25 yıldır İstanbul'u yöneten rantçı zihniyet deprem toplanma alanlarımızı bile AVM'lere kurban etmiş!

Hastanelerimizin durumu da hiç farklı değildi. Çekmecelerde bekletilen Hastane Afet Planlarının pratik hiçbir değeri olmadığı, sağlık çalışanlarının acil durum prosedürleri konusunda bilgilendirilmediği, eğitilmediği, sürecin düzgün yürütülemediği açığa çıktı. Gene her şey çalışanların tecrübesine, özverisine kaldı.

İstanbul'daki depremlerin tesellisi gene de can kaybı olmadan atlatılması oldu. Ancak bilim insanlarının söyledikleri uykularımızı kaçırarak kadar açık.

Her iki deprem de Kuzey Anadolu Fayı'nın Marmara Denizi'nin içinden orta segmentinde meydana geldi ve artçılar da ana segmente yaklaşıyor. Enerji birikiyor ve dışarı çıkacak. Bir sona doğru yaklaşıyoruz. Zamanı tam tahmin edilemese de İstanbul'da en az 7 büyüklüğünde bir depremin olması kaçınılmaz görünüyor.

Şimdi hepimiz kırılacak fay hattının altında kalmamanın telaşındayız.

***

"Fay hattı" sadece jeolojide değil, siyasette de kullanılan bir terim.

İktidar partisinin on yedi yıldır yürüttüğü baskıcı, ötekileştirici, kutuplaştırıcı politikalar toplumda ciddi bir fay hattının oluşmasına yol açtı. Başlarda bu fay hattından yararlanan siyasal İslamcılar olsa da denge giderek tersine dönmeye başladı.

Tıpkı coğrafyada olduğu gibi siyasette de en ciddi fay hattı İstanbul'da. İktidar partisinin 31 Mart seçimlerini "Hiçbir şey olmasa bile kesin bir şeyler oldu(!)" diyerek iptal ettirmenin maliyeti ağır oldu, 23 Haziran'daki sonuç kendi cephelerinde büyük bir deprem yarattı.

Bu ağır sarsıntıya cevapları ise aralarında meslektaşımız Dr. Selçuk Mızraklı'nın da bulunduğu seçilmiş Büyükşehir Başkanlarını görevden almak oldu.

Yüzde 25 oyla İstanbul'a Büyükşehir Belediye Başkanı seçilip mahkeme kararıyla hapse mahkum edildiği için görevden alınanların, yüzde 53 oyla seçilen Van, yüzde 54 oyla seçilen Mardin ve yüzde 63 oyla seçilen Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlarını hiçbir mahkeme kararı olmadan görevlerinden almaları toplum vicdanında kabul görmedi.

Akıllarınca, böyle bir hamle yaparak muhalefet cephesinde bir fay kırığı yaratmaya çalıştılar ama tutmadı.

***

Biliyoruz; fay hatları öldürmez, hazırlıksızlık, tedbirsizlik, örgütsüzlük öldürür.

Öyleyse el ele verelim, kırılan fay hatlarının altında kalmamak için örgütlenelim.

Henüz vakit varken!

Hekim Sözü

İki ayda bir yayınlanır.
Yıl:1 • Sayı: 5 • Eylül - Ekim 2019

İstanbul Tabip Odası'nın
bilimsel, kültürel, aktüel yayın organıdır.

İstanbul Tabip Odası
Yönetim Kurulu Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Dr. Osman Öztürk

Sayı Editörü:
Dr. Süheyla Ekemen

Yayın Kurulu
Dr. Süheyla Ağkoç
Dr. Süheyla Ekemen
Dr. İsmail Gönen
Dr. Ekim Nehir
Dr. Osman Öztürk
Dr. Yasemin Demirci

Sayfa Tasarımı:
Alaattin Timur

İletişim Adresi:
Türkocağı Cd. No:9, 34440
Cağaloğlu, İstanbul

Tel: 0212 514 02 92

Faks: 0212 513 37 36

E-posta:
hekimsozu@istabip.org.tr

Web:
www.istabip.org.tr

Basım Yeri:
Alper Basım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Caddesi
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi
4NA24 Topkapı-İstanbul
0 212 613 34 83
www.alperbasim.com

İmzalı yazıların düşünsel sorumluluğu
yazarına aittir.

Bu dergideki ilan ve reklamlardaki sözü edilen
ürün ve hizmetlerin etkinliği veya niteliği İstanbul
Tabip Odası'nın garantisi altında değildir.

Hekim Sözü dergisi talep halinde
okurlarımızın posta adresine karşı ödemeli
kargo ile gönderilmektedir.
Talepleriniz için:
0212 514 02 92
numaralı telefondan iletişim kurabilirsiniz.

Yayın Kurulundan...

Yeni sayımız ile yine birlikteyiz. Dosya konumuz Çevre ve Sağlık. Yaşanabilir dünyanın son 11 yılında olduğumuz düşünüldürse çevreyi konuşmak yazmak ve onun için bir şeyler yapmak için geç bile kaldık. Neredeyiz, nereye gidiyoruz? Nükleer enerji çare mi, felaket mi? Suyun satıldığı, iklimin değiştiği bir dünyada yaşam olası mı? Aslında daha başka enerji çözümleri var mı; yoksa sorunun kaynağı yönetimin kimlerde olduğu mu? Bu soruları, yaşamlarını bunların yanıtlarına adayan, bunlar için mücadele eden insanlara sorduk. Çevre ile ilgili farkındalığımızı artıran yanıtları sizlerle paylaşıyoruz.

Her geçen gün sosyal, siyasal ve kişisel haklarımıza yeni saldırı ve gasplar oluyor. Ağustos ayında seçilmiş belediye başkanlarına kayyum ataması, Eylül ayında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün sağlık kuruluşlarından kürtaj yaptıran kadınların listesini istemesi, Kaz dağları gibi ülkenin pek çok yerinin siyanürlü altın arayışı için sermayeye satılması, Aile Hekimlerinin sözleşmelerinin sorgusuz sualsiz feshedilmesi, bitmeyen hak ihlalleri ... Bunları görmezden gelemezdik, geldik de. Odamız Diyarbakır'da, Çanakkale'de, İstanbul'da kimi zaman İl Sağlık Müdürlüğü önünde, kimi zaman Çağlayan Adliyesinde, kimi zaman da Şişli Eğitim Araştırma Hastanesi yemekhanesindeydi; nerede bir hak ihlali varsa orada hekimin sözünü dile getirdi. Çünkü insan haklarıyla bir bütündür. Sağlığımız da, çocuklarımızın geleceği de yaşamsal haklarımızla mümkündür. Hekim olarak daima haksızlığın karşısında, yaşamdan yana duruyoruz, duracağız.

Gençay Gürsoy hocamızla 12 eylül darbesin yıldönümünde 1960'lardan günümüze darbeleri, ülkenin, tabiplerin, tabip odalarının yaşadıklarını; akıl yoksunu, yürek sızısı bir tarihi konuştuk.

Hukuk sayfamızda güvenlik soruşturmalarının hukuki dayanaksızlığını, etik sayfamızda görsel medya, reklam, iyi hekimlik değerlerini, kadın sayfamızda kadın sağlığı için çok önemli bir konuyu; ilaçla düşüğü araştırdık, öğrendik ve sayfalarımıza taşıdık.

Her sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da zevkle okuyacağınızı düşündüğümüz Nörobilim, kitap, sinema ve bulmaca köşelerimiz var.

Daima yaşamı, insanı, doğayı önceleyen, iyi hekimlik değerlerine sahip çıkan İstanbul Tabip Odası hekimlerinin, sizlerin sözünüz olduğumuza inanarak diyoruz ki içilebilir su, solunabilir hava, barışçıl bir ülke ve yaşanabilir bir dünya için hep birlikte mücadeleye devam. Sağlıcakla kalın.

04 BASIN AÇIKLAMASI
BU KARANLIKTAN HEP
BİRLİKTE ÇIKACAĞIZ

05 BASIN AÇIKLAMASI
KÜRTAJ BİR SAĞLIK
HİZMETİDİR...

06 GÜNDEM
KAZ DAĞLARI BULUŞMASI

08 ODADAN
ŞİŞLİ ETFAL EAH. YEMEKHANE
BOYKOTU KAZANIMLA BİTTİ

32 SAĞLIK POLİTİKALARI
II. KALKINMA PLANINDA
SAĞLIK VE SOSYAL GÜVENLİK

35 RÖPORTAJ
GENÇAY GÜR SOY İLE
12 EYLÜL'ÜN YILDÖNÜMÜNDE
DARBELER ÜZERİNE...

39 ETİK
GÖRSEL MEDYA VE ETİK

43 BİLİM
BEYİN ARAŞTIRMALARI
YAŞAM'IN NELİĞİ KONUSUNDA
BİZE NE ÖĞRETİR?

46 ODAMIZDAN HABERLER

48 KİTAP
DELİLER VE DOKTORLARI

49 İNGİLİZCE BULMACA

DOSYA

ÇEVRE VE SAĞLIK

09

HUKUK

30

GÜVENLİK
SORUŞTIRMALARININ
HİÇ BİR HUKUKİ
DAYANAĞI YOK!

SÖZLEŞMELERİ
SORGUSUZ SUALSİZ
FESHEDİLEN
AİLE HEKİMLERİNİN
YANINDAYIZ!
İSTANBUL
TABİP ODASI

KADIN

41

İLAÇLA DÜŞÜK:
HAYAT KURTARICI
BİR SEÇENEK!

KÜLTÜR - SANAT

45

BİR EMİN ALPER FİLMİ
KIZ KARDEŞLER

Bu karanlıktan hep birlikte çıkacağız!

İstanbul Tabip Odası

Diyarbakır, Mardin, Van Belediye Başkanlarının görevlerinden alınarak yerlerine kayyım atanmasının ardından İstanbul Tabip Odası Yönetim Kurulu bir basın açıklaması yaptı.

Aralarında meslektaşımız Op. Dr. Adnan Selçuk Mızraklı'nın da bulunduğu, halkın ezici çoğunluğunun oylarıyla seçilmiş Diyarbakır, Mardin ve Van Büyükşehir Belediye Başkanları AKP Hükümeti tarafından görevden alındı.

Bu yapılan seçme ve seçilme hakkına yönelik bir saygısızlıktır.

Bu yapılan seçmen iradesine karşı bir kayyum atamasıdır.

Bu yapılan tıpkı 31 Mart'ta İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı seçilen

Ekrem İmamoğlu'nun mazbatasının iptal edilmesi gibi bir hukuksuzluktur.

Bu yapılan 23 Haziran İstanbul seçimi yenilgisinin acısını çıkartma amaçlı bir intikam operasyonudur.

Bu yapılan "Demokrasi bir tramvaydır, gittiğimiz yere kadar gider, orada ineriz." zihniyetinin bir yansımasıdır.

Bu yapılan kendileri belediye başkanlığından alındığında demokrasi kahramanı kesilip başkalarını belediye başkanlığından almakta beis görmeyenlerin samimiyetsizliğinin bir

göstergesidir.

Bu yapılan bütün topluma korku salmayı, bütün muhalefeti yıldırmayı, susturmayı, sindirmeyi, hedefleyen bir AKP-Saray darbesidir.

Bu yapılan hepimizin iradesine yönelik bir saldırdır.

Öncelikle Diyarbakır, Mardin ve Van halkına demokratik dayanışma duygularımızı iletiyoruz.

Bu karanlıktan hep birlikte mücadele ederek çıkacağız!

PANEL

**SEÇME SEÇİLME HAKKINA
SEÇMEN İRADESİNE SAYGI**

**3 EKİM 2019
PERŞEMBE | 18.30**

**İSTANBUL TABİP ODASI
ÇAĞALOĞLU BİNASI**

MODERATÖR

Dr. Pınar Saip
İstanbul Tabip Odası Başkanı

KONUŞMACILAR

Dr. Canan Kaftancıoğlu
CHP İstanbul İl Başkanı

Dr. Selçuk Mızraklı
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Seçilmiş Eşbaşkanı

Hukukçu Rıza Türmen
Önceki AİHM Yargıcı, 24. dönem CHP İzmir milletvekili

**İSTANBUL
TABİP ODASI**

Kürtaj bir sağlık hizmetidir. Damgalama ve fişleme aracı olarak kullanılamaz!

İstanbul Tabip Odası Kadın Komisyonu

Bilindiği gibi 2007 yılından itibaren doğum yanlısı (pronalist) politikalara geçilmiştir. Koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında yer alan gebelikten korunma yöntemlerinin sunumu her geçen yıl sınırlandırılmıştır. Kürtaja erişim halka “yasaklandı” denilerek kamu kurumlarında göstermelik düzeye indirilmiştir. Erkeklerin uyguladığı bir doğum kontrol yöntemi olan vazektomi’yi yapan kamu kurumları neredeyse kalmamıştır.

Bireysel hak ve özgürlüklerin devlet politikaları ile kolaylıkla sınırlandırıldığı ülkemizde istenmeyen gebelikler özellikle yoksul insanların kabusu haline gelmiştir. Her kürtaj, gereksinimi karşılanmamış gebelikten korunma hizmetlerinin göstergesidir. Cinsel sağlık hakkı ise doğrudan hükümetin sağlık politikaları ile sınırlandırılmaktadır.

Kadınların sağlık hakkını doğrudan engelleyen uygulamalardan olan gebelikten korunma yöntemlerine erişeme, ayrıca kürtajın gayri yasal yollarla engellenmesine bir yenisi daha eklenmiş, kürtajı kriminalize etme, fişleme boyutuna getirilmiştir.

İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü, 29 Ağustos tarihinde “ivedi” ve “gizli” ibareleriyle İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü’ne bir yazı göndermiş ve 1 Ocak 2017 ile 31 Mayıs 2019 tarihleri arasında İstanbul’daki tüm kamu ve özel hastanelerde 30-40 yaş aralığında “polikistik over sendromu” olup, kürtaj yaptıran kadınların listesini istemiştir. Yazıda, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör ve Örgütlü Suçlar Soruşturma Bürosunca ilgi sayılı FETÖ ile PDY Silahlı Terör Örgütüne

Üye Olma, Rüşvet ve Cumhurbaşkanı ile Devlet büyüklerine hakaret konularında yürütülmekte olan soruşturma gerekçe gösterilmiştir.

Türkiye’de 1984’te yürürlüğe giren 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun ile 10. gebelik haftasının sonuna kadar yasal olarak uygulanabilen ancak mevcut pratik koşullarda gün geçtikçe uygulanması çeşitli baskılarla sınırlandırılan kürtaj, bir fişleme girişi mi ile tekrar gündeme gelmiştir.

FETÖ ile PDY silahlı terör örgütüne üye olma, rüşvet ve cumhurbaşkanı ile devlet büyüklerine hakaret konuları ile

polikistik over sendromu ve kürtaj arasındaki irrasyonel bağlantı üzerinden, kadınların kişisel verilerine ulaşma talebi hem etik dışıdır hem de suçtur.

6688 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’na göre;

MADDE 6- (1) Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir. (2) Özel nitelikli kişisel verilerin, ilgilinin açık rızası olmaksızın işlenmesi yasaktır.

Türk Ceza Kanunu’na göre de hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir (TCK Madde 135).

Sağlık Bakanlığı kişilerin izni olmaksızın İçişleri Bakanlığı için verileri isterken; hekimleri meslek etiği kurallarını çiğnemeye zorlamakta, hasta hakları, cinsel haklar ve kadınların sağlık hakkını ihlal etmektedir.

AİHM de “sağlık verilerinin gizliliğine saygı” konusunu, Sözleşme’ye Taraf Devletlerin yasal sistemlerinde temel bir ilke olarak kabul etmektedir.

Devletin hukuk devleti olabilmesinin yolu, bireyin güvenliğini sağlamaktan geçer. Hukuka aykırı bu talebe, kadın bedenini denetleyen tüm mekanizmalara olduğu gibi karşıyız!

Ücretsiz ve güvenli kürtaja erişim hakkının ortadan kaldırılması gibi, bir sağlık hizmeti olan kürtaja ait verilerin izinsiz kullanılması, kadınların “fişlenme”si kabul edilemez.

ÇANAKKALE'DE TTB MERKEZ KONSEYİ ve ODA'LARIN Kaz dağları buluşması

Prof. Dr. Coşkun Bakar*, Dr.Eftal Yıldırım**

Son günlerde Çanakkale tüm ülkenin gündeminde yer almaktadır. Ancak gündemde olmasına neden olan konu oldukça can sıkıcı... Çanakkale'nin çok yakınında bulunan Kirazlı Köyü yakınlarında açılmaya çalışılan altın madeni bu gündemin sebebi. Yaklaşık on yıldır gündemde olan bu madende, artık işletme aşamasına gelmiş durumdadır. Aslında bu maden bölgedeki tek altın ve gümüş madeni de değildir. Bir yılı aşkın bir süredir, Lapseki bölgesinde bir altın madeni çalışmaya başlamış durumdadır. Bölgede çok daha uzun zamandır kömür madenleri ve bunların işletildiği termik santraller, diğer kirli sanayiler arasında yer almaktadır. Ancak diğer yandan Çanakkale ili, coğrafyasının yarısının orman olduğu ve ormanın, su kaynaklarının yarattığı eşsiz güzelliklerinin, tarihle harmanlanarak boğazla kucaklaştığı eşsiz bir doğal yapıya sahiptir. Uzunca bir süre, ülkenin batısında yer almasına rağmen ulaşım imkânlarının sınırlı olmasına bağlı olarak, el değmemiş bir biçimde kalabilmiş bir bölgedir. Sınırları içinde bulunan Kaz Dağları hem doğal yapısı hem de mitolojik zenginliği sayesinde, Çanakkale ve Balıkesir illerine bir ayrıcalık kazandırmaktadır.

Altın madencilerinin söylediği şekliyle, açılan işletmeler coğrafik olarak Kaz Dağları üzerinde yer almamaktadır. Ancak doğa bir bütündür ve birkaç on kilometreyle bu bölgenin Kaz Dağları ile ilişkili olmadığını söylemek herhalde doğayı anlamamak ya da işinize geldiği şekliyle anlamaktan başka bir anlama gelmemektedir. Çanakkale'de altın ve gümüş çıkarmak hevesi oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. Bölge jeolojik olarak da zengin bir yapıya sahip olduğu için doğal olarak altın ve gümüş gibi metaller açısından

zengindir. Şirketlerden öğrenildiği kadarıyla burada altın çıkarmak, dünyanın birçok bölgesine göre daha düşük maliyete mal olmaktadır. Buna Türk Lirasının Dolar karşısındaki kaybı da eklenirse uluslararası sermaye için burası oldukça cazip hale geliyor. Kirazlı altın madeni bölgesi de böyle bir yer.

Çanakkale'de 2000'li yılların ortasından beri maden arama çalışmaları devam etmektedir. Mücadele de o dönemden itibaren başlamıştır. Çanakkale'de çevre mücadelesi Çan Termik santraline kadar dayanmaktadır. Çanakkale'deki çevre mücadelesinin oldukça eskilere dayanan köklü tecrübesi vardır. Altın madenleri arama sürecinde de bu tecrübe kendisini göstermiştir. Zaten bugünlerde yaşanan ve olayın ulusal boyuta taşınabilmesinin de kökeninde bu deneyimler yatmaktadır.

Çanakkale Tabip Odası mücadeleyi ilk anından itibaren izlemeye çalışmıştır. Özellikle 2012 ve 2015 yılları arasında Çevre Komisyonu ile birlikte mücadelenin bir tarafı da olmuştur. O

dönemde yapılan ÇED başvurularının hepsini incelemiş ve raporlandırmıştır. Bu raporlar mahkeme dosyalarında bilimsel olarak destek sağlamıştır. Türk Tabipleri Birliği ile birlikte Kaz Dağları ve Çanakkale Yöresi Madencilik Girişimleri Raporu'nu hazırlamıştır. Onlarca basın açıklaması ile kamuoyunu bilgilendirmiş, yetkilileri uyarmıştır. Son iki aydır devam eden mücadelenin de bir parçası olmuştur. Bu eylemliliği hazırlayan Kent Konseyi Çevre Meclisi'nde üyesi bulunmaktadır. Eylemlere, üyeleriyle birlikte destek vermeye çalışmaktadır.

Çanakkale Tabip Odası 29 Temmuz 2019'da görsel bir basın açıklamasıyla altın madenine tepkisini ortaya koymuştur. Daha sonra İzmir'den, Manisa'ya, Balıkesir'den Bursa'ya birçok Tabip Odası'nın katılımıyla, 03 Ağustos 2019 tarihinde maden alanı önünde olayı kınayan bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamaya, mücadeleye destek veren diğer bileşenler de destek olmuştur. Daha sonra Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi ile Halk Sağlığı Kolu'nun öncülüğünde 25 Ağustos 2019 tarihinde bir eylem planlanmıştır. Bu programa birçok

*Prof. Dr., Çanakkale Tabip Odası Çevre Komisyonu ** Dr., Çanakkale Tabip Odası Çevre Komisyonu

Tabip Odası temsilcisi katkı vermiştir. Toplamda 300'e yakın hekim olayı protesto etmek amacıyla 25 Ağustos sabahı Çanakkale'ye gelmiştir. Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi üyeleriyle birlikte katılmıştır. İzmir, İstanbul, Aydın, Manisa, Bursa, Ankara, Tekirdağ, Eskişehir, Kırklareli ve Çanakkale Tabip Odaları'ndan üyeler ve çeşitli illerden gelen çevre gönüllüleri dostlar o gün, Çanakkale'de Kirazlı bölgesinde yaşanan felakete tepkilerini göstermek ve mücadeleye destek vermek amacıyla aramızda olmuşlardır. Programa yerelden de oldukça güçlü bir katılım sağlanmıştır. Çanakkale Belediyesi Başkan Yardımcısı düzeyinde, Kent Konseyi Çevre Meclisi üyeleri, dernekler, partiler ve aktivistler yani altın madeni istemeyen herkes o gün, hekimlerle birlikte aynı duyguyu paylaşmışlardır.

Program sabah saat 11:00'de Çanakkale Belediyesi Çalışanları Sosyal Tesisi Ercan Adsız Salonu'nda başlamıştır. Çanakkale Tabip Odası Çevre Komisyonu'ndan Dr. Coşkun Bakar mücadelenin geçmişini ve günümüzdeki durumu özetlemiştir. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Halk Sağlığı Uzmanı ve öğretim üyesi Dr. Ahmet Soysal, altın madenciligi ve halk sağlığı konusunda bir sunum yapmıştır. Daha sonra konu katılımcılarla tartışılmıştır. Görülen o ki ülkemizin birçok bölgesi kirli madencilik ve diğer sanayiler için saldırı altındadır ve genellikle en güzel coğrafi bölgeler seçilmektedir. Olay Çanakkale ya da başka bir bölgenin lokal sorunu değildir. Olay tüm ülkeyi ilgilendirmektedir. Bu nedenle mücadele birleştirilmelidir. Körü körüne sadece zenginliği ve büyümeyi düşünen bir kalkınma planı değil, ekolojik dengeyi gözetken bir kalkınma planının yürütülmesi gerektiği tartışılmıştır. Karar vericilerin bu konuda ikna edilmesi ya da ekolojik kaygıları olan karar vericilerin seçilmesinin gerekli olduğu, konuşmacılar tarafından vurgulanmıştır.

Toplantı programının bitmesinin ardından aynı tesiste bir öğle yemeği yenilmiş ve öğleden sonra bölgeye hareket edilmiştir. Katılımcılar önce maden alanında toplanmış ve Belediye Başkan Yardımcısı İrfan Mutluay tarafından süreçle ilgili bilgilendirme

Altın madencilerinin söylediği şekliyle, açılan işletmeler coğrafi olarak Kaz Dağları üzerinde yer almamaktadır. Ancak doğa bir bütündür ve birkaç on kilometreyle bu bölgenin Kaz Dağları ile ilişkisi olmadığı söylemek herhalde doğayı anlamamaktır.

yapıldıktan sonra buradaki faaliyetleri protesto eden bir açıklama, Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanı Prof. Dr. Sinan Adıyaman tarafından yapılmıştır. Açıklamada; "Yaşadığı yeri, taşı, toprağı, ağacı ve de çocukların geleceğini dert edip buraya gelen güzel insanları bir kez daha selamlıyoruz! Çanakkale'de 2010 yılından bu yana sürdürülen Kaz Dağları mücadelesi; hızla ve kısa sürede acımasızca kesilen 200 bin ağacın görüntüleriyle ülke gündemine oturmuştur. Kaz Dağlarını ve Çanakkale'nin tek içme suyu kaynağını koruma mücadelesi bu baskın tarzı doğa katliamına karşı Kirazlı bölgesinde 'Su ve Vicdan' nöbeti ile kararlılıkla sürdürülmektedir. Maden arama ve çıkartmanın bir değerler bütünü içinde ve toplumun gereksinimleri doğrultusunda; toplumsal ve kamusal yararlar gözetilerek bilimsel doğrular içinde yapılması anlaşılabilir. Ancak, siyanür liçi yöntemi ile yapılan altın madenciliğinin ise toplumun gereksinimleri doğrultusunda ve toplumsal-kamusal yararlar gözetilerek yapıldığına inanmıyoruz. Üstelik madencilik açısından bu güne kadar ülkemizde gördüklerimiz ve yaşadıklarımız 'az yatırım ile çok para' kazanma anlayışına sahip uluslararası şirketlerin ve yerel destekçilerinin gözü dönmüş doğa talanını unutturmamaktadır. Yalnızca 1 gram altın için

4 ton su kullanılması ve bir ton civa, arsenik, kadmiyum gibi ağır metallerden zengin atığın çıkması doğa ve insan adına itirazlarımız için yeterlidir.

Meseleyi sadece kesilen ağaç-dikilen ağaç düzeyine indirgeyen cehalete sabrımız yoktur. Daha fazla beklemeyin! Daha çok zarar vermeden toplumun yararına olmayan bu projeden vazgeçin! Bu madenin ruhsatını ve Biga yarımadasında verdiğiniz onlarca maden arama iznini iptal edin. Çevresel Etki Değerlendirme raporlarının alınıp biçiminden denetlenmesine kadar olan tüm işlemleri sağlık ve kamu yararı gözeterek yeniden düzenleyin! Ülkenin dört yanından Cerrattepe, Hasankeyf, Munzur Dağları, Salda gölü ve pek çok dağ ve dereden duyulan çılgınlara kulak verelim! Hemen önümüzde duran; avucumuzun içindeki cevheri; yeşili, ormanı, doğayı koruyalım. Dünya Tabipler Birliği tarafından benimsenen "Çevresel Konularda Hekimlerin Rolü" bildirgesi, hava, su ve toprak gibi insanlığın yaşam ve sağlık için gerekli ortak kaynaklarının korunması için hekim örgütlerinin sorumluluğunu vurgulamaktadır. Bu ülkenin hekimleri olarak, vatandaşları olarak sağlığını ve yaşadığımız doğayı dikkate almayan talana karşı mücadelemizi ve bu mücadeleyi yapanlara desteğimizi sürdüreceğimizi buradan açıklıkla ilan ediyoruz." denilmiştir. Daha sonra ekipler "Su ve vicdan nöbeti"nin tutulduğu eylem alanına geçmiş ve eylemcilerle bir araya gelmişlerdir. Eylemciler, yaptıkları eylem konusunda bilgi vermişler ve hekimlerle eylemciler arasında konuyla ilgili bilgi alışverişi yapılmıştır. Coşkulu bir biçimde yapılan paylaşımlardan sonra konuk olarak gelen Tabip Odası üyeleri Çanakkale'den ayrılmışlardır.

Mücadele Türkiye'nin her yerinde ilk günkü canlılığı ile devam etmektedir. Ne de olsa daha işin başındayız. Çevreyle dost politikalar üretilesiye kadar doğanın sağlığını dolayısıyla da insan sağlığını korumak amacıyla hekimler görevlerini yapmaya devam edeceklerdir. Sağlıklı bir çevrenin varlığı sağlığın ön koşuludur. Bu bilgiyi biz, büyük öğretmenimiz Hipokrat'tan öğrendik. Bilginin gereğini yapmaya da devam etmeye kararlıyız...

Şişli Etfal EAH'de yemekhane eylemi kazanımla sonuçlandı

Deniz Türkyılmaz*

Geçtiğimiz son 5-6 ayda, hastanemizin bölünmesi ile beraber ortaya çıkan sorunlarla baş etmeye çalışıp, artan iş yükü ile beraber gün geçtikçe daha zor koşullarda çalışırken, yemekhane yeterli miktarda kaliteli yemek yiyememeye başladık. Hastanede yediğimiz yemek çeşidi önce beş çeşitten dört çeşide, daha sonra da dört çeşitten üç çeşide düşürüldü. Yediğimiz yemeklerin miktar olarak azlığı, besin niteliği ve çeşitliliği açısından da yeterli olmayışını her fırsatta dile getirip, çözüm aradık. Güvenli ve sağlıklı koşullarda çalışmanın en temel gerekliliklerinden biri olan yemek hakkımıza sahip çıktığımızı ifade ettik. 24 saat boyunca aralıksız hizmet verdiğimiz hastanemizde verilen yemeklerle doymadığımızı, kalitesiz yemek yemek zorunda bırakıldığımızı hastane yönetimi ile yapılan görüşmede belirttik. Sorunları ve eksiklikleri somut bir şekilde ifade edebilmek için sağlık çalışanları ile anket yaptık.

Anket sonuçlarına göre hastanede görevli sağlık çalışanlarının; %87,5'u yemek porsiyonlarını doyurucu bulmadığını, %84,4'u yemeklerin lezzet ve kalitesini yeterli bulmadığını, %87,5'u yemek çeşitliliği ve uyumunu yeterli bulmadığını, %38'i yemekhane çalışan personelin temizlik ve hijyen kalitesini yeterli bulmadığını, %43,5'u tabldot, çatal, bıçak ve kaşıkların temizlik ve hijyenini yeterli bulmadığını, %36,5'u yemek sunumu ve servisinde aksaklık olduğunu düşündüğünü saptadık.

Tüm bu tespitlerle beraber, çalışma arkadaşlarımızın da görüşlerini alarak İstanbul Tabip Odası İşyeri Temsilcisi olarak, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası ve Genel-İş'le

beraber, hastanemizde kesintisiz hizmet verirken yeterli ve nitelikli yemek yiyemiyor oluşumuzu 29.08.2019 ve 30.08.2019 tarihlerinde yemekhanenin önünde simit ve ayran dağıtarak protesto ettik. Yemekhaneye gelen çalışma arkadaşlarımıza durumu ve eylemi neden yaptığımızı anlattığımızda bizleredestek verdiler. Yemekhaneye girmedik, kartlarımızı basmadık ve hep beraber simit ayran yedik.

Eylem sırasında duyurduğumuz taleplerimizi:

1. Sağlıklı ve hijyenik koşullarda yemek talep ediyoruz.
2. En az 4 çeşit ve doyurucu yemek istiyoruz, sofradan doyararak kalkmak istiyoruz.
3. Farklılıklarımız göz önüne alınarak vejeteryan sağlık çalışanlarının yemek tercihlerinin dikkate alınmasını istiyoruz.
4. Yemekler arasındaki uyumun ve besin dengesinin sağlık hizmeti gibi önemli ve dikkat gerektiren bir hizmet veren bir kuruma uygun hale getirilmesini talep ediyoruz. (Örneğin karbonhidrat ağırlıklı besinlerden oluşan yemek istemiyoruz.)
5. Yeni yapılacak ihalenin önerilerimiz üstünden şekillenmesini talep ediyor ve bu konunun takipçisi olacağımızın

altını çiziyoruz. " olarak sıraladık.

Hastane çalışanlarının yoğun katılım gösterdiği simit-ayran protestomuzu takiben hastane müdürlüğü ve başhekimlikle yaptığımız görüşmelerimiz sonucunda yemek çeşit sayısı dörde çıkarıldı ve miktarın daha doyurucu ve yeterli hale geldiğini gördük. Hastanelerimizde yalnız değiliz; hekimler, hemşireler, teknisyenler, temizlik görevlileri, bilgi işlem elemanları ile hep beraber ekip hizmeti veriyoruz, beraber çalışıyoruz. Bu süreçte hep beraber olmak, beraber fikir üretmek ve mücadele etmek işyerlerimizde, çalışma alanlarımızda dayanışmanın, ortak hareket etmenin, örgütlü mücadelenin önemini bize tekrar gösterdi. Bu değişikliğin geçici bir kazanım olmaması için sürecin takipçisi olacağız. Tüm taleplerimiz gerçekleşene kadar yeterli ve nitelikli yemek hakkımıza sahip çıkmaya devam edeceğiz.

Dr., Radyoloji Uzm. Şişli Hamidiye Etfal EAH.

DOSYA

EDİTÖR: SÜHEYLA EKEMEN

ÇEVRE VE SAĞLIK

DOSYA İÇERİĞİ

- 10 NEREDEYİZ?
NEREYE GİDİYORUZ?
- 12 NÜKLEER ENERJİ İLE İLGİLİ
GERÇEKLER
- 16 SUYLA YAŞAM
- 18 YEŞİL YENİ DÜZEN
(GREEN NEW DEAL)
UMUT OLABİLİR Mİ?
- 20 GERÇEK ENERJİ ÇÖZÜMLERİ
DEMOKRATİK BİR ENERJİ
PROGRAMI İLE MÜMKÜN
OLABİLİR
- 22 DR. ÜMİT ŞAHİN İLE ÇEVRENİN
EKONOMİ POLİTİĞİ ÜZERİNE...
- 26 İKLİM KRİZİ VE SAĞLIK

Neredeyiz? Nereye gidiyoruz?

Cavıt Işık Yavuz*

Bugün için hastalıkların ve ölümlerin en büyük nedenlerinden biri çevre kirliliği ve yılda 9 milyon kişinin erken ölümüne neden oluyor. Havanın, toprağın ve suyun kirlenmesi, önce yoksulları öldürüyor.

Cevre ve sağlık ilişkisi belirli yönleriyle giderek daha fazla gündemimize gelen bir başlık. Bir yandan yakın çevremizde; evimizde, iş yerimizde, yaşadığımız kentte, ülkede, diğer yandan küresel düzeyde birçok çevresel etken sağlığımızı tehdit ediyor. Sadece bizi değil tüm canlıları. Kapitalizmin umursamaz ve acımasız metalaştırma ve kâr nesnesine dönüştürme güdüsü, insanın doğa üzerindeki tahakkümü, çevresel bozulmayı, doğal kaynakların hunharca tüketilmesini, ekolojik tahribatı da beraberinde getirdi ve gezegeni yaşanmaz kılmak üzere. İçtiğimiz su, solduğumuz hava, beslendiğimiz toprak artık kirlidir.

Bugün için hastalıkların ve ölümlerin en büyük nedenlerinden biri çevre kirliliği ve yılda 9 milyon kişinin erken ölümüne neden oluyor. Havanın, toprağın ve suyun kirlenmesi, öldürüyor, önce yoksulları, daha çok yoksulları. Güneş ışığından radyasyona, elektromanyetik alanlardan gürültüye, endokrin bozucu kimyasallardan plastiklere, hava kirliliğinden su ve gıda sorunlarına liste uzayıp gidiyor, elbette iklim krizini de unutmadan. Neredeyiz ve nereye gidiyoruz sorusuna kısa yanıtlar bulmaya çalışalım:

- Ekosistemlerin kapasitesi insanların tüketim hızına yetişemiyor. 1970'li yıllardan bu yana aradaki açık hızla artıyor. Bugün için insanlığın yaşam tarzını karşılayabilmek için Dünya gezegeninden bir tane daha, tüm insanlar Avrupa ülkelerinin yaşam taziyi tüketirse iki tane daha gerekiyor.

- Her gün 200 türün neslinin tükendiği tahmin ediliyor. Haftada değil ayda değil yılda değil, günde. Memelilerin, kuşların, balıkların, sürüngenlerin nüfusu 1970- 2014 yılları arasında yaklaşık% 60 oranında azalmış durumda. Durumun ciddiyetini şu cümle özetliyor: "Dünyadaki altıncı kitlesel yok oluşun ortasında olabiliriz."

- Karasal biyolojik çeşitliliğinin en önemli kaynağı olan, bu biyoçeşitliliğin %80'ine ev sahipliği yapan ve iklim değişikliğinin azaltılmasında kilit rol oynayan ormanlar, dünya çapında tahrip ediliyor. 1990 ve 2016 arasında ormansızlaşma nedeniyle yaklaşık 1.3 milyon km2 orman alanı kaybedildi.

- Bu manzaraya karşılık 2050 yılında gıda gereksiniminin %50, su gereksiniminin %55, elektrik talebinin de %57 artacağı tahmin ediliyor. Artan su ve gıda ihtiyacına yanıt verebilecek kaynak ise azalıyor, su ve gıda kıtlığı bekleniyor. Dünya nüfusunun %50'sinin 2025 yılında su sıkıntısı çekilen alanlarda yaşayacağı tahmin ediliyor. Türkiye de su fakiri ülke olma yolunda.

- Yılda toplam 300 milyon ton plastik atık ortaya çıkıyor. Kullanılan plastiklerin yarısı tek kullanımlık. Plastik kirliliği mevcut haliyle devam ederse 2050 yılında okyanuslardaki plastikler balıklardan daha fazla olacak. Plastiklerin oluşturduğu deniz kirliliğinde en çok etkilenen alanlardan biri Akdeniz.

- Böyle bir tabloda insan sağlığı açısından da durum parlak değil.

Dünyada hava kirliliğine bağlı olarak yılda yaklaşık 7 milyon kişi ölüyor. Bu rakamın 4.2 milyonu dış ortam hava kirliliğine bağlı. DSÖ, dünya nüfusunun %91'inin DSÖ Hava Kalitesi Rehberi'nde sağlık açısından önerilen sınır değerlerin üzerinde kirliliğin bulunduğu yerlerde yaşadığını belirtiyor. Dış ortam hava kirliliği bugün için, iskemik kalp hastalığı nedeniyle hastalık ve ölümlerin %25'inin, inme (stroke) nedeniyle ölümlerin %24'ünün, KOAH nedeniyle hastalık ve ölümlerin %43'ünün nedeni. Akciğer kanseri nedeniyle hastalık ve ölümlerdeki payı ise %29. Gerek dış gerekse de kapalı ortam kirleticilerinden PM'nin (Partiküler madde) 2013 yılında Uluslararası Kanser Araştırmaları Kurumu (IARC) tarafından Grup 1 karsinojen listesine alındığını da hatırlatalım. Bu grup insanlarda kanser yaptığı kesinleşen etkenleri içeriyor. Dolayısıyla PM solumak kanserojen solumak anlamına geliyor.

- Kimyasallar sadece solduğumuz havada değil her yerde. Hava kirliliği etkenlerinin de arasında yer aldığı, halk sağlığı açısından endişe oluşturan kimyasal etkenler, "arsenik, asbest, benzen, cıva, dioksin ve dioksin benzeri kimyasallar, florür (yetersizliği ya da aşırı düzeyde olması), kadmiyum, kurşun, yüksek düzeyde tehlikeli grubunda olan pestisitler" olarak sıralanıyor.

- Plastik ürünlerden kaynaklanan kimyasallar ve vücuttaki etkileri de maruz kaldığımız önemli çevre etkenlerinden ve sorunlarından. Özellikle Bisphenol A (BPA) bunlar arasında en çok adı

*Tıp doktoru, Halk Sağlığı ve Çevre Sağlığı Uzmanı. Hacettepe ÜTF Halk Sağlığı AD

anılan kimyasal. BPA etkileniminin birçok yolu var ancak içinde BPA bulunan kaplarda saklanan yiyecek ve içecekler insanlar için ana etkilenme yolu. Polikarbonlu plastik ve epoksi reçine içeren kaplardaki BPA, yiyecek ve içeceklere geçerek bunların tüketilmesiyle de insan vücuduna giriyor. Bu kapların yüksek sıcaklıklara maruz kalması ya da ısıtılması BPA geçişini artırıyor. BPA bazı olumsuz sağlık etkileri açısından “olağan şüpheli” bir kimyasal. Öte yandan son yıllarda içme suyundaki mikropplastikler de sağlık açısından giderek daha fazla endişe oluşturuyor. BPA’nın da aralarında yer aldığı “endokrin bozucu” kimyasallar, östrojen, androjen ve tirod hormonu benzeri etki göstererek, hormon reseptörlerini ya da hormon metabolizmasını etkileyerek çeşitli sorunlara neden oluyor. Geniş bir grup olan “endokrin bozucular” arasında ilaçlar, dioksin ve dioksin benzeri bileşikler, çok klorlu bifeniller, DDT ve diğer pestisitler, plastik kaynaklı bileşikler (BPA, fitalatlar vb) yer alıyor ve gündelik hayatta kullanılan birçok üründe bulunuyor.

- Gündelik hayat tarzımız ve alışkanlıklarımız da çevresel tehlikeler içeriyor. Telefonda yüksek gerilim hatlarına, baz istasyonlarından farklı elektrikli cihazlara kadar çok geniş bir yelpazede elektromanyetik alana maruz kalıyoruz. Müzik dinleme alışkanlığımız işitme sağlığımızı etkiliyor. Ergonomik sorunlar kas iskelet sistemi bozukluklarını yaygınlaştırıyor. Yeni kuşağın özellikle kas iskelet sistemi ve işitme problemleri daha erken yaşlarda başlayacak gibi görünüyor.

- Bitti mi? Hayır. sağlıklı beslenmemizde ya da şişmanlamamızda etkili faktörleri barındıran “gıda çevremiz, egzersiz çevremiz”, mesleksi risk ve tehlikeleri barındıran “işyeri çevremiz”, yaşadığımız toplum, kent, ülkedeki “sosyal çevremiz”....hepsi farklı etkenler ve etkiler oluşturuyor.

Gelelim neredeyiz ve nereye gidiyoruz sorusuna yanıt için değinilmesi gereken en önemli başlığa, iklim krizine. NASA verilerine göre Dünya’nın ortalama yüzey sıcaklığı 19.yüzyılın sonundan itibaren yaklaşık 0.9 oC artış göstermiş durumda, bunun temel nedeni de atmosfere salınan başta karbondioksit olmak üzere insan kaynaklı sera gazları. Sıcaklık artışının büyük bir kısmı, son 35 yılda ortaya çıktı. 2010 yılından bu yana, tarihin en sıcak beş yılı kayıtlara geçti. Geline nokta da sağlık açısından birçok etki bekleniyor

hatta bu etkiler başladı bile. BM Hükümetlerarası İklim Paneli’nin son raporu şu etkilere işaret ediyor: Aşırı hava olayları, sıcak dalgaları, seller ve deniz seviyelerinde yükselme, enfeksiyöz hastalıklar ve vektör kaynaklı hastalıklar, hava kalitesi, gıda güvencesi, su güvencesi, yoksulluk, göç ve yerinden edilme, çalışan sağlığı.

Yapılabileceklerle ve içine doğru ilerlediğimiz “katastrofik döneme” gidişi geciktirmek ile ilgili çok başlık var sıralanan. İklim krizine ilişkin iklimi öncelik görüp hemen her şeyi baştan kurgulamak gerekiyor. Gündelik yaşamdan politika-ya kadar. Beslenme kaynaklarımızda ve biçimimizde dönüşüm sağlamak, binaları ve kentleri iklim öncelikli planlamak ve dönüştürmek, ısıtmadan soğutmaya atık yönetiminden kent planına kadar her aşamada iklime etkileri incelemek, fosil yakıtları terk etmek, yenilenebilir temiz enerji kaynaklarına yönelmek, ormanları korumak, arttırmak (bazı BM verilerine göre karbon tutulumunu arttırmak için bir trilyon adet ağaç dikmek gerekiyor), onlara gözümüz gibi bakmak, enerji kaynaklı CO2 emisyonlarının üçte birinin nedeni olan ulaşıma müdahale etmek yapılabileceklerden sadece bazıları. Bütün bunlar ve daha çokları sadece bireysel düzeyde yapılabilecek ve başarılabilir şeyler değil.

Neredeyiz ve nereye gidiyoruz? Dönülmez akşamın ufkundayız. Vakit çok mu geç?

Siz ne dersiniz?

“

NASA verilerine göre Dünya’nın ortalama yüzey sıcaklığı 19.yüzyılın sonundan itibaren yaklaşık 0.9 oC artış göstermiş durumda, bunun temel nedeni de atmosfere salınan başta karbondioksit olmak üzere insan kaynaklı sera gazları.

”

NÜKLEER GÜÇ SANTRALLARI TÜRKİYE İÇİN NEDEN GEREKLİ DEĞİLDİR.

Nükleer enerji ile ilgili gerçekler

Nedim Bülent Damar*

“Nükleer santrallerin en büyük çevre etkisi yüksek dereceli bir kaza olması durumunda insana ve çevreye vereceği zararın felaket niteliğinde olması ve yaklaşık 20 kilometre çapında bir alanın yaşama kapatılmasıdır.”

Ülkemizde elektrik temin hizmeti 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile aşağıdaki şekilde tariflenmiştir.

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösteren, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin yapılmasının sağlanmasıdır.

Yasada görüldüğü üzere; elektrik enerjisi temini bugünkü devlet yapımız içerisinde bir piyasa konusu yani özü kar etmeye bağlı bir ticari piyasa işlemi olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de bu müdahale elektrik tarifelerinin yani yurttaşların elektriğe ödeyeceği bedelin EPDK isimli kamu kuruluşu tarafından tayin edilmesi yolu ile yapılmaktadır. Acaba yapılan yatırım halkın kullanımına sunulan elektriğin daha kaliteli, daha ucuz, çevreye daha duyarlı ve daha güvenilir (yani yeterli

ve sürekli) olmasını sağlamakta mıdır?

Bugün Türkiye’de yapılmak istenen nükleer santraller yasanın bu hükümlerine uyum sağlayıp sağlamadıkları irdelenmeden ve yaklaşık 50 yıl önce alınan kararlar çerçevesinde inşa edilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de yapımı planlanan nükleer santrallerin yasa hükümlerine uyup uymadıkları aşağıda günümüz gerçekleri çerçevesinde incelenecektir.

1 Nükleer santrallerin çevreye uyumu: Nükleer santraller teçhizat olarak ağır endüstri ekipmanlarından oluşmaktadır. İmalatları ağır endüstri şartlarında ve yoğun enerji kullanımı ile olmaktadır. Dolayısı ile öteki enerji üretim araçlarına göre daha fazla çevre kirliliği yaratmaktadırlar. Nükleer santraller işletme sırasında sera gazı salımı yönünden öteki fosil yakıt enerji üretim tesislerine göre daha avantajlıdır. Nükleer santrallerinin işletme sırasında ortaya çıkan atıkları en yüksek radyasyon derecesine sahiptir ve bugün için dünyada atıkların nasıl depolanacağı sorunu çözülmemiş olup atıklar santral sahalarında depo edilmektedir. Atıkların depolanması sorunu tüm dünyanın önünde büyük tehlike olarak durmaktadır. Türkiye’de

Nükleer santrallerin deniz kıyısında yapılması planlanmaktadır ve soğutma sularını denizden alacaklardır. Denizden alınan su soğutmada kullanılırken çeşitli kimyasal işlemlerden geçmekte ve ısınmaktadır. Denize geri döndüğünde sıcak ve kirlenmiş olmakta ve deniz canlı yaşamını doğrudan etkilemekte ve yok etmektedir. Bu nedenle Japonya’da Takahama santrali kapatılmıştır. Nükleer santrallerin bulunduğu alanlar stratejik alan olarak işletme öncesi ve kapatıldıktan sonra kamuya yasaklanmaktadır. Dünyada kapatılan ve sahası tam olarak kamuya açılmış bir nükleer santral henüz yoktur. Nükleer santrallerin en büyük çevre etkisi yüksek dereceli bir kaza olması durumunda insana ve çevreye vereceği zararın felaket niteliğinde olması ve yaklaşık 20 km. çapında bir alanın yaşama kapatılmasıdır. Nükleer santrallerde radyasyon sızıntısı olması halinde insan sağlığındaki olumsuz etkileri (kanser gibi) çok uzun yıllara yayılmakta ve bir kaç nesil devam etmektedir.

2 Nükleer santrallerde elektrik üretiminin maliyeti: Günümüz teknolojik koşullarında elektrik henüz ticari olarak depolanabilir bir enerji kaynağı olarak kabul edilmemektedir. 10-15 yıl sonra bu tanım değişebilir ve elektrik enerjisi ekonomik anlamda

* Elektrik Müh. TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası 25ci Dönem YK Başkanı

depolanabilir hale gelebilirse de bugünkü koşullarda depolanamamaktadır. Ancak kömür, doğalgaz vb. fosil yakıtlar ile barajlarda su depolanarak birincil kaynak depolanması yolu ile arz güvenliği garanti edilmektedir. Elektrik çok çeşitli kaynaklardan üretilir ve üretim prosesleri de değişiktir. Maliyetleri farklıdır. Bu nedenle ve elde yeterince kaynak kullanma olasılığı var ise öncelikle elektrik üretiminin maliyetine bakılır ve elektrik arz güvenliği en ucuz olandan başlayarak sağlanmaya çalışılır. Bugünün teknolojilerinde elektrik üretiminde ucuzluk kriteri önde gelmektedir. Elektrik üretiminin doğa, çevre, iklim ve insana vereceği zararlar dikkate alınarak ülkelere göre öncelikler değişse de bugün geline nokta gelişen teknolojiler ve çevreye verilen zararları en aza indirmek için getirilen regülasyonlar sonucunda çevreye az zarar veren teknolojiler ucuzluk sıralamasında öne geçmişlerdir. Yani yenilenebilir ve çevreye daha az zararlı elektrik üretim teknikleri birim KW ve KWH başına ucuzlukta fosil ve öteki kaynakların önüne geçmişlerdir. Nükleer santrallerin ise sera gazı salımı fosil yakıtlı santrallere göre az olmakla birlikte yatırım ve üretim maliyetleri en yüksek olan santral tiplerindendir. Devlet yasa ile Akkuyu NGS'nin üretiminin %50'sine 15 yıl boyunca, Sinop NGS'nin ise üretiminin tamamına 20 yıl boyunca satın alma garantisi vermiştir. Her iki nükleer santralde de üretilen elektrik devlete piyasa satış fiyatlarından ortalama 2,5 kat daha pahalıya satılacaktır. Burada akla gelecek soru ileride elektrik fiyatlarının artma olasılığının bu durumu değiştirip değiştiremeyeceği olmaktadır.

Nükleer santrallerinden satın alınacak elektrik enerjisi; bugünkü fiyatlar, Türkiye ve dünyada ki elektrik fiyatlarındaki düşme eğilimi dikkate alındığında pahalıdır ve yasanın "düşük maliyetli" elektrik temini ilkesi ile çelişmektedir. Yani yasanın amacına aykırıdır.

Nükleer santrallerden üretilen enerjinin pahalı olması ülkemize has bir konu değildir ve nükleer enerjiyi yoğun olarak kullanan ülkeler içinde bu durum geçerlidir. 1970'li yıllarda KW yatırım bedeli olarak 500-1000 USD bir rakamla hızla başlayan nükleer santral yatırımları 1979'da Three Mile Island 2 no.lu reaktöründe meydana gelen kaza ve daha sonra Chernobil ve Fukushima nükleer santral-

lerinde meydana gelen kazaların güvenlik endişelerini aşırı arttırması sonucu duraksayarak azalmıştır. Güvenliğin arttırılması için alınması gereken önlemler yatırım maliyetlerini çok arttırmış ve ülkelere göre değişiklik göstermekle beraber ortalama kw başına 4000 ila 8000 USD seviyesine yükseltmiştir.

3 Nükleer santrallerde güvenlik sorunu: Nükleer santrallerde bu kadar yüksek güvenlik önlemlerinin alınmış olması boşuna değildir. Dünya, nükleer santral kazalarının ne denli büyük hasarlar verdiğini ve giderilmesi güç olduğunu yaşayarak öğrenmiştir.

Dünyada 2018 ortası itibarı ile işletilen ve kapatılan nükleer reaktor sayıları aşağıdaki gibidir:

İşletmede olan	: 413
Kapatılan	: 173
Uzun süreli durdurulan	: 32
TOPLAM	: 618

Bu reaktörlerden 6 adedi (Three Mile, Chernobil ve Fukushima) şu yahut bu şekilde büyük nükleer kaza (7 seviyesi) ile tarif edilen şekilde arızalanmıştır. Bu arıza olasılığın nümerik ifadesi %0.97 dir. Yani %1'e yakın bir rakamdır. Bu rakama hasar dereceleri bilinmediğinden daha düşük seviyelerde arızalanan öteki reaktörler dahil değildir. Bu olasılık oranı felaket niteliğindeki arızalar için çok yüksek bir olasılıktır. Başka hiçbir cins elektrik üretim tesisi bu kadar yüksek olasılıkla felaketlere neden olmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında nükleer santraller güvenilirliği düşük tesisler olarak kabul edilmelidirler. Bu nedenle daha güvenilir hale getirebilmek için harcamalar her gün biraz daha artmaktadır.

4 Nükleer santrallerin sürekli üretim yapabilmesi: Nükleer santraller 40 ila 50 yıl arası görev yapmak üzere tasarlanırlar ve fizibiliteleri de bu kurala göre hazırlanır. Nitekim Türkiye'de Ruslar tarafından yapılmakta olan Akkuyu NGS'nin teknik ömrü 60 yıl olarak ilan edilmiştir. NEI'nin (Nuclear Energy International) Ekim 2018 tarihli "Nuclear Costs In Context" isimli yayınının son bölümü Nükleer Santraller üzerindeki ekonomik basınç başlığını taşıyor. ABD'de işletme izinleri olmasına rağmen erken kapatılacak olan toplam 28.220 MW gücündeki 31 reaktörün 28 adedinin

Nükleer Santrallerde güvenlik sorunu: Nükleer santrallerde bu kadar yüksek güvenlik önlemlerinin alınmış olması boşuna değildir. Dünya, nükleer santral kazalarının ne denli büyük hasarlar verdiğini ve giderilmesi güç olduğunu yaşayarak öğrenmiştir.

pazar koşulları nedeni ile yani elektrik birim üretim maliyetlerinin rekabet edebilir olmaması nedeni ile erken emekliye ayrılacaklarını belirtiyor. ABD’de görüldüğü gibi alternatif ucuz olan elektrik üretim tesisinin yaşama şansı pek olmuyor. Bu da Türkiye’de nükleer santrallerin üretimine piyasa koşulları içerisinde devam edebileceği kuşkusunu doğuruyor. Yani yasadaki elektriğin sürekli temin edilmesinin sağlanması koşuluna pek uymuyor. İşleticiler Türkiye’deki Nükleer santrallerini devletin garantisi varken ve fiyat yüksek iken üretimine devam ettirecektir ancak garanti sonrası piyasa koşullarında nasıl bir pozisyon alınacağı ve ABD’deki gibi santrallerin erkenden emekli edilip edilmeyeceği bir soru işareti olarak karşımızda durmaktadır.

5 Nükleer santrallerin yurtdışı ödemeleri arttırması sorunu:

KABULLER

1- SİNOP NGS’nin 10.80 cent/kwh artı yakıt bedeli olarak belirtilen birim fiyatına yakıt bedeli olarak 0.75 cent/kwh eklenmiştir,

2- Piyasa satış fiyatı 5 cent/kwh olarak varsayılmıştır.

3-Şirketlerin ilk yıllardaki yüksek fiyat uygulama opsiyonları dikkate alınmamıştır.

Akkuyu ve Sinop Nükleer santrallerinin işletilmesi durumunda Türkiye bu santrallerin sahiplerine yılda 7,435 milyar USD, 40 yılın sonunda ise 215,6 milyar USD ödeyecektir. Nükleer santraller devreye alınırsa ilk 15-20 yılda üretecekleri elektriğe karşı yılda 7.435 milyar Dolar devletten ödeme alacaklar ve buna karşılık 74 milyar kwh elektrik üretecekler. Türkiye’de üretim yapan doğalgaz santrallerinin mevcut teknolojileri ile ürettikleri elektrik ve tükettikleri doğalgaz miktarları TEİAŞ tarafından her yıl açıklanmaktadır. 2017 yılında yaklaşık 23 milyar m3 doğalgaz tüketimine karşılık 110 milyar kwh elektrik üretildiği TEİAŞ tarafından açıklanmıştır. Doğalgazın 1000 m3’ünün fiyatı 325 USD olarak kabul edilirse doğalgaza ödenen bedel 7.5 milyar USD olmaktadır. Bu durumda nükleer santrallerde üretilen 74 milyar kwh elektrik için ödenen bedel ile doğalgaz ithal edilmesi durumunda 110 milyar kwh elektrik üretimi yapılabilme-

tedir yani yaklaşık %48.5 oranında daha fazla. Nükleer santrallerin de yakıtı yurt dışından gelecektir. Dolayısı ile nükleer santrallerin önümüzdeki dönemde elektrik enerjisine yapılacak yurtdışı ödemeleri dışa bağımlılığı da arttıracığı görülmektedir. Ayrıca günümüzde doğalgaz temini özellikle sıvılaştırma teknikleri ilerledikçe kolaylaşmaktadır. Nükleer yakıt ise halen stratejik bir yakıt olup temini özel anlaşmalara bağlıdır. Hal böyle olunca yasadaki konu edilen süreklilik hususu daha riskli konuma gelmektedir.

6 Nükleer santrallerin elektrik arz güvenliğini açısından incelenmesi: Bir kaza durumunda neden olacağı felaketler yanında; fiyatı pahalı olan, ileride ucuz üretim yapması olasılığı çok düşük olan, Elektrik üretiminde dış ödemeleri ve dışa bağımlılığı arttıracak olan, Yakıtı stratejik bir yakıt olması nedeni ile sınırlı ve yurt dışından alınması zorunluluğu bulunan, Akkuyu ve Sinop Nükleer Güç Santralleri, Türkiye mevcut durumda

“

Nükleer santrallerin de yakıtı yurt dışından gelecektir. Dolayısı ile nükleer santrallerin önümüzdeki dönemde elektrik enerjisine yapılacak yurtdışı ödemeleri dışa bağımlılığı da arttıracığı görülmektedir.

”

TEİAŞ TÜRKİYE ELEKTRİK İLETİM A.Ş. YÜK TEVZİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI - KURULU

BİRİNCİL KAYNAKLARA GÖRE SANTRAL ADETLERİ VE KURULU GÜÇ		
BİRİNCİL KAYNAK	SANTRAL ADETİ	KURULU GÜÇ (MW)
AKARSU	543	7.842,1
ASFALTİT KÖMÜR	1	405,0
ATIK ISI	75	339,2
BARAJLI	122	20.582,4
BİYOKÜTLE	157	698,5
DOĞALGAZ	326	26.163,1
FUEL ÖİL	15	487,2
GÜNEŞ	6.410	5.513,3
İTHAL KÖMÜR	14	8.938,9
JEOTERMAL	48	1.335,5
LİNYİT	48	10.097,0
LNG	1	2,0
MOTORİN	1	1,0
NAFTA	1	4,7
RÜZGAR	257	7.228,0
TAŞKÖMÜR	4	810,8
TOPLAM	8.023	90.448,7

BİRİNCİL KAYNAKLARA VE KURULU			
BİRİNCİL KAYNAK	EÜAŞ SANTRALLARI	İŞLETME HAKKI DEVREDİLEN SANTRALLAR	SERBEST ÜRETİM ŞİRKETİ SANTRALLARI
AKARSU	157,3	543,7	7.087,6
ASFALTİT KÖMÜR	0,0	0,0	405,0
ATIK ISI	0,0	0,0	147,1
BARAJLI	12.614,5	913,1	6.954,8
BİYOKÜTLE	0,0	0,0	626,0
DOĞALGAZ	4.993,3	0,0	19.476,1
FUEL ÖİL	0,0	0,0	487,2
GÜNEŞ	0,0	0,0	91,6
İTHAL KÖMÜR	0,0	0,0	7.618,9
JEOTERMAL	0,0	15,0	1.320,5
LİNYİT	1.804,0	1.975,0	6.318,0
LNG	0,0	0,0	2,0
MOTORİN	1,0	0,0	0,0
NAFTA	0,0	0,0	4,7
RÜZGAR	7,2	0,0	7.141,8
TAŞKÖMÜR	0,0	0,0	810,8
TOPLAM	19.577,3	3.446,8	58.492,1

Türkiye Kurulu Güç Durumu Temmuz 2019 (Kaynak: TEİAŞ web sitesi)

KAYNAK

NAFTA: 4,7

MOTORİN: 1,0

LNG: 2,0

JEOTERMAL: 1.335,5

İTHAL KÖMÜR: 8.938,9

GÜNEŞ: 5.513,3

FUEL ÖİL: 487,2

“

Halen Türkiye’de santrallerin kaynaklarına göre dikkate alınarak yapılan eşdeğer kapasite kullanım oran çalışmaları gerçekleşen kapasite kullanım oranlarının %41 ila %50 arasında olduğunu göstermiştir.

”

elektrik talebini karşılayamadığı için mi yapılmak istenmektedir? Yani talebi karşılayabilmek ve kamu hizmetini yerine getirebilmek için mi Nükleer santraller gerekmektedir ?

Bu sorunun yanıtı için Türkiye’nin elektrik sistemine bakacak olursak aşağıdaki tablo ile karşılaşmaktayız.

Türkiye’nin Temmuz 2019 sonu itibarı ile kurulu gücü 90 448,7 MW dır. Türkiye’nin 2017 yılı tepe güç ihtiyacı 47 133 MW olmuştur. Tepe güç talebi 2017 den bu yana bu rakamın üzerine çıkmamıştır. Dolayısı ile mevcut kapasite tepe güç talebini (puant) fazlası ile karşılamaktadır. TEİAŞ tarafından hazırlanan ve Türkiye elektrik 10 yıllık Talep Tahmin raporunda 2028 yılı tepe(puant) güç talebi düşük, baz ve yüksek senaryo olarak tahmin edilmiştir. (Şekil-6) Mevcut kapasite tahmin edilen rakamlardan sırası ile %33,%26.3 ve %19.5 daha fazladır. Türkiye’de emre amade olma faktörünün uzun yıllar ortalamasının %62-71 bandında ol-

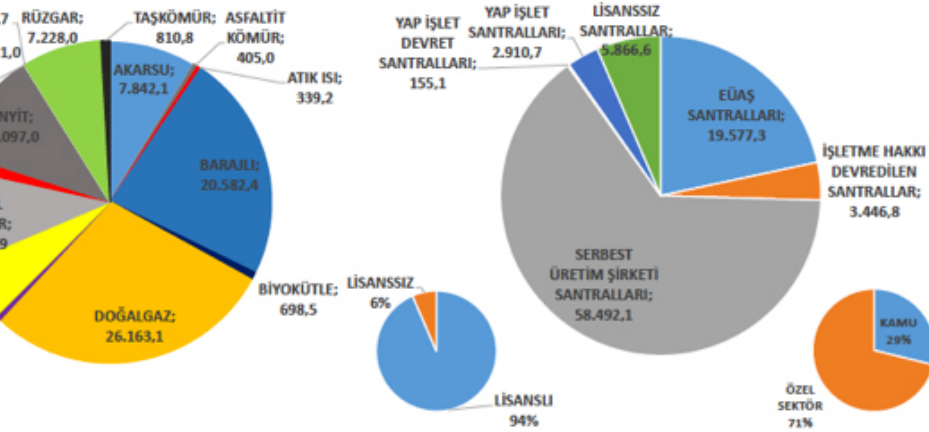
duğu dikkate alınırsa mevcut kapasite hiç yeni tesis ilave edilmeden düşük senaryo rakamları karşılanabilmektedir. 2019 yılının Eylül ayına kadar 47,133 MW olan mevcut en yüksek tepe güç değeri aşılmamış olduğundan, hem başlangıç rakamının yüksek hem de artış oranlarının özellikle önümüzdeki yıllar için abartılı olduğu görülecektir. Dolayısı ile tepe güç ihtiyacını karşılamak açısından bir ihtiyaç olarak nükleer santral tercihi yapılmasını gerektirecek bir durum yoktur.

TEİAŞ tarafından yapılan aynı 10 yıllık Talep Tahmin raporuna göre 2028 yılı brüt elektrik tüketim tahminleri düşük, baz ve yüksek senaryoya göre sırasıyla 428,8 , 451,7 ve 477,6 milyar kwh olacaktır. Bugünkü mevcut kapasite %54 oranında kullanılırsa düşük senaryo-yu,%57 oranında kullanılırsa baz senaryo-yu, %60,2 oranında kullanılırsa yüksek senaryoyu karşılamaktadır. 2028 yılına kadar devreye girecek yeni santraller ile bu yüzdeler daha aşağı inecektir. Halen Türkiye’de santrallerin kaynaklarına göre dikkate alınarak yapılan eşdeğer kapasite kullanım oran çalışmaları gerçekleşen kapasite kullanım oranlarının %41 ila %50 arasında olduğunu göstermiştir. Türkiye’deki santrallerin kapasite oranları dünya da kabul edilen uygun (fizibil) kapasite oranlarının oldukça altındadır. Ancak mevcut durumda bugünkü kurulu gücün bile önemli oranda talebi karşılayabileceği ve tüketimi karşılama açısından önemli bir risk taşımadığı görülmektedir. Bu nedenlerle talebi karşılamak yani arz güvenliğini sağlamak açısından da nükleer santrallerin gerekli olmadığı açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak bir arıza halinde yaşam ve çevre felaketi yaratacağı kesin olan, arz güvenliği açısından gerekli olmayan, elektrik satış fiyatı dünya ve Türkiye ortalamasının çok üzerinde olan, Türkiye’yi elektrik enerjisi üretiminde dışa daha fazla bağlayacak olan, elektrik üretmek için başka alternatifleri bulunan, Türkiye’den çok büyük miktarda dövizin yurt dışına gitmesine neden olacak olan, yakıt açısından sınırlı, dışa bağımlı ve stratejik olan, atık yakıt depolanması büyük sorun olan Akkuyu ve Sinop Nükleer Santrallerinin yapılması ülkemiz çıkarlarına aykırı olacaktır.

GÜÇ RAPORU-TEMMUZ 2019

KAYNAKLARA ve KURULUŞLARA GÖRE KURULU GÜÇ

KURULUŞLARA GÖRE KURULU GÜÇ (MW)

YAP İŞLET DEVRET SANTRALLARI	YAP İŞLET SANTRALLARI	LİSANSIZ SANTRALLAR	TOPLAM
44,9	0,0	8,7	7.842,1
0,0	0,0	0,0	405,0
0,0	0,0	192,1	339,2
100,0	0,0	0,0	20.582,4
0,0	0,0	72,5	698,5
0,0	1.590,7	102,9	26.163,1
0,0	0,0	0,0	487,2
0,0	0,0	5.421,7	5.513,3
0,0	1.320,0	0,0	8.938,9
0,0	0,0	0,0	1.335,5
0,0	0,0	0,0	10.097,0
0,0	0,0	0,0	2,0
0,0	0,0	0,0	1,0
0,0	0,0	0,0	4,7
10,2	0,0	68,8	7.228,0
0,0	0,0	0,0	810,8
155,1	2.910,7	5.866,6	90.448,7

Suyla yaşam

Beyza Üstün*

“Dicle’yi Tigris’i tutsak kılan, 12000 yılı aşkın belleğin simgesi Hasankeyf’i dinamitlerle yok eden, betona, sermayeye çevirenleri mahkum ederek...”

Yaşama, suya, onu korumak için mücadele edenlere, sorgulayanlara, deneyim biriktirenlere merhaba...

İstanbul Tabip Odası Hekim Sözü Dergisinin bu sayısında yaşam alanlarına müdahaleler ve sonuçları sorgulanıyor. Birkaç sayfaya sığdırılmaya çalışılacak bu panoramayı -Neredeyiz, Nereye gidiyoruz- soruları ile, farklı olgularla irdelemeye çalışacağız.

Özü yaşam olan bu gezintide suyu irdelemenin, suya, su havzalarına müdahalelerin nedenlerinin belirleyiciliğini, neden-sonuç ilişkisini irdelemenin ekolojinin politik bir olgu olduğu konusunda açıcı bir tartışmayı oluşturacağını düşünüyorum. Bu kapsamda bana iletilen - su sorunu ve su hakkı- diye sözlere düşen kavramları; suyu konuşarak, suyun kimin hakkı olduğunu tartışmaya ve birlikte suyu yaşama teslim edebileceğimizi umuyorum.

Sermaye birikimi için doğanın sınırsızca kullanıldığı, kirletildiği, suyun ve toprağın sınırsızca üretimlerde kullanılmaya başlandığı 60’lı yılların sonundan başlayarak, kapitalizmin tarihsel krizleri ile yoğunlaşarak artan, 2008 kriziyle birlikte iklim krizi kavramını da içeren, giderek derinleşen ekolojik krizi birlikte yaşıyoruz. Tüm canlılarla suya özgürce erişimimiz yok olurken, ve yaşayabilirliğimizi gün ve gün yitirirken süreci daha iyi kavlıyor, anlıyoruz diye düşünüyorum.

Farkında olduğumuz ama içine girerek kay-

bolduğumuz süreçte; -Çocukluğumu, geleceğimi çaldınız, para diyerek, ekonomik büyüme diyerek bize boş bir dünya bıraktınız- (2019, BM İklim Zirvesi) diyen Greta Tunberg ve onlarca ülkedeki iklim grevçisi arkadaşları bizlerden süreç konusunda özür beklemiyor, hepimizi kapitalizmin gidişine dur demeye, yaşamı ödünsüz korumaya çağırıyor.

Çocuklar, gençler, ekoloji mücadelesi verenler; 90’lı yıllarda alınan ve yürürlüğe sokulan uluslararası ekonomi politik kararlar ve düzenlemelerle sistemli hale getirilen, ulusların yasama ve yürütmeleri ile yönetişime evrilen, krizleri ile giderek azgınlaşan kapitalist süreci sona erdirmeye uyarısını yapıyor.

YERKÜRE ALARM VERİYOR

İki önemli kararda somutlaşan, doğal alanlar üzerinden kapitalizmin güçlenmesini, krizlerini aşmasını sağlayan planlamalar, uygulandıkça,

yaşamaya başladığımız, geri alınamaz yıkımları, bu yıkımlardan yeni sermaye alanlarını yaratmayı oluşturmaya hızla devam eden bir sisteme karşı, yerkürenin isyanı, her ülkede alanlarda, meydanlarda, okullarda grevi yapan çocukların direnişinde yükseliyor.

1992-Rio De Janerio da BM (Birleşmiş Milletler) Çevre ve Kalkınma Konferansı ve konferansın çıktısı olarak deklare edilen “Sürdürülebilir Kalkınma” Stratejisi ile doğanın kapitalizmin kışkacına sokulması; uluslararası zeminde devletler tarafından tanınarak, ekolojinin temel unsurları doğal varlıkların ve yaşamın belleği olan kültürel varlıkların korunmasını meşrulaştırılarak ortadan kaldırdı. 1992

de Dublin’de BM Su ve Çevre Konferansında alınan kritik kararda su, piyasada fiyatlandırılabilir (ekonomik mal)/ meta olarak, suyun akışındaki havzası ise bütünlük olarak

* Prof.Dr., İnşaat Mühendisi, 25. Dönem HDP İstanbul Milletvekili

sürdürülebilir kalkınma gereği kullanılabılır olarak tanımlandı. Kalkınmanın sürdürülebilirliği için sermayenin sınır tanımazlığı, sermaye birikiminin doğa - toplum koruma stratejileri ile dengede ve eşdeğer kılınabileceği savı, kapitalizmin krizlerinin tarihselliğinde emeğin ve doğanın sermaye birikiminde sınırsız kullanılmasına evrileceği bir karardı, öyle de oldu.

Kapitalizmin su havzalarına bu yeni saldırısı için, BM e bağlı Dünya Su Konseyinin işlevi ile şirketlerin suya sahip olma çabaları hız kazandı. “suyun kısıtlanması”, “temiz su tüm Dünya’da yüzde 3’ler mertebesinde”, “yoksul ülkelerde kirli suyla ölümün önlenmesinin, “herkese” suyu iletmenin yolu suyun şirketler tarafından kontrol altına alınmasıdır” argümanları, iddiaları ile gerçekler; suyun yaşamdan ve doğal alanlardan sermaye için koparılışı gizlenerek suyun ve su havzalarının ticarileştirilmesi yaşama geçirilmeye çalışıldı.

Üretim atıklarının kirlenme ilkesiyle doğal ortamlara boşaltılması, üretimde kullanılan suyun, hammaddenin; ekosisteme vereceği zarar hiçe sayılarak doğal alanlardan, derelerden, göllerden, yeraltından çekilebilirliği olağan uygulamalara dönüştü. Yaşam alanları, doğal varlıklar, tarlalar, meralar, kıyılar, ormanlar, yaylalar, dereler, göller, denizler, kıyılar, yeraltı katmanları, akiferler, biyolojik türler, yabanlar; koruma, kullanma “gerekliliği”nin sonucunda giderek kullanılabilir temalar olarak belirlendi. Yaşam alanlarının, sulak alanların kirlenmesine ve kirlenen sucul sistemlerde ve çevresinde yaşayan türlerin yok olmasına göz yumuldu, müdahaleler idari izinlerle, yasama- yürütme kararları (Türkiye örneğinde; KHK’ler, torba yasalar, idari mahkemelerin, danıştayın şirketlerin ve idarenin aleyhine bozma kararları uygulanmayarak, 2009/7 genelgesi ile, gerçeği, bilgi ve veriyi karartan, şirketler lehine görüş veren bilirkişilerin raporları vb) ile itiraz edilemez kılındı.

Meraları kullanıma sokulan köylerde hayvancılık, enerji, maden işletmelerine devredilen, yapılaşmaya açılan alanlarda, tarlalarda tarım politikalarının çiftçi lehine uygulanmasının sonucu da eklenerek tarlalarda geçimlik tarım, geçimlik yaşam yok olmayı sürdürdü. Suyun; geçimlik yaşam için değil giderek işletmelerin sermaye

birikimi için akiferlerden, derelerden, sulak alanlardan çekilme hızı, ve aynı hızda sucul sistemlere atıklar verilmesi, doğanın, suların kendini iyileştirme/ yenileme süreçlerine yetişmez hale gelmesini sağladı. Yenilenebilir enerji üretimleri destekleri ile su HES üretimlerine, dağlar, ovaklar, yeraltı katmanları JES, GES ve RES üretimlerine teslim edildi.

Kapitalizmin sürdürülebilirliği krizine halkların yoksullaşması, sağlığını giderek kaybetmesi, geçimlik yaşamlarından koparılıp, yaşam alanlarına konurulan şirketlerde (Soma kömür madeni, Kütahya Eti Gümüş, Murgul Bakır, altın vb maden işletmesi vb’lerinde) işçileşmesi, işletmelerde güvencesiz çalışma koşullarının, iş cinayetlerinde artışı eşlik etti.

Krizler derinleştikçe suyun akışını sürdürdüğü tüm havza sermaye birikimine ortak olarak sokulmaya, su ve tüm doğal varlıklar metaya dönüştürülmeye başladı. 2008 krizinin ardında suyun ticarileştirilmesi hızlandı. Suyun yaşam döngüsündeki uğrak alanları, göller, dereler, denizler, sucul sistemleri besleyen yer altı suları, suyun içinde beklediği ve arındığı ormanlar, meralar, yeraltı akışı ile geçtiği, beslediği yeraltı katmanları/ suyun yerkürede yolculuğunu sürdürdüğü havzası, sermaye birikimi için bütünleşik kullanıma açıldı.

Yaşam için mücadele eden halklar, yaşamdan, ekosistemden yana olanlar yana gelenler İda dağlarında, Murgul’da Cerattepe’de, Sivas Kangal ‘da, Hasankeyf’de, Yeşilirmak Vadisinde, Hopa’da, Loç, perisuyu, Munzur Vadilerinde dereleri, su havzalarını toplumu sağlıksızlığa, biyolojik türleri, tüm hayvanları, halkların yaşam gereği olan suları sermayeye karşı korumaya devam ediyor.

Kapitalist sistemin krizleri ile dizginlenemez saldırısı sürerken, mücadele edenler suyu geleceğe, doğal varlıkları sonsuzluğa, kültürel varlıkları/insanlığın belleğini korumaya kararlı.

Biliyoruz ki; yaşamın temel unsuru su ve yaşam alanları ticarileştirilirse suya erişemeyecek tüm canlıların, kapitalizme mahkum kılınan halkların yaşamı giderek yok olacaktır. Yaşam döngüsündeki yok oluş giderek hızlanacaktır. Su tartışmasız yaşamın hakkıdır. Onu kapitalizme karşı korumak yaşamın korumanın temel adımıdır.

“

Yaşam için mücadele eden halklar, yaşamdan, ekosistemden yana olanlar yana gelenler İda dağlarında, Murgul’da Cerattepe’de, Sivas Kangal’da, Hasankeyf’de, Yeşilirmak Vadisinde, Hopa’da, Loç, perisuyu, Munzur Vadilerinde dereleri, su havzalarını toplumu sağlıksızlığa, biyolojik türleri, tüm hayvanları, halkların yaşam gereği olan suları sermayeye karşı korumaya devam ediyor.

”

Yeşil Yeni Düzen (Green New Deal) Umut Olabilir mi?

İsmail Gönen *

Yeşil Yeni Düzen, yaklaşan iklim kriziyle tüm dünyada tek tek ulusal çözümler yaratmanın mümkün olmadığını, aksine dayanışmayla topyekûn mücadele örülmesi gerektiğini anlatır.

Son olarak söylenecekleri ilk olarak söylemeyi tercih ederim. Umut bizim dışımızda olup biten şeylerle ilgili bir duygu ve kararlılık değildir. Edmund Burke'un ünlü sözüyle "Kötülüğün galip gelmesi için gereken tek şey iyi insanların hiçbir şey yapmamasıdır". Umut bu yüzden bizzat bizim ne yapıp yapmadığımızla ilişkilidir. Bunu bize yaptıklarıyla en güzel gösteren Greta Thunberg oldu, "Önce harekete geçmeniz gerekir, umut ardından gelir" Bu yüzden yeşil yeni düzen milliyetçiliğin yükseldiği, otoriter rejimlerin yükselişte olduğu bir atmosferde yaklaşan iklim kriziyle tüm dünyada tek tek ulusal çözümler yaratmanın mümkün olmadığını, aksine dayanışmayla topyekûn mücadele örülmesi gerektiğini anlatır. İşte bu uluslararası ilerici hareketin adresi Avrupa'da DiEM25, İngiltere'de İşçi Partisi ve Amerika'da Bernie Sanders ile oluşturulan cephedir. Çözüm olarak ileri sürülen temel öneriyse Green New Deal (GND) yani Yeşil Yeni Düzendir.

İlk olarak 1929 Büyük Buhran sonrası dönem 1930'ların başlarında ABD'de Roosevelt ile anılan Yeni Düzen (New Deal) krize yeni çözüm önerisi olarak uygulamaya konulmuş. Belki isim benzerliği dışında tek ortak noktası kamusal çözüm önerileri getirmesidir. 1980 sonrası dönemde çözüm olarak sunulan "küreselleşme" düzeni ise 2008 kriziyle yerle yeksan oldu. Dün-

ya daha adaletsiz, daha mutsuz, daha kirli bir yer haline geldi. DiEM25 ise Avrupa'da 2008 yılından itibaren var olan ekonomik krizin yaratmış olduğu zeminde filizlenen bir hareket olmuştur. Temel mottosu "Avrupa ya demokratikleşecek ya da dağılacak!" Yani Avrupa'da göç, terörizm, küresel ekonomik kriz ve birçok sorun demokratik güçlerin bir araya gelmesiyle Avrupa'nın Avrupa halkları tarafından yönetilmesini hedeflemektedir.

Ekonomik kriz büyüdükçe, kurulu düzenin otoriterliğe ihtiyaçları artıyor bu yüzden insanları birbirine düşüren şovenizmi, yabancı düşmanlığı sürekli pompalanıyor. Bu durum hepimizin ortak geleceğini zehirliyor, dayanışmanın yitirildiğinde nelerin olabileceğini gözler önüne seriyor. Deniyor ki ya ulus devlet kozalarına geri çekilin ya da var olan Brüksel'in antidemokratik oligarşisine teslim olun. İşte DiEM25 başka bir yol daha olduğunu savunuyor. Kendini adanmış demokratların kıta çapında bir araya gelerek 9 Şubat 2016 yılında Avrupa için Demokrasi Hareketi (Democracy in Europe 2025; DiEM25) kurulmuştur. DiEM25 Avrupa'nın her bölgesinden, farklı kültürler, diller, siyasi partiler, ideolojilerden, toplumsal aidiyetleri, inançları renkleri farklı, daha iyi bir toplum ve dünya hayaline sahip insanları bir araya geldiği bir yapıdır. Arkasındaki motive eden en önemli ve radikal gücü Avrupa'yı demokratikleştirmek

fikridir.

2018 yılı sonunda Yanis Varoufakis ve Bernie Sanders birlikte, eşitsizliği, sömürüyü, ayrımcılığı ve çevresel bozulmayı sona erdirmek için mücadele eden kişilerin birlikte hareket edeceği İlerici Enternasyonal Cepheyi yayınladılar. "Zenginler daha da zenginleşmeye devam ederken, dünyanın dört bir yanında ücretleri artmadan giderek daha uzun saatler çalışmaya mahkûm edilen insanlar çocuklarının geleceği için korkuyor" diyen Sanders, otoriter liderlerin bu ekonomik kaygıları toplumları birbirine düşman eden günah keçileri yaratarak, insanları birbirine kırdırarak lehlerine çevirdiğini belirtiyor. Varoufakis de "yerkürenin ve çocuklarımızın" geleceği için, dünyanın dört bir yanındaki ilericiileri mücadeleye çağırıyordu.

Bundan çok kısa süre sonra Amerikan Konseyine yeni giren sosyalist Alexandra Ocasio-Cortez, ekonomik ve ırksal adaletsizliğe karşı savaşmak ve aynı zamanda iklim değişikliği ile mücadele etmek için "Yeşil Yeni Düzen" başlıklı 14 sayfalık geniş bir taslak hazırladı. Dezavantajlı ve marjinalize edilmiş Amerikalılara ekonomik fırsatlar tanıyan yeni bir gelecek çağrısıydı. Taslakta 10 yıl içinde ABD'nin petrole, gaza ve kömüre olan bağımlılığını azaltmada büyük adımlar atması gereken karbon nötr bir ekonomi geliştirmeyi hedefliyordu. Federal

* Uzm. Dr., Hekim Sözü Yayın Kurulu Üyesi

hükümetin sıfır sera gazı emisyonu için “Yeşil Yeni Düzen” planı yapmasının görevi olduğu belirtilen taslakta, bunun da tüm elektriğin temiz, yenilenebilir ve sıfır emisyonlu enerji kaynaklarından sağlanmasını içerdiği kaydediliyor. Buna karşın fosil yakıtların kullanımının sona ermesi içinse kesin bir tarih belirlenmiyor.

2019 Ağustos sonuna gelindiğinde Demokrat Parti ABD başkan aday adayı Bernie Sanders geçen yaz yüksek sıcaklıklarla kavrulan Kaliforniya’nın kuzey ormanlarında açgözlü fosil yakıt şirketiyle eyalet yönetiminin işbirliği sonucu eyalet tarihinin en ölümcül yangınının çıktığı Paradise şehrinde Yeşil Yeni Düzen Programını açıkladı. Daha önce hazırlanmış planlara göre daha agresif olduğunu başta not etmek gerekir. Planın zaman çizelgesi hem iklim bilimcilerin bulgularıyla uyumlu olarak daha hızlı hem de iklim adaleti hareketlerinin talepleriyle örtüşüyor. Plan 2030’a kadar enerji ve ulaşımın karbondan arındırılmasını ve 2050’de tüm karbon salınımının bitmesini öngörüyor. Hem kısa hem uzun vadede oldukça iddialı ve mümkün görünen hedefler bunlar. Plan cepheleşme anlamında da oldukça agresif: sözü gevelemeden fosil yakıt endüstrisinin bu konuda en büyük suçlu olduğunu belirtip, sadece fosil yakıtların devre dışı kalmayacağını,

iklim konusunda harekete geçilmesini geciktiren yöneticileri de sorumlu tutacağını söylüyor.

Sanders ayrıca iklim meselesinin Amerikan diplomasisinin merkezinde yer alması çağrısı da yapıyor ve sadece devletlerle değil aynı fikirde olan siyasi partilerle ve sosyal hareketlerle de ilişki kurulmasından yana; “Dünyadaki tüm insanlarla, Rusya’yla, Hindistan’la, Çin’le, Japonya’yla, Brezilya’yla bu meselede beraber olduğumuzu kabul etmeliyiz.”

Sanders fosil yakıt kapitalizmi ile militarizmin derin bağlantısını ve ikisinin de dağıtılması gerektiğini anlıyor. Zaten, YYD için gerekli fonun önemli bir kısmı da (1.215 trilyon dolar) petrol kaynaklarının korunması için yapılan askeri harcamaların azaltılması yoluyla sağlanacak. Sanders’in Paradise’daki beyanı YYD’yi doğrudan halka götüreceği yolun başlangıcıdır. Zira iklim değişikliği sadece karar alıcıları ilgilendiren bir mesele değildir; Sanders YYD’si emeklilik meselesinde kandırılmış kömür madencileri, su kaynaklarını koruyan Amerikan yerlileri, çevresel ırkçılığın kirli yükü altında ezilen mahalleler ve yükselen deniz seviyeleriyle yüzleşecek sahillerde yaşayan insanlar içindir. Küçük bir azınlık için değil çoğunluk içindir.

“

Plan cepheleşme anlamında da oldukça agresif: sözü gevelemeden fosil yakıt endüstrisinin bu konuda en büyük suçlu olduğunu belirtip, sadece fosil yakıtların devre dışı kalmayacağını, iklim konusunda harekete geçilmesini geciktiren yöneticileri de sorumlu tutacağını söylüyor.

”

Gerçek enerji çözümleri demokratik bir enerji programı ile mümkün olabilir

Oğuz Türkyılmaz*

Enerji sektöründe ve tüm kamusal hizmetlerde özelleştirmelere son verilmelidir. Çok ciddi bir sorun olan ve giderek çoğalan enerji yoksunluğu ve yoksulluğu sorununun yakıcı etkilerini azaltmak için enerji yoksullarına ve yoksunlarına kamusal desteği gerçekleştirmeliyiz.

TMMOB Enerji İlkelerinde belirtildiği üzere enerji kullanımı, temel insan haklarından biridir ve vazgeçilemez. Bugün artık bir insanın enerji kullanmadan yaşamını idame ettirebilmesi olanaksızdır. Irk, dil, din, renk, cinsiyet, yaş, sınıf farkı olmaksızın tüm insanlar enerji kullanımına ihtiyaç duyarlar. Enerji, toplum bireyleri arasında adil bir şekilde dağıtılmalı ve bireylerin olanaklarına bağlı olarak asgari yaşamsal miktar değişmemelidir. Bu koşul ancak enerji kullanımına, kamu hizmeti olma niteliği tanınarak sağlanabilir. Günümüz dünyasında hala 1 milyar insan elektrikten yararlanamamaktadır. Petrol, gaz ve kömür gibi fosil yakıtların kullanımının artışıyla çoğalan karbondioksit salınımları, sera gazları ve iklim krizinin insan yaşamını tehdit eden yıkıcı zararlarını azaltmak, hızla yükselme eğilimindeki sıcaklık artışını 1. 5-2 °C ile sınırlamak için, enerji üretim ve tüketiminde fosil yakıtların payını mutlaka radikal bir şekilde düşürmek zorunludur. Enerji, bir ülkenin

iktisadi gelişiminin en temel unsurlarından biridir. Temel iktisadi alanlarda enerji ihtiyacı vardır. Enerji kaynakları olmadığı zaman, sanayinin çarkları dönmeyeceği gibi; ulaşım ve nakliye gibi iki temel işlevi yerine getiremeyen iktisadi yaşam aksayacaktır. Enerji kaynaklarının olduğu ülke ve bölgelere yönelik emperyalist amaç ve niyetlerini gizlemeyen ABD, Fransa, İngiltere vb. kapitalist ülkeler, zengin enerji, kaynaklarının bulunduğu ülkeleri işgal etmekte, yönetimlerini devirmekte, kukla yönetimleri işbaşına getirmektedir. Türkiye birincil enerji arzında dörtte üçten fazla (%75,7) oranında ithal kaynaklara bağımlıdır. 2016 yılında 27,2 milyar dolar olan enerji maddeleri ithalatı 2017 yılında 37,2 milyar dolar olmuş, 2018'de ise 43 milyar Dolar'a ulaşmıştır. -Kamu elektrik üretim tesislerinin çok büyük bölümü özelleştirilmiştir. 2018'de elektrik üretiminde kamu payı yalnız %15,2'e düşmüştür. Elektrik dağıtımı ve satışı tamamen özel şirketler tarafından yapılmaktadır. Bir kaç büyük özel ser-

maye grubu, elektrik üretiminde etkin oldukları gibi dağıtımını da kontrol etmektedir. Petrolün rafinaj işlemleri tek bir özel şirket tarafından, ithalat, dağıtım, pazarlama ve satış işlerinin tamamı az sayıda özel şirket eliyle yapılmaktadır. İstanbul dışında ülkenin tüm kentlerinde doğal gaz dağıtım, satış, pazarlama hizmetleri özel şirketler eliyle verilmektedir. Elektrik dağıtım ve santral özelleştirilmelerinde, alım garantili elektrik üretim tesislerinin ihalelerinde; her dönem iktidarlara yakın olan bazı özel sermaye grupları, kamu müdahaleleri ve kaynak tahsisi uygulamaları ile kamudan en çok iş alan şirketler sıralamasında dünyada ilk sırada yer almışlardır. Bu kayırma ekonomisinde hukuk işlevsizleştirilmiş, hukukun üstünlüğü yerini, üstünlerin, güçlülerin hukukuna bırakmış, yüksek yargı kararlarının bağlayıcılığı dikkate alınmaz, yargı kararları uygulanmaz olmuştur. Toplum çıkarını dikkat almayan, kamusal planlamayı, denetim, üretimi işlevsizleştirmeyi öngören ve iktidara yakın belirli sermaye gruplarının çıkarlarının azamileştirmeye ve kamu kaynaklarını özel sermaye

*TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı

şirketlerine aktarmaya yönelik enerji yönelik politika, karar ve uygulamaları ile 2018'de yaklaşık 32 milyar TL özel şirketlere transfer edilmiştir. Yüksek fiyatlarla yerli kömür santrallerine tanınan alım garantisi, yerli ve ithal kömür ve doğal gaz santralleri için oluşturulan kapasite mekanizması ile ilave ödeme yapılması ve yatırımcılara kâr garantisi sağlayan YEKDEM-Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması vb. uygulamalar; elektrik maliyetlerinin ve fiyatların yükselmesine neden olmaktadır.

ENERJİ YOKSULLUĞU VE YOKSUNLUĞU ARTIYOR

Son yirmi ayda tüm tarife grupları için elektrik fiyatları yüzde 50-98,2 oranlarında artmıştır. Aynı dönemde, BOTAŞ'ın doğal gaz satış fiyatları ise, konutlarda ve küçük sanayi kuruluşlarında yüzde 63,9; büyük sanayi kuruluşlarında yüzde 120,1, elektrik üreten doğal gaz santrallerinde yüzde 109,5 oranında artmıştır. TÜİK'e göre Ocak 2018-Ağustos 2019 döneminde fiyat artışları ise yalnız yüzde 27,8'dir. Bu veri, elektrik ve doğal gaz fiyatlarının son yirmi ayda enflasyon oranının iki katını aşan miktarda arttığını göstermektedir. Bireysel ısınmada konut başı doğal gaz tüketimi Ankara için yıllık 1500 m³, aylık ortalama 125 m³'tür. Bu durumda, bir ailenin Eylül 2019'da ödeyeceği doğal gaz bedeli 233,75 TL'dir. Aylık su tüketimini 10 m³, yine Ankara ASKİ konut fiyatı olan 9.48 TL/m³ veri alındığında aylık su faturası 94,80 TL olmaktadır. Aylık elektrik, doğal gaz ve su fatura bedelleri toplamı ise, 470,72 TL'ye yükselmektedir ve bu tutar asgari ücretin dörtte birine yakındır (yüzde 23,30). Bu grup giderlerin bu kadar yüksek olmasının yanı sıra doğal gaz faturasının tek başına asgari ücretin yüzde onunu aşan bir oranda olması ise, enerji yoksulluğunun kanıtıdır.

NE YAPMALIYIZ

Toplum çıkarlarını gözetken enerji politika ve uygulamalarını, yine toplum yararını gözetken alternatif kalkınma ve sanayileşme politikaları ile birlikte düşünmeli ve böyle bir toplumcu programı, ilgili kesimlerin aktif katkılarını imkân veren demokratik katılım mekanizmalarında tartışarak geliştirmeliyiz. İklim krizinin yıkıcı sonuçlarını dikkate alan, enerji yatırımlarının doğal ve toplumsal çevreye vereceği olumsuz etkileri asgari düzeyde

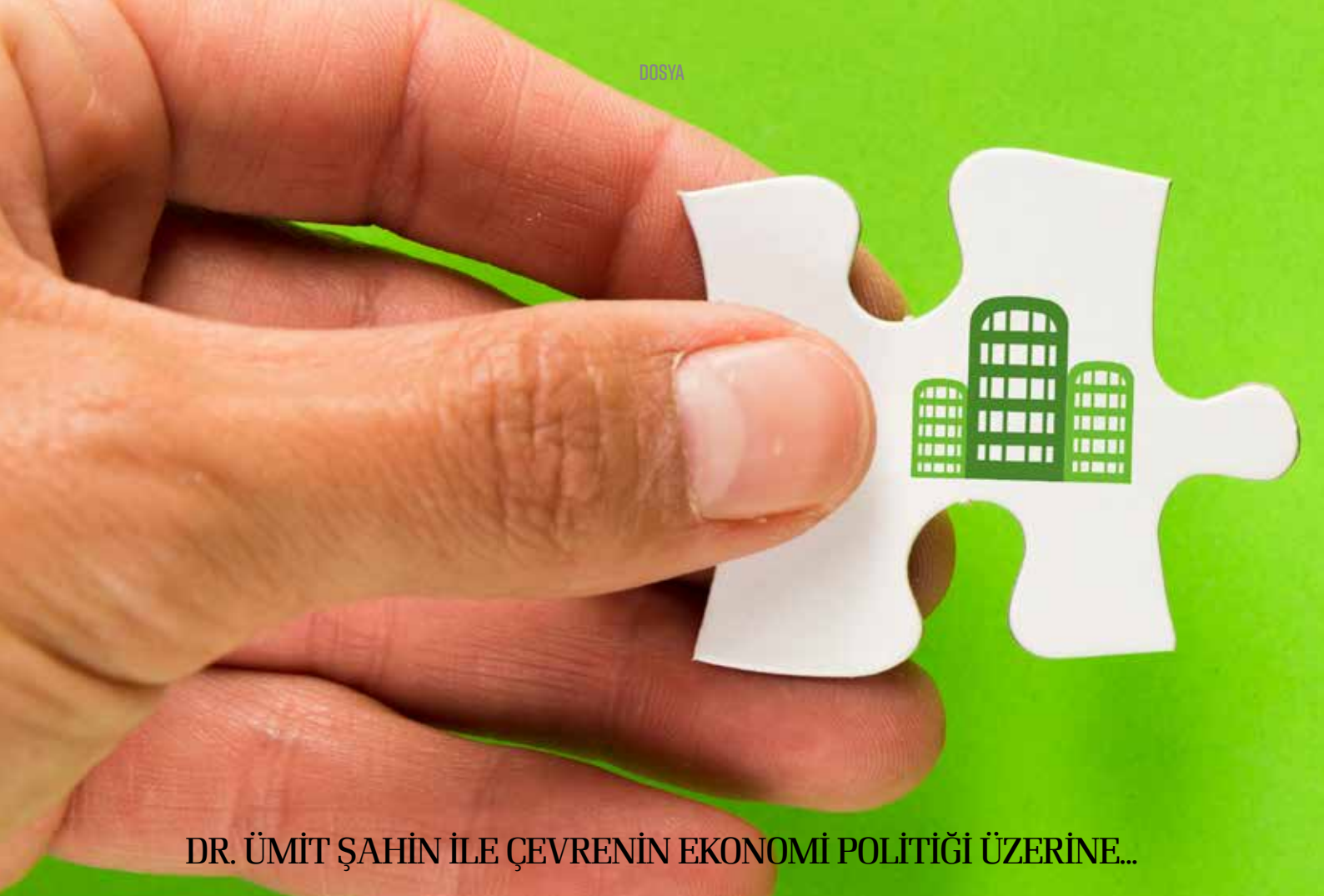
tutmayı öngören, toplum çıkarlarını gözetken enerji politika ve uygulamalarını, yine toplum yararını gözetken alternatif kalkınma ve sanayileşme politikaları ile birlikte düşünmeliyiz. Toplumcu içerikte demokratik bir enerji programını, ilgili kesimlerin aktif katkılarını imkân veren demokratik katılım mekanizmalarında tartışarak geliştirmeliyiz. Enerji politikaları da, toplum çıkarlarını gözetken, kamusal hizmet anlayışına uygun olarak, kamusal planlama ilkeleri yeniden düzenlenmelidir. Planlamanın temel bir tercih olduğu, yeni bir kurumsallaşma üzerinden, demokratik katılım mekanizmalarıyla, bütünlük kaynak planlaması anlayışıyla; toplum ve ülke çıkarlarını gözetken kısa orta ve uzun vadeli Strateji Belgeleri, Beş Yıllık Planlar, Yol Haritaları, Eylem Planları hazırlamalı ve uygulamalıyız. Enerji yatırımlarını teşvik iddiasıyla, ülkenin ve toplumun ortak varlığı olan verimli tarımsal arazilere, ormanlara, tarihi ve kültürel sit alanlarına, "istisnaların kaideyi bozacağı" göz ardı edip, enerji tesisleri kurulmasına izin veren düzenlemeleri derhal iptal etmeli; verimli tarımsal arazilerin, ormanların, tarihi ve kültürel sit alanlarının yok edilmesi önlemeliyiz. Bugünden sonra enerji üretim tesislerinin, kamusal bir planlama anlayışı içinde, esas olarak rüzgâr, güneş, jeotermal, biokütle vb. yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olarak ve toplum çıkarlarını gözetir biçimde kurulmasını sağlamalıyız.

Yeni bir kamu mülkiyeti ve yönetimi anlayışını geliştirmeli ve uygulamalı, kamu kurumlarını toplumsal çıkarlar doğrultusunda, çalışanları tarafından yönetilmesi ve denetlenmesini sağlamalı; bu kuruluşların faaliyetlerinin daha verimli ve etkin kılmalı ve böylece kamusal hizmetin niteliği ve çeşitliliği arttırmalıyız. Enerji sektöründe ve tüm kamusal hizmetlerde özelleştirmelere son verilmelidir. Çok ciddi bir sorun olan ve giderek çoğalan enerji yoksunluğu ve yoksulluğu sorununun yakıcı etkilerini azaltmak için enerji yoksullarına ve yoksunlarına kamusal desteği gerçekleştirmeliyiz. Plansız, çevre ve toplumla uyumsuz, yatırım yerinde yaşayan halkın istemediği, topluma maliyeti faydasından fazla olan tüm projeleri iptal etmeli, verimli tarımsal arazilere, ormanlara, SİT alanlarına, yerleşim yerlerinin yakınına santral kurulmasını önlemeliyiz.

Toplum çıkarlarını gözetken enerji politika ve uygulamalarını, yine toplum yararını gözetken alternatif kalkınma ve sanayileşme politikaları ile birlikte düşünmeli ve böyle bir toplumcu programı, ilgili kesimlerin aktif katkılarını imkân veren demokratik katılım mekanizmalarında tartışarak geliştirmeliyiz.

DR. ÜMİT ŞAHİN İLE ÇEVRENİN EKONOMİ POLİTİĞİ ÜZERİNE...

“Demokrasi mücadelesiyle, ekoloji mücadelesi aynı şeydir”

Röportaj: Süheyla Ekemen *

Sürekli üretmek ve bunun için artan enerji ihtiyacını karşılamak uğruna insan doğayı yok ediyor. Acaba insanlık sorunu kendi türünün yok oluşuna dayanınca mı çevre konusunu önemsemeye başladı? Toplumsal algı bu yönde nedir?

Çevre bilinci büyük ölçüde kirlilik algısıyla ilgili. Su kirliliği, hava kirliliği, ama aynı zamanda etrafa çöp atılması, görsel kirlilik, kültürel değerlerin tahribi... Dolayısıyla toplum genelinde çevre sorunu algısı genellikle bir kirlilik, çirkinlik, sağlıksızlık algısı. Bunun zaman içerisinde biraz evrildiği, gezegenin yaşanamaz hale

geldiğinin konuşulmaya başlandığı söylenebilir; ama bu oldukça yavaş ve belli bir kesim için geçerli oldu. Türkiye’de hâlâ sokaklara çöp atılmasını çevre sorunu, geri dönüşüm yapmayı çevrecilik olarak gören bir çoğunluk var. Çoğu politikacı için de çevre sorunu çöp sorunudur. Hava kirliliği, toksik kimyasallar, iklim değişikliği gibi kişisel olarak deneyimlenmesi zor olan asıl meseleler pek görülmez.

Tabii çevreciler var. Çevreci hareket toplumun görece varlıklı kesimlerinden çıktığı için başta biraz sınırlı kaldı. Ama tabii Alier’in ‘yoksulların çevreciliği’ dediğine benzer, klasik çevresel kaygılardan ziyade geçim kay-

naklarını koruma kaygısıyla ya da bazı kültürlerde insanın doğaya daha yakın olmasıyla ilişkili, modern olmayan bir dille ifade edilen kaygılar da sonuçta yine çevreyi korumayı öngörüyor. Bunlar toplamı en genel anlamda çevrecilik olarak ele alınabilir.

Bir de çevre açısından yapılan bazı politikalarda sürdürülebilirlik kavramı var. Bu sürdürülebilir kalkınmadan kastedilen şey nedir?

Sürdürülebilirlik kavramının 1970’lerdeki çıkışı ekolojist bir perspektife sahipti. Ama sonradan iki kaygı hâkim oldu. 1- Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere, “dünyayı siz kirllettiniz, kaynakları siz tükettiniz, şimdi bizim

*Dr., Hekim Sözü Yayın Kurulu Üyesi

aynı yöntemlerle kalkınma sıramız geldiğinde bize dur diyorsunuz, bunu kabul etmiyoruz,” dediler. Türkiye’de hem devlet hem de bütün geleneksel siyasetler için bu söylem hâlâ geçerlidir. 2- Kapitalist sistem sürdürülebilirlik için gerekenlerin büyümeyi engelleyebileceğini fark etti ve “çevre kaygıları ile büyüme uzlaştırılabilir” deme ihtiyacı duydu. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler için kalkınma, sermaye için de büyümeyi sürdürme kaygısı belirleyici oldu ve sürdürülebilirlik kavramı sürdürülebilir kalkınmaya dönüştürüldü. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma mevcut kalkınma-büyüme anlayışı sürdürülürken çevre kaygılarının nötralize

edilmesini öngörüyor. O yüzden de iş sürdürülebilirlik kavramının şirketlerin yönetim pratiği içinde yer bulmasına kadar geldi. Ben orijinal sürdürülebilirlik kavramını, 1970’lerin başında yeşil hareketin o dönemde kullandığı anlamıyla önemsiyorum. Sürdürebilir bir gelecek, doğanın sürdürülebilirliği, gelecek kuşaklar için sürdürebilir bir dünya bırakmak asıl önemli olan.

Ekonomik sistem ve yönetim biçimi ne olursa olsun çevreye zarar vermeden üretim yapmak mümkün mü? Ya da mülkiyetin, yönetimin kimlerin elinde olduğu hep önemli olacak mı, önemli mi?

Eğer çevreyi korumadan üretim yap-

mak mümkün olmasaydı, zaten çözüm yok demek olurdu. Tabii ki mümkün. Ama sorun tarihsel. Ortaya çıkışından bu yana kapitalizm, dünyaya yayılmayı, doğal kaynakları sonuna kadar kullanmayı ve büyümeyi hedefliyor. İlerlemeci, doğanın üzerinde tam bir egemenlik kurmak, doğayı dizginlemek, bütün engelleri teknoloji yoluyla aşmak sanayi devriminden sonra geri döndürülemez bir anlayış haline geldi. Bu anlayış şu anda toplumun tamamına yayılmış durumda. Ben bu inancın sapkınlık olduğunu düşünüyorum. Fakat sonuçta tarihsel bir sapkınlık olduğu için geri dönüş de yok, yani buradan hep beraber tövbe edip çıkmayız. Bunun için de bu sistemi yıkıcı olmaktan çıkarmak ve değiştirmek zorundayız.

Ama toplumun büyük bir kesimi, muhalif olduğunu söyleyenlerin büyük bölümü de dahil olmak üzere asla geri adım atmayı istemiyor. Yani çözümün zor olmasının nedeni sadece günlük hayatımızı değiştirmek istemememiz, konforumuzdan vazgeçmememiz değil. İnsanın doğanın hâkimi olduğu düşüncesi hepimiz tarafından o kadar içselleştirilmiş durumda ki bunun dışında bir dünya hayal edemiyoruz. Mesela 1970’lerde teknolojinin bir sistem olarak eleştirisi çok yaygındı. Bugün unutuldu gitti. Bugün yapay zekâya, gen teknolojilerine ve robotlara umut bağlayanlar sadece kapitalistler değil. Ancak artık insan atmosferin kimyasını, böylece küresel iklimi ve plastik atıklarıyla okyanusun bileşimini değiştirdi ve değiştirmeye devam ediyor. İnsan tıpkı dünyaya çarpan bir meteor gibi gezegenin ve küresel ekosistemin işleyişini bir bütün olarak değiştirebilecek güce ulaştı. Mevcut jeolojik çağa antroposen, yani insan çağı adını verme önerisi bundan kaynaklanıyor. Ve maalesef insanlar bu gerçeğe yüzleşip geri adım atmaktansa ‘insan türü yok olsun daha iyi’ gibi bir kaçış söylemine sürüklendiler. O yüzden sosyal medyada “zaten insan zararlı bir tür, insan türü yok olsun, dünya rahat etsin” gibi sinik bir yaklaşımı çok fazla görmeye başladık...

Absürt biraz, kolaycı bir yaklaşım da...

İnsanlar böyle diyerek, diğer canlılara insandan daha fazla değer veriyormuş gibi yapıyorlar, ama aslında kendi hayatlarında hiçbir şey değiştirmek istemediklerini başka bir şekilde ifade etmiş oluyorlar. Oysa insan sadece kendisini değil diğer canlıları da yok ediyor. Bugün altıncı büyük yok oluş dediğimiz, bütün türlerin büyük bir hızla ortadan kalktığı bu dönemi yine biz başlattık. İnsan ortadan kalkarsa diğer canlılar da hayatta kalamayacak.

Kapitalizm felsefesi gereği karı ön planda tuttuğu için, ekolojik sistemle ilgili hiçbir zaman gerçek ve kalıcı çözümler üretmeyecektir. Bu felsefeyi nasıl değiştirebiliriz? Değiştirilebilir mi? Bir uzlaşmacı yol dediniz 'sürdürebilirlik'. Ama çıkış amacından farklı olarak şu an bambaşka bir noktada dediniz. Peki nasıl ikna olacak dünya? Birleşme nasıl olacak? "Ya hep beraberiz ya da hiçbirimiz kalmayacak" gibi bir noktadayız.

Şimdiye kadar anlattıklarımın hepsi zaten mevcut krizin kapitalizmin bir sonucu olduğunu gösteriyor. Fakat çözümün sosyalizm olduğuna da inanmıyorum. Mevcut tarihsel kapitalist sistemi bir çırpıda değiştirip, onun yerine doğayı koruyabilecek, hem insanın hem de doğanın yararına bir sistemin, üstelik de önceden örneklerini görmüş olduğumuz, özel mülkiyetin olmadığı, üretim araçlarının devlet tarafından kontrol edildiği, planlı ekonominin hakim olduğu bir sistemle kurulabileceği varsayımı başka bir kolaycılık. Ben de mevcut kapitalizmin yeşil bir versiyonu olacağına inanmıyorum. Yani mevcut ekonomik sistem doğayı koruyacak ve iklim değişikliğini durduracak yönde yapılacak ufak tefek değişikliklerle ehlileştirilemez. Dolayısıyla yeni bir sistem kurulması gerekiyor. Ama kurulacak olan yeni sistemin mevcut sistemin içinden çıkması gerekiyor. Sistemi çok kısa sürede devrimci bir şekilde değiştirmenin daha iyi bir sistem kurulmasına değil daha büyük bir yıkıma neden olacağını düşünüyorum. O yüzden mevcut sistemin içinden çıkan, ama kapitalizmin özünü oluşturan yıkıcı şirket egemenliğinin, yıkıcı büyüme anlayışının olmadığı, doğadan ve halktan yana eşit-

likçi bir düzene ihtiyacımız var. Bunun için de bu sistemin içerisinde, değişimi sağlayacak araçları yaratmak gerekiyor.

Yeni doğacak olan sistemde fosil yakıtların ve nükleerin yerinin olmadığını biliyoruz. Klasik ekonomik büyüme anlayışı da, şirketleri korumaya ve güçlendirmeye dayalı bir sistem de asla olmamalı. Ama bu sistemin, içinde yaşadığımız toplumun ihtiyaçları ve gezegenin sınırları gözetilerek ve toplumsal eşitsizlikler giderilecek şekilde, ama içinde yaşadığımız dünyanın her yere yayılmış 8 milyara yakın insan barındırdığı unutulmadan, bu insanların hakları da doğanın hakları kadar gözetilerek kurulması gerekiyor. Eskiden, dünyada en fazla bir milyar insan yaşarken ve ekolojik kriz bu düzeyde değilken üretilmiş çözümlerin artık gerçekçi ve işe yarar olduğunu düşünmüyorum. Maalesef mevcut ekososyalist ve benzeri akımlar ekolojik krizin kapitalizmden kaynaklandığı eleştirisini yapıyorlar ve orada duruyorlar. Örtük kabul de çözümün sosyalizm olduğu, ama onun da net bir tarifi yok, nasıl gidileceği de belli değil. Sadece bugünkü sistemin olmaması gerektiğini söylüyorsanız buna ben de katılıyorum. Ama yerine ne konması ve nasıl konması gerektiğini söylemezseniz kimseyi ikna edemezsiniz. Benim yaptığım tarif de bu kesim tarafından liberal ve reformist

“

Şimdiye kadar anlattıklarımın hepsi zaten mevcut krizin kapitalizmin bir sonucu olduğunu gösteriyor. Fakat çözümün sosyalizm olduğuna da inanmıyorum.

”

“

Mevcut ekonomik sistem doğayı koruyacak ve iklim değişikliğini durduracak yönde yapılacak ufak tefek değişikliklerle ehlileştirilemez. Dolayısıyla yeni bir sistem kurulması gerekiyor.

”

bulunuyor ve kategorik olarak dışlanıyor. Ben mevcut sistemin içinden dönüşüm yoluyla çıkılacağını söylerken reformist damgasını seve seve benimserim. Bu nedenle de yeşil politikayı, yeşillerin mücadelesini savunuyorum.

Peki bu anlattığınız ne zaman olabilir ya da bir öngörünüz var?

Gelecek öngörüsü yapmak zor ama fosil yakıtların olmadığı bir dünya için gerekli dönüşüm en geç 2050'de tamamlanmış olmalı. "Bu sistem yıkılana kadar böyle gidelim, sonrasını ondan sonra düşünürüz" diyemeyiz. Kaybedilen her gün dünyayı geri dönüşsüz bir sona götürüyor. Elimizdeki her aracı kullanmalıyız. Bu anlamda çok yetersiz bulsam da Paris Antlaşması'nı savunuyorum. Dönüşümün nasıl başarılacağına dair bir örnek, Avrupalı yeşillerin koalisyon deneyimleri sayesinde bugün pek çok ülkede nükleerden ve kömürden çıkışın başlamasını sağlamaları. Küçük gibi görünen kazanımlar ulaşmamız gereken yere doğru atılan adımlardır. Değişim için gereken yapıyı bugünden kurmaz da beklersek bu da sinizmdir ve durumu olduğu gibi kabul etmek anlamına gelir. Tabii yerel mücadeleler de çok önemli. Kapitalizmin yayılmasını ne kadar durdurabilirsiniz, bütüne küresel anlamda o kadar katkı

sunabilirsiniz. Ama yereldeki direnişler, mücadelenin tamamı değil. Yapılacak tek şeyin direnmek olduğu inancı sistemi değiştirmeye yönelik makro çabaları göz ardı eder. Oysa Birleşmiş Milletler'den, ulusal ve yerel yönetimlere kadar her aşamada bu fikrin egemen haline gelmesi için mücadele etmeliyiz. Yereldeki direnişleri de desteklemeli ve bir parçası olmalıyız.

Ülkemizde durumla ilgili düşünceler ne? Yani yeşil hareketle ilgili, anlattığınız konularla ilgili gelişen bir bilinç var mı?

Türkiye'de yeşil ve ekolojist hareketlerin en az kırk yıllık bir geçmişi var. İki kuşak Yeşiller Partisi kuruldu. Bir kısmı çok başarılı olan yerel mücadeleler yürütüldü. Türkiye'deki nükleer karşıtı hareket, dünyadaki en başarılı örneklerden biridir. Akkuyu 40 sene geciktirildi, Sinop'ta geri adım atıldı. Altın madenlerine karşı da toplumda gelişmiş bir bilinç var, ormanların korunmasına dair de... Yeşil düşüncenin de bu işin kent ayağı olarak yayıldığını görüyoruz. Dolayısıyla Türkiye'de kısmen Avrupa yeşil hareketine, kısmen de Latin Amerika ve Asya hareketlerine benzeyen ekoloji mücadeleleri ve duyarlılığı mevcut. Bizim şanssızlığımız mevcut siyaset anlayışının bütünüyle doğa tahribine endekslenmiş olması. Deniz bittikçe, ekonomik büyüme olanakları tükendikçe doğayı daha fazla sömürerek ekonomiyi büyötmeye yani... Mega projeler, ormanların yok edilmesi, Kaz dağlarındaki yıkım vb., ki buna artık kazıcılık (extractivism) deniyor, doğayı sömürerek en ilkel biçimde sermaye birikimi sağlamayı ve ekonomiyi büyötmeyi amaçlıyor. Bu anlayış Türkiye'nin her yerine yayıldığı zaman yerel direnişler yetersiz kalıyor. Ben doksanların başından beri hareketin içindeyim. O yıllarda üç beş yerde bu mücadeleler vardı. Şu anki durum ortada. O nedenle aslında ekonomik modeli değiştirmemiz gerekiyor. Bu da siyasi mücadeleyle olur. Hem merkezde hem de yerel yönetimlerde siyasi mücadele yoluyla iktidara gelerek sorunu çözmek zorundasınız. Ben bunun da demokratik yöntemlerle ve demokrasiyi inşa ederek olabileceğine inanıyorum. Demokrasi mücadelesiyle, ekoloji mücadelesi aynı şeydir.

İklim krizi ve sağlık*

Can Tonbil**

Dünya Sağlık Örgütü'nün verdiği rakamlara göre; Son 50 yılda insan faaliyetlerinden ötürü, yani petrol, kömür ve gaz kullanımıyla havaya salınan karbondioksit ve diğer sera gazları dünyanın iklimini doğrudan etkilemiş durumda.

Bilim insanları şu anda yaşanmakta olan iklim krizinin artık durdurulamayacak hale gelmesine 11 sene kaldığını söylüyor. Bu kriz türler için bir yok oluş sarmalına giriş anlamına geliyor. İnsanlık da dahil.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) internet sitesinde bu krizin nedeni şu şekilde açıklanıyor: Son 50 yılda insan faaliyetlerinden ötürü, yani petrol, kömür ve gaz kullanımıyla havaya salınan karbondioksit ve diğer sera gazları dünyanın iklimini doğrudan etkilemiş durumda. WHO'nun verdiği rakamlara göre, Son 130 yılda dünya yaklaşık 0.85°C ısındı ve 1850'den bu yana her 30 yıl bir öncekinden daha sıcak geçti.

Bu durum da, buzulların erimesine,

deniz seviyesinin yükselmesine, yağış düzenlerinin değişmesine ve aşırı hava olaylarının daha yoğun ve sık hale gelmesine neden oldu ve olanca hızıyla da artarak devam ediyor. Küresel olarak, bildirilen hava durumuna bağlı doğal afetlerin sayısı, 1960'lardan bu yana üç katından fazla artmış durumda. Her yıl bu felaketler, başta gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere 60 binden fazla ölüme neden olmaktadır. Fakat iklim değişikliğinin insan yaşamına etkisi sadece kasırga, sel ve toprak kayması gibi doğal felaketlerden ibaret değil. Bu kriz insan yaşamını ve sağlığını birçok yoldan doğrudan etkilemekte. Temiz hava, güvenli içme suyu, besleyici gıda arzı ve güvenli barınma hakkı tehdit altında.

ABD merkezli araştırma grubu Sağlık Etkileri Enstitüsü'nün yayınladığı

“2019 Küresel Hava Durum raporu”, hava kirliliği sonucu bugün dünyaya gelen bir çocuğun ortalama yaşam beklentisinin 20 ay kısaltıldığını ortaya çıkardı. Fosil yakıt ve endüstriyel üretim kaynaklı hava kirliliği, insan sağlığını doğumun ölümüne ağır bir şekilde etkiliyor. Hong Kong Çin Üniversitesi'nden bir grup bilim insanı tarafından, 6 bin 500 erkeğin spermi üzerinde yapılan araştırmaya göre, yüksek düzeydeki hava kirliliği ile “anormal sperm şekli” arasında güçlü bir ilişki gözlemlendi. İngiltere'nin başkenti Londra'da yapılan bir araştırmada ise, ilk kez havadaki zehirli parçacıkların, hamile kadınların akciğerlerinden plasentaya geçtiğine dair kanıtlara ulaşıldı. Çin'de 20 bin kişi üzerinde yapılan araştırmada, hava kirliliğinin bilişsel zekâyı zarar verebileceği belirtilirken, ABD'de yapılan bir başka çalışmada,

* Kaynakça 49. sayfadadır.

**Gazeteci, Çevre Aktivisti

endüstriye bağlı hava kirliliğinin yoğun olduğu bölgelerde doğan çocukların zekâ seviyelerinin diğerlerine oranla 7 puan daha düşük olabileceği ortaya çıktı. Temiz Hava Hakkı Platformu'nun açıklamasına göre, hava kirliliğinin Türkiye'de Her Yıl 32 bin kişinin erken ölümüne neden olduğu duyurulurken, 26 küresel kurum ve kuruluşun hazırladığı, "Lancet Gerisayımı: Sağlık ve İklim Değişikliğindeki İlerlemelerin Takibi" başlıklı makalede, sadece 2015 yılında kömürle enerji üretimi ve ulaşım ve konutlarda fosil yakıt kullanımına bağlı hava kirliliği nedeniyle 21 Asya ülkesinde 803 binden fazla erken ölüm ve önlenebilir ölüm vakası yaşandığı bildirildi. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre, dünya nüfusunun yüzde 91'i hava kirliliğinin tehlikeli seviyede olduğu bölgelerde yaşıyor.

Bu yılın (2019) Temmuz ayı, ölçümlerin

başladığı 1880'den bu yana ortalama küresel sıcaklığın en yükseğe çıktığı ay oldu. BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesinin (UNCCD) 25'inci yıldönümü dolayısıyla yapılan açıklamada, dünyada yaklaşık 170 ülkenin çölleşme, arazi bozulumu ve kuraklıktan etkilendiği ve her yıl 12 milyon hektar verimli alanın çölleştiği belirtildi. Bu aşırı sıcak havalara ise, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere bir çok yerde sağlık sorunlarına yol açıyor. Birleşmiş Milletler'in yayınladığı hükümetlerarası iklim değişikliği özel raporunda, topraktaki bozulmayı inceleyen araştırmacıların iklim değişikliğinin tarımdan mahsul alınmasını tehlikeye sokacağı ve açlık sorununu daha da kötüleştireceği sonucuna vardığı duyuruldu. Birleşmiş Milletler'in Dünya Gıda Raporu'nda dünyada yeterli besin bulamayan insanların sayısının arttığı ve açlık çekenlerin sayısının 820 milyonu bulduğu açıklandı.

“

Dünyada yaklaşık 170 ülkenin çölleşme, arazi bozulumu ve kuraklıktan etkilendiği ve her yıl 12 milyon hektar verimli alanın çölleştiği belirtildi.

”

“

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) verileri, tarımın dünyadaki suyun %70'e yakınına kullanarak temiz su kaynakları üzerinde ciddi bir baskı oluşturduğunu gösteriyor.

”

Bu rakam 2015 yılında 785 milyondur. Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD) tarafından hazırlanan raporda, 2018 yılında Doğu Afrika'nın 7 ülkesinde 27 milyon kişinin ağır gıda sorunuyla karşı karşıya olduğu, bu rakamın dünyada gıda güvensizliği yaşayanların yüzde 24'ünü oluşturduğu belirtildi. Gıdahatti.com'un aktardığı üzere, Dünya Gıda ve Tarım Örgütü FAO verilerine göre 2007'de yetersiz beslenen insan sayısı 923 milyon olarak belirlenmiş durumda. WHO'ya göre dünya çapında çocuk ölümlerinin yarısı yetersiz beslenmeden kaynaklanmakta.

Sellerden, yağış düzeninin bozulmasına, okyanusların asitlenmesinden, yükselen deniz seviyelerine kadar bir çok ekolojik felaket, canlıların güvenli içme suyuna erişimini her geçen gün daha da zorlaştırıyor. UNDP'nin verilerine göre, su kıtlığı, dünya genelinde insanların %40'ından fazlasını etkiliyor. 2050 yılına kadar, her dört insandan en az birinin, sık sık yaşanan su sıkıntısından etkileneceği tahmin ediliyor.

Hal-i hazırda bu durum büyük bir sağlık problemi olarak gözler önüne çıkmış durumda.

EKOIQ'nun aktardığı üzere, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) verileri, tarımın dünyadaki suyun %70'e yakınına kullanarak temiz su kaynakları üzerinde ciddi bir baskı oluşturduğunu gösteriyor. Ayrıca, ısınan atmosfer daha fazla nem tutuyor, suyun kalitesi düşüyor, çözünmüş oksijen oranı azalırken, zararlı algler için uygun ortamlar doğuyor. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) hazırladığı ortak raporun sonuçlarına göre, dünya genelinde yaklaşık 2 milyar 200 milyon kişinin halen temiz içme suyuna erişimi olmadığı açıklandı.

DW'nin aktardığı haberde, İçme Suları, Sanitasyon ve Hijyen başlıklı raporda, 21. yüzyılın başından bu yana en fazla 30 dakikalık bir mesafede temiz içme suyuna erişebilen insan sayısının 1,8 milyara ulaştığı ve dünya nüfusunun neredeyse yarısına tekabül eden 4 milyar 200 milyon kişinin ise güvenli şekilde yönetilen sıhhi koşullara erişimi olmadığı belirtildi. Ayrıca yetersiz olan kaynakların eşit olarak dağıtılma-

dığı koşullarda her yıl beş yaş altı 297 bin çocuğun ishale bağlı rahatsızlıklar nedeniyle hayatını kaybettiği bilgisi de İçme suları, Sanitasyon ve Hijyen başlıklı raporun trajik sonuçları arasında yer alıyor.

GÜVENLİ BARINMA HAKKI

İklim değişikliğini bir kriz olarak tanımlama halinin en görünür kanıtlarından biri de iklim felaketi kaynaklı iç ve dış göçler. Milyonlarca insanın yer değiştirmesine sebep olan doğal afetler ve gıda ile suya erişememe nedeniyle başlayan göçler iklim krizinin yerel bir problem olmadığını gözler önüne seriyor. UNHCR verilerine göre, geçen yıl iklimle ilgili faktörler yaklaşık 16,1 milyon insanın yerinden olmasına neden oldu. 2050 yılına kadar, yani 30 sene içinde 150 ila 200 milyon insanın çölleşme, yükselen deniz seviyesi ve aşırı hava koşulları nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalma riski altında olduğu tahmin ediliyor. 2019

Eylül'ünde Bahamaları vuran Dorian Kasırgası'nın ardından Grand Bahama ve Abaco Adaları'nda 70 bin insan evsiz kaldı. Yapılan ilk açıklamalarda, en az 70 bin afetzedenin barınma, ilaç ve gıda gibi temel ihtiyaçlara muhtaç olduğu söylendi. Geçen Ağustos ayında Japonya'da etkisini gösteren Tropikal Krosa Fırtınası nedeniyle, yetkililer 600 bin kişinin güvenli bölgelere tahliyesini istedi. 2019 yılının Haziran ayında Iğdır'daki geri gönderme merkezinde mültecilerin, salgın hastalık ve insani olmayan yaşam koşullarına karşı yaptığı eylem sonrasında geri gönderme merkezi boşaltıldı. Sağlık taramalarında 2 kişide vereme rastlandığı, 45 kişinin de hastalık şüphesi nedeniyle tedavi altında olduğu açıklandı.

ÇÖZÜM: KRİZE KRİZ DEMEK!

Hem bilimsel makaleler, hem okuduğumuz haberler, hem de bizzat içinde olduğumuz gündelik hayat kaygılarımız, artık iklim değişikliği kaynaklı bir

krizin içerisinde olduğumuzu gösteriyor. Vatandaşlar kurumlardan ve yöneticilerinden artık bu konuyu ciddiye almalarını ve iklim değişikliğinin bir kriz olarak görülerek plan ve programların bu şekilde hazırlanmalarını talep ediyor. Her şeyden önce de krize kriz denilmesini ve her kriz anında olduğu gibi acil durum ilan edilmesini talep ediyor.

Bu acil durum ilanları ise sadece karar alıcılar tarafından değil, gazeteciler, medya organları, müzisyenler, üniversiteler ve toplumun bir çok kategorisi tarafından deklare ediliyor. Tabipler birlikleri de bu acil durum ilanlarına katılan meslek kollarının arasından yer almaya başladı. Bu yıl içinde Amerikan Tabipler Birliği, İngiliz Tabipler Birliği ve Avustralya Çevre İçin Doktorlar kuruluşu (DEA), iklim krizi için acil durum hali ilan ettiklerini açıkladı. En son acil durum ilan eden sağlık kuruluşlarından biri de Avustralya Sağlık Birliği (AMA) oldu. AMA tarafından yapılan açıklama şu şekilde Federal Konsey, iklim değişikliğini bir sağlık acil durumu olarak görüyor; hastalarımız ve toplumlarımız açısından açık bilimsel kanıtların şimdi ve gelecek için ciddi etkileri olduğunu gösteriyor. AMA, "2015 İklim Değişikliği ve İnsan Sağlığı Durum Bildirimi" doğrultusunda eylemlere öncelik vermek üzere devlet kurumları ve diğer kuruluşlarla birlikte çalışmayı taahhüt etmektedir. AMA Başkanı Dr. Tony Bartone, bugün bilimsel kanıtların iklim değişikliği ile ilgili olduğunu ve bunun reddedilemez bir gerçek olduğunu söylüyor. Ayrıca 'İklim değişikliği bulaşıcı hastalıklarda ve morbititede artışa, tarımsal üretimdeki düşüşlerden kaynaklanan gıda güvencesizliğine, zihinsel sağlık sorunlarının daha yüksek görülmesine neden olacak." diyor. AMA'nın Avustralya Hükümeti'ni çağrısı:

Avustralya'nın karbon bütçesi dahilinde azaltma hedeflerini kabul edin, İklim değişikliğini ele almanın sağlığa faydalarını duyurun, Sağlık ve İklim Değişikliği için Ulusal Strateji geliştirin, Fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye aktif geçişi teşvik edin, Sağlık sektöründe karbon emisyonlarını azaltmak için bir Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Birimi kurulmasını sağlayın.

“

İklim değişikliği bir kriz olarak görülerek plan ve programları bu şekilde hazırlanmalı. Her şeyden önce de krize kriz denilmeli ve her kriz anında olduğu gibi acil durum ilan edilmeli.

”

Güvenlik soruşturmalarının hiç bir hukuki dayanağı yok!

Hazal Pekşen*

“Ağustos ayında İstanbul'da görev yapan on beş aile hekiminin sözleşmeleri Güvenlik Soruşturmaları Değerlendirme Komisyonu'nda yapılan değerlendirme “olumsuz” olduğu gerekçesiyle hukuğa aykırı bir biçimde feshedildi.”

Ağustos ayında, İstanbul'da görev yapan 15 aile hekiminin sözleşmesi, Güvenlik Soruşturması Değerlendirme Komisyonunda yapılan değerlendirmede alınan kararın olumsuz olduğu gerekçesiyle feshedildi. Sözleşmesi feshedilen aile hekimlerinin ortak özelliği, fesih yazılarında da belirtildiği üzere, kamu personeli olmamaları, yani sisteme kamu dışından dahil olmalarıydı. Bu statüde görev yapan aile hekimlerine ilişkin fesih işlemlerinin devam edip-etmeyeceği bilinmemekle birlikte; aile hekimliğine ilişkin mevzuatta da, güvenlik soruşturmasına ilişkin mevzuatta da, aile hekimlerinin güvenlik soruşturmasına tabi tutulmasına dayanak olabilecek bir düzenleme bulunmuyor. Bu nedenle de, aile hekimlerinin güvenlik soruşturması nedeniyle sözleşmelerinin feshedilmesi hukuki dayanaktan yoksundur.

AİLE HEKİMİ OLARAK GÖREV YAPABİLMEK İÇİN GÜVENLİK SORUŞTURMASI YAPILMIŞ OLMASI ŞARTI BULUNMAMAKTADIR

Nitekim aile hekimliği sistemi, 5258 sayılı Aile Hekimliği Kanunu ile düzenlenmiş olup, Sağlık Bakanlığı ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının personeli olarak görev yapan kamu görevlisi/devlet memuru hekimlerle, aile hekimi olmak üzere sözleşme yapılabileceği gibi, ihtiyaç halinde kamu personeli/memur olmayan hekimlerle

de aile hekimi olarak sözleşme yapılabilmektedir. 5258 sayılı Kanun'un 3. maddesinde “Türkiye’de hekimlik mesleğini icra etmeye yetkili olan”, “kamu görevinden yasaklanmamış”, “kanunda sayılan suçlardan mahkum olmamış” ve “görevini devamlı yapmasına engel olabilecek akıl hastalığı bulunmayanlar” ile aile hekimliği sözleşmesi imzalanabilmektedir. Aile Hekimliği Ödeme ve Sözleşme Yönetmeliği'nin “Sözleşmenin yetkili merci tarafından sona erdirilmesi” başlıklı 13. maddesinde, hangi hallerde sözleşmenin feshedilebileceği düzenlenmiştir. Bu maddede sıralanan fesih nedenleri arasında da, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz sonuçlanması bulunmamaktadır.

AİLE HEKİMLERİ HAKKINDA GÜVENLİK SORUŞTURMASI YAPILMASI, GÜVENLİK SORUŞTURMASINA İLİŞKİN MEVZUATA DA UYGUN DEĞİLDİR

Güvenlik soruşturmasının yasal dayanağını, 4505 sayılı “Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli İle Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ve bu Kanun'a dayanılarak çıkarılan alt düzenleyici işlemler oluşturmaktadır. 4045 sayılı Kanun'un 1.

maddesi gereğince, Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması; “kamu kurum ve kuruluşlarında, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu gizlilik dereceli birimler ile Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, jandarma, emniyet, sahil güvenlik ve istihbarat teşkilatlarında çalıştırılacak kamu personeli ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapılır.” Yine 12.04.2000 tarih ve 24018 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği'nin 1. maddesi gereğince; “Bu Yönetmeliğin amacı; yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde Devletin güvenliğinin, iç ve dış menfaatlerinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının gizlilik dereceli birim ve kısımlarını belirlemek, Türk Silahlı Kuvvetlerinde, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak

personel ile ilk defa veya yeniden kamu hizmeti ve görevlerine atanacaklar hakkında yapılacak güvenlik soruşturması ve arşiv

*Av., İstanbul Tabip Odası Hukuk Bürosu

araştırmasını düzenlemektir.”

Bu düzenlemelerden de anlaşıldığı üzere, Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, jandarma, emniyet, sahil güvenlik ve istihbarat teşkilatlarında çalıştırılacak kamu personeli ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel dışında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması,

- Kamu kurum ve kuruluşlarının tüm birimlerinde değil, gizlilik dereceli birimlerinde çalıştırılacak personel ile,
- İlk defa veya yeniden kamu hizmeti ve görevlerine atanacaklar hakkında yapılabilmektedir.

Aile hekimleri yukarıda belirtilen kurumlarda görev yapmadıkları gibi; sözleşmesi feshedilen aile hekimleri uzun yıllardır kesintisiz çalışmakta olup ilk defa veya yeniden atanmış da değildir. Dolayısıyla haklarında güvenlik soruşturması yapılması için herhangi bir neden bulunmamaktadır. Aksi yöndeki bu uygulama, dayanağı Kanun’a ve Yönetmeliğe de aykırıdır.

ANAYASAL İLKELER İHLAL EDİLMİŞTİR

Tüm güvenlik soruşturmalarında olduğu gibi, aile hekimlerinin yaşadığı süreçte de soruşturma ve araştırmanın hangi kriterlere dayandığı, hangi olguların araştırıldığı, elde edilen sonucun maddi gerçeğe uygun olup olmadığı bilinmediği gibi, gerçek dışı bilgilerin silinmesini sağlamak ve idari makamlar önünde aklanmak için bir yol da öngörülmemiştir. Bu haliyle hukuki güvenlik ve belirlilik ilkeleri ihlal edilmiştir.

Nitekim 27.02.2019 tarihli Fatih Saraman kararında, 4045 sayılı Kanun ve Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği’ne ilişkin değerlendirme yapan Anayasa Mahkemesi’nce, “... güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının objektif, öngörülebilir ve önceden belirlenebilir güvencelere ve usullere tabi kılınmış olmadığı, tamamen yetkili makamların talimatlarına bağlı olarak yapıldığı, bu haliyle de keyfilığe açık bir durum yaratmakta olduğu anlaşılmaktadır” tespitleri yapılmıştır.

Yanı sıra gerek Anayasa’nın 38. maddesinde, gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6/2. maddesinde yer alan ve hukuk devletin temel yapı taşlarını-

İstanbul’un farklı ilçelerindeki Aile Sağlığı Merkezlerinde çalışan, kamu personeli statüsünde olmayan aile hekimlerinin sözleşmelerinin hukuka aykırı olarak feshedilmesine karşı İstanbul Tabip Odası’nın (İTO) çağrısıyla 27 Ağustos 2019, Salı günü İstanbul Sağlık Müdürlüğü binası önünde basın açıklaması yapıldı. Açıklamaya, İTO Yönetim Kurulu Üyeleri, İTO Aile Hekimliği Komisyonu başkan ve üyeleri, TTB Aile Hekimliği Kolu Sekreteri Dr. Nuri Seha Yüksel, İstanbul Aile Hekimliği Derneği (İSTAHED) Başkan Yardımcısı Dr. Serkan Özbakış, Birinci Basamak Birlik ve Dayanışma Sendikası üyeleri, sözleşmeleri feshedilen hekimlerle birlikte çok sayıda hekim katıldı.

dan biri olarak öngörülen “masumiyet karinesi” de ihlal edilmiştir.

Yargı mercileri, kişiler üzerinde bu denli ağır sonuçlar yaratan keyfi işlemlere geçerlilik tanımamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin John-Murray/İngiltere, Minelli/İsviçre kararlarında değindiği, Anayasa Mahkemesi’nin çeşitli kararlarında üzerinde durduğu masumiyet karinesi; kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan suçlu olarak kabul edilmemesini güvence altına alır. Bu güvencenin bir görünümü olarak hiç kimse, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yargı makamları veya kamu otoriteleri tarafından “suçlu” muamelesine tabi tutulamaz.

Sözleşmesi feshedilen aile hekimleri hakkında verilmiş ve kesinleşmiş bir ceza kararı bulunmadığı gibi, haklarında devam eden bir soruşturma dahi bulunmamaktadır.

SÖZLEŞMESİ FESHEDİLEN AİLE HEKİMLERİNE HUKUKİ DESTEK VERİYORUZ

Sözleşmesi feshedilen aile hekimlerinin mağduriyetlerinin giderilebilmesi amacıyla, başvuran hekimler adına yürütmenin durdurulması ve iptal talepli davalar açtık.

Mahkemelerin hukuka aykırılığı gidermesini ve aile hekimlerinin en kısa zamanda görevlerine dönmelerini bekliyoruz.

“

Aile hekimleri yukarıda belirtilen kurumlarda görev yapmadıkları gibi; sözleşmesi feshedilen aile hekimleri uzun yıllardır kesintisiz çalışmakta olup ilk defa veya yeniden atanmış da değildir. Dolayısıyla haklarında güvenlik soruşturması yapılması için herhangi bir neden bulunmamaktadır.

”

On Birinci Kalkınma Planında sağlık ve sosyal güvenlik üzerine kısa değinmeler

Ergün Demir*

Kalkınma Planı, sağlık ve sosyal güvenlikle “halkımızın refahını artırmayı” değil “vatandaşın cebini delmeyi” hedeflemektedir.

Kalkınma Planı (Plan), tamamlayıcı emeklilik ve sağlık sigortası, kıdem tazminatının yeniden yapılandırılması, Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) yapılan bütçe transferlerinin azaltılması, esnek çalışma, ilaç, tıbbi malzeme ve tedavi uygulamalarında kısıtlama getirmek suretiyle esas olarak vatandaşın cebini

* Pratisyen hekim, araştırmacı yazar

adres olarak göstermektedir.

Plan'da istikrarlı ve güçlü ekonomi, rekabetçi üretim ve verimlilik, nitelikli insan ve güçlü toplum, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre, hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim, gelişme eksenleri olarak açıklanmaktadır. Çevreyi tahrip eden, hukuk devleti yerine tek adam rejimini getiren, demokratikleşme yerine otoriter bir yapı oluşturmaya çalışan iktidar

sahiplerinin yaptıkları mı, yoksa yazdıkları mı esas alınacak, öncelikle bu belirlenmelidir. Bu gözle değerlendirildiğinde;

1 Plan, katılımcı bir yaklaşımla değil, 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Programı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı 2019 Bütçe Sunum kitapçığı ve Yeni Ekonomi Programından kopyala, kes ve yapıştır şeklinde hazırlanmıştır.

2 Sağlık ve sosyal güvenlikle temel amaç "mali açıdan sürdürülebilirlik" olarak öngörülmüştür.

3 2008 yılında yeniden yapılandırılan sosyal güvenlik sistemine dair tüm iddialı beklentiler, 10. yılında çökmüştür. AKP iktidarının uluslararası finans kuruluşlarının talepleri doğrultusunda hazırladığı ve uyguladığı bu sistem, hızla su alarak batmaya doğru gitmektedir. Gelir-gider dengesi, aktif-pasif oranı, sosyal güvenlik açığının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı gibi temel göstergeler, aktüeryal denge ve mali sürdürülebilirlik açısından çok önemlidir. Aktif-pasif sigortalı oranının artmaması, aksine azalması, sosyal güvenlik sisteminin finansal hedeflerinin çöktüğünü ve sisteminin mali bakımdan ayakta durabilmesinin çok zor olduğunu göstermektedir. Ekonomik kriz nedeniyle prim ödeyemeyenlerin sayısının giderek artması ve prim alacaklarının tahsil edilememesi ile "açık" artmakta; seçim nedeniyle boşaltılan bütçeden SGK'ya yeterli transfer yapılmasında zorlanılmaktadır.

4 Sosyal güvenlik sisteminde, denetim uygulamalarının etkinleştirilmesi ile prim tahsilatlarının artırılacağı, SGK'ya yapılan bütçe transferlerinin azaltılacağı, esnek istihdam ve çalışma biçimlerinin etkinleştirileceği, kıdem tazminatının yeniden yapılandırılacağı, tamamlayıcı emeklilik sisteminin getirileceği öngörülmüştür. AKP iktidarı sürdürülebilirlik için kıdem tazminatını, iş ve çalışma güvencesini ve vatandaşın cebini adres olarak göstermektedir.

Gelir-gider dengesini düzeltmeden genel bütçeden SGK'ya bütçe transferlerinin azaltılması, doğrudan hizmeti alanlara yansyacaktır. Sosyal güvenliğe aktarılan kaynaklar sosyal devlet olmanın gereğidir. Bütçeden sosyal güvenliğe ayrılan ve "kara delik" olarak suçlanan bu kaynaklar, 82 milyon yurttaşın hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm durumlarında gelir güvencesine sahip olmaları için harcanmaktadır.

5 Plan'da, bağımlılıkla mücadele alanında yürütülen sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması için bu alandaki tedavi merkezi ve yatak kapasitesinin artırılacak olması önemlidir. Madde kullanımını tetikleyen faktörleri halının altına süpürmek; bu faktörleri azaltmak

için çaba göstermeden soruna çözüm bulmaya çalışmak gerçekçi değildir.

6 Yaşlılara yönelik sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin güçlendirilmesi, yoğun bakım, palyatif bakım ve geriatri hizmetinin evde bakım hizmetleri ile entegrasyonunun sağlanması, artan yaşlı nüfus için önemlidir. Ancak pratikte evde sağlık hizmetleri, AKP il ve ilçe örgütleri ile yöneticilerinin taleplerini karşılama çabasına dönüşmüştür.

7 Son yıllarda hayatın her alanına müdahale eden AKP iktidarı, sağlık alanında da bilimsel ve kanıta dayalı tıp uygulamaları yerine geleneksel ve tamamlayıcı uygulamaları önelemekte ve yaygınlaştırmaktadır. Plan'da geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına ilişkin hukuki düzenlemelerin tamamlanacağı, geleneksel ve tamamlayıcı tıpta merkez sayısı ve kamu hastanelerindeki ünite sayısı artırılacağı öngörülmüştür. Sağlık Bakanlığı, borç batağında olan kamu hastaneleri ile batma noktasına gelen üniversite hastanelerine yeni kaynak yaratmak için insanların inançlarını, duygularını ve acılarını istismar ederek, sülük, hacamat, bitkisel ilaç vb. uygulamalarını SUT eki listesine almakta ve bedellerinin SGK tarafından ödenmesi için gayret göstermektedir.

8 İlaç fiyatlarının ve geri ödeme kapsamının belirlenmesinde yeni modellerin geliştirileceği, ilaç geri ödeme listesinin gözden geçirileceği, akılcı ilaç kullanımına yönelik özendirici ve zorlayıcı mekanizmalar oluşturulacağı söylenmektedir. Bu yolla, ilaç harcamalarının kontrol altına alınacağını ve sağlık hizmet sunumunda kullanılan hizmet sunum fiyat yapısının doğru, gerçekçi ve verimliliği özendiren bir yapıya kavuşturulmasını sağlamak üzere Teşhis İlişkili Gruplar yöntemi uygulanarak yeni ve etkin bir fiyatlandırma yapısına geçileceğinin öngörülmektedir. Bu planlama, önümüzdeki dönem ilaç ve tedavi harcamalarında kısıtlama yaşanmasına yol açacaktır.

9 Acil sağlık, yoğun bakım, onkoloji, organ nakli hizmetleri gibi özellikli sağlık hizmetlerinin kapasitesinin artırılacağı, özellikli sağlık hizmetlerinin merkezileştirileceği ve hekimlere yönelik yönetim modeli oluşturulacağı öngörülmektedir. SUT değişikliği ve sağlık

“

Bütçeden sosyal güvenliğe ayrılan ve "kara delik" olarak suçlanan bu kaynaklar, 82 milyon yurttaşın hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm durumlarında gelir güvencesine sahip olmaları için harcanmaktadır.

”

“

Darbelere karşı demokrasi mücadelesiyle geçen bir ömür

Gençay Gürsoy

Röportaj: Süheyla Ağkoç*

“Elini uzatsan varabileceğin bir huzur ortamı ne yazık ki gelmiyor bir türlü bu ülkeye. Umuyorum ki akliselime dönme konusunda Türkiye bir adım atabilir. Ümidimi büsbütün kesmiş değilim. Yerel seçimlerde gösterilen bu son dayanışma çabaları ümitleri artırıyor.”

Hocam sizinle 12 Eylül’ü konuşmak istiyorum. Eylül denince akıllara 12 Eylül darbesi geliyor, özellikle sizin kuşağınız için...

Kuşak denilince, ben 12 Eylül ile sınırlı kalamam, üç askeri darbenin üçüne de tanıklık ettim. Öncelikle 60’lı yıllara doğru uzanmak lazım, o dönem öğrenciydim. Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti Yönetim Kurulu’na üyeydik. Nurettin Sözen, Selçuk Erez ve Ali Babaoğlu, hepimiz aşağı yukarı aynı dönemde okuduk. O zaman çok fazla kazaya uğramadık. Bir akşam, İstanbul Üniversitesi Rektörü yerlerde sürüklendi, Demokrat Parti’nin vahşi dönemleriydi. Biz de Üniversite bahçesinde yüzlerce kişi “Üniversiteyi terk etmiyoruz!” diye oturduk, O günlerde öğrenci hareketlerinden dolayı sıkıyönetim ilan edilmişti. Bizi topladılar, Cemse’lere bindirdiler, yüzlerce kişiyi Davutpaşa’ya götürdüler. O zamana kadar 27 Mayıs olacak mı olmayacak mı, bildiğimiz bir şey yoktu. Ama yol boyunca askerler bize çok iyi davran-

dılar, sonra da bıraktılar. Bunda bir bit yeniği var diye sezmiştik. Bir süre sonra 27 Mayıs oldu.

O zamanlar biz darbe demezdik. Çoğumuz 27 Mayıs’ı “Devrim” olarak karşıladık. Her şeye rağmen anayasal özgürlükler çerçevesini genişleten değişiklikler yaptılar. Zamanla askeri darbelerin bir nevi başlangıcı olduğunu kavradık ve darbe demeye başladık. Sonra 12 Mart Askeri Darbesi oldu. O zaman ben asistandım. 1961’den sonra Tüm Öğretmenler Sendikası (TÖS) kurulduğunda biz de üniversite asistanları sendikasını (ÜNAS) kurmuştuk. Tabii bütün dernekler, sendikalar falan 12 Mart 1971 darbesiyle kapatıldı. Sonrasında askerler siyasetten uzaklaştıkça, yeni hareketler başladı.

Bu sefer sendikalar yerine dernekler kuruldu, çünkü özgürlük alanı ciddi şekilde daraltılmıştı. 1971-1980 arasında Türkiye’nin sosyal gelişimi, demokrasi talepleri, sınıfsal tepkiler, siyasi iktidarın çerçevesine sığmaz oldu. Sonra da 12 Eylül Darbesiyle karşı karşıya geldik. Ben o sırada pro-

fesörlük aşamasına gelmiştim, o gün Türkiye’de değildim. Paris’te bir hastaneye araştırma için gönderilmiştim. Nöroloji laboratuvarlarını kurmak için çaba içindeydik. Binamız yapılmıştı, bir takım aletler alınmıştı. Binanın açılış dönemi tam 12 Eylül’e denk geldi. Bir kongreye gitmiştik; gece otomobille, bir kaç doktor arkadaşla birlikte Paris’ten Brüksel’e geçtik. Türkiye’den gelen ben ve Reha diye bir arkadaş vardı. Gittik vardık kongreye, bir anons yapıldı; kongre başkanı bizi yanına çağırıyordu. Hiç bir şeyden haberimiz yoktu.

Sosyal medya yok tabi...

Evet Gittik, “geçmiş olsun” dediler, “Ne oldu” diye sorduk, “Haberiniz yok mu, sizin bir anayasanız vardı ama artık yok, hükümet yok. Askeri darbe oldu,” dediler. Türkiye’ye dönüşünüzde sıkıntı varsa destek olalım dediler, sahip çıktılar. Neyse, sonra dönüş süresi epey uzadı. Yurtdışında olan arkadaşlarla haberleştik, “Ne yapalım?” diye. Bir süre sonra döndük tabi. O sırada ben İstanbul Tabip Odası Genel

Dr., Hekim Sözü Yayın Kurulu Üyesi

Sekreteriydim. 78'de yapılan seçimde Çoşkun Özdemir de Başkan olmuştu.

Döndük geldik. Tabii bütün siyasi örgütler, dernekler, sendikalar hepsinin kapısında kilitler vurulu. Tabip Odası'nın da, TTB'nin de. Ve ülkede demokratik hayat bitti. Ancak üniversitede, hiç olmazsa demokrat öğretim üyeleri arasında bir rahatsızlık başladı. Bir takım tepkiler oldu. 1982'nin sonundan itibaren üniversite tasfiyeleri başladı. Bugünküne benzer bir tablo...

Biliyorsunuz 1402 sıkıyönetim kanunu. Elimize birer sarı kağıt ulaştırıldı. O sırada bütün Türkiye'den 1402'lik olanların sayısı üniversitede 80-90 civarında idi. İstanbul Üniversitesi'nden ben, Gülser Koptagel Cerrahpaşa'dan, Profesör Metin Özek, Üstün Korugan vardık. Ankara'dan, İzmir'den bayağı bir arkadaş vardı. Daha sonra güvenlik soruşturması adı altında tasfiyeler başladı. Binlerce kişi kamu görevinden uzaklaştırıldı. Fakat bugünle kıyaslasak en azından sıkıyönetimden sonra yasal itiraz yolları açıldı.

Hocam biliyorsunuz, şimdi güvenlik soruşturmalarında açıklayıcı bir belge sunulmuyor. O süreçte size gelen sarı kağıtlarda ne yazıyordu?

Şu yazıyordu hala aklımda, "1402 sayılı sıkıyönetim kanuna göre bir daha kamu görevinde çalıştırılmamak üzere işinize son verildi" Ama bu rektörlük üzerinden yollanıyordu, kağıtların altında rektör yardımcısının imzası oluyordu. Sıkıyönetim yasasında bir madde vardı; kamu görevinden uzaklaştırma yetkisi veriliyordu. Şimdi bu tasfiyeyi yapan grubun yetkili olup olmadığı da belli değil.

Türkiye'de 80 ile başlayan bir süreç yaşandı. Tabii tasfiyeler önceden de vardı. 1960 yılında biz öğrenciyken 147 Öğretim üyesi uzaklaştırılmıştı. Ama aradan iki-üç ay geçti, neredeyse özür dilenerek döndüler görevlerine. Orada da tasfiyenin hangi kriterlerle yapıldığı belli değildi. İçinde Mina Urgan gibi solcu olanlar da vardı, Cihat Abaoğlu gibi sağla solla ilgisi olmayanlar da vardı. 1980 tasfiyelerinde ölçü çok geniş tutulmuştu ama dediğim gibi sıkıyönetimin ardından yasal yollara başvurmak mümkün hale geldi. Biz de İdare Mahkemeleri'ne

başvurduk. Danıştay'a. Ama tabii yedi yıl süren bir hukuk sürecinden sonra ancak 1990'da dönebildik.

Herkes dönebildi mi hocam?

Döndü döndü. Bazı arkadaşlar yurtdışına çıkmıştı. Benim o sırada yurtdışına çıkışım da engellenmişti. Pasaportuma el konulmuştu. Dolayısıyla hiç bir yere gidemedim. Ben de çaresiz muayenehane açtım. Ama bu konuda çok tecrübesizdim. Muayenehane açmak da o kadar kolay değil. O yüzden oturduğumuz evin bir odasını muayenehane haline getirdik. Hiç unutmuyorum ilk hasta geldi, bir arkadaş göndermişti. Son derece mahcup bir şekilde muayene ediyorum, hasta-

larla ilişki bakımından sorun yok, ama işim bitince adam "hocam borcumuz ne kadar" dediğinde, kıpkırmızı oldum, ne yapacağımı şaşırdım. "Ben bilmiyorum, siz bilirsiniz işte hekim ücreti nedir diye" Şimdi hatırlamıyorum adam yüz lira mı iki yüz lira mı zarfa koydu, gitti. Bir kaç gün sonra posta kutusunun içinde bir zarf, zarfın içinde ödediği miktar kadar para ve bir not "Hocam siz eksik aldınız, hekim ücreti bu kadar düşük değil" diye yazıyordu.

Sonuçta siz o dönemin şartlarında evinizin bir bölümünü muayenehane olarak kullanıp hekimlik yapabilişsiniz ama bu dönemde yapmak mümkün değil. Hekimliğin serbest,

bağımsız icra edilebilir bir meslek olduğunu hep savunuyoruz. Özellikle atanamayan/ ibraç edilen meslektaşlarımız için çalışma alanı çok daraldı.

Biliyorum, dışarıda iş de bulunmuyor. Hele böyle bir güvenlik soruşturmasının da damgalandığında özel üniversiteler, hastaneler bile temkinli yaklaşıyor.

Devam edecek olursak, benim muayenehane işi kısa sürdü. Çünkü beceremedim bu işi, para ilişkisine çok alışamadım. Erdal Atabek ile bu konuyu çok tartışmışızdır, o belki de daha doğru bir şeyi savunur, muayenehane hekim için en azından güvencedir, der. Neyse...Bir arkadaş laboratuvar açmıştı. O zamanlar Türkiye'de bilgisayarlı tomografi (BT)

laboratuvarları yeni yeni kuruluyordu. Ben BT'yi Türkiye'ye getirenlerden biriyim. Orada emeğimi satarak para kazanmaya başladım. Şu oturduğumuz evi de onun sayesinde aldım. Neyse sonra 1990 yılında üniversiteye döndük hep birlikte.

Tabii üniversiteye döndük ama üniversite diye bir şey kalmamıştı. Bütün darbelerde olduğu gibi 1980 Askeri Darbesinde de ilk önce üniversiteler hedef alınmıştı. Gerekçe olarak ileri sürdükleri turnak içerisinde "anarşik" olaylar, "terör" olayları sanki hep orada oluyormuş gibi gösterildi. Darbe, solun ve üniversitenin üzerinden buldozer gibi geçti. Yalnız bu süre içinde mücadele yolları bugünkünden daha açıldı, daha rahattı. Şurada gördüğün aydınlar dilekçesi (masanın üzerinde duran kitabı gösteriyor) ile, 1986'da Evren başımızdayken, demokrasi talebini yerine getirmek için 1200 imzalı bir örgütlenme yapmıştık. Aziz Nesin'in öncülük ettiği bir hareketti. Bu arada dava açıldı, davalara gidip geliyoruz bu süreçte. Dilekçe 1200 kişilikti ama dilekçenin sorumlusu olarak 56 kişiyi bulmuşlardı, içlerinde ben de vardım. Ankara'ya gittik geldik duruşmalara; tutuklama, gözaltı, ev araması...bunların hiç biri olmadı. Açılan dava konusu da, o zaman yasak olan, bildiri çıkarma.

Başka bir suçlama yapıldı mı?

Hayır. Dilekçe bildiri muamelesi gördü, terörle suçlanma falan ortada yoktu. Sonunda beraat ettik. Ama ceza alsaydık da bir yılı bile bulmayacak, formel bir cezadan ibaret olacaktı. O zamanları, barış bildirisini imzalayan iki binüstündeki akademisyenin maruz kaldığı yargılama süreciyle karşılaştırdığımız zaman, 12 Eylül döneminde Türkiye'de her şeye rağmen hukukun, yargının iyi kötü ayakta olduğunu görüyoruz. Siyasi iktidar bakımından da öyleydi. Bugün bu imza metni ortaya çıktıktan sonra siyasi iktidarın başındakiler bizi ağır şekilde suçlamışlardı. Ağza alınmaz hakaretler edildi. İktidarın kıskırttığı bir takım mafya liderlerinin çok ağır tehditleri söz konusu oldu, işte "kanlarıyla banyo yapacağız" diye. O dönemde bunlar yoktu, Evren bize yönelttiği

suçlamada "Onlar aydınım diye geçiyorlar, Vahdettin de aydıncı." diye bir laf etmişti. Aziz Nesin de "Vahdettin'in aydın olduğunu bilmiyorum ama devleti O yönetiyordu" diye cevap vermişti.

Son yaşadığımız dava süreçleri ile kıyasladığımızda o dönem mahkemelerin tutumuna ilişkin ne dersiniz?

O dönem Kenan Evren'in bir sözü vardı, yaşı büyütülüp idam edilenler için; "Asmayalım da besleyelim mi?" diye. Ben de savunmamda "Bu cümleyi kullanan insanla, bırakın aynı coğrafyada yaşamayı, aynı çağda yaşamaktan utanç duyuyorum." demiştim. Bu ifadeyi kullandıktan sonra bana ayrı bir soruşturma ya da dava açılmadı. Bugünkü yargılamada benim savunmamda kullandığım cümle, Türk Tabipler Birliği'nin iki yüz yıllık bir tıp şiarı olan sloganı, "Savaş bir halk sağlığı sorunudur" ifadesi nedeniyle cezam artırıldı. Bu da yetmedi mahkemedeki davranışım gerekçe gösterilerek cezam daha artırıldı. Davalarda standart cezalar verilirken bana 2 yıl 3 ay mahkumiyet verildi. Benden sonra bu süre daha da artırıldı, Şebnem bana "hocam boynuz kulağı geçti" diyerek, 2 yıl 6 ay ceza aldığını söyledi. Yani maalesef Türkiye bu olaylarla yüz yüze gelmeye devam ediyor. Bu ülkenin kuruluş felsefesi, her şeye rağmen yine de yüzyılı geçen bir parlamenter demokrasi tecrübesi olması, umut vericidir. Benzer rejimler bölgede ayakta kalıyor ama Türkiye bu tek adam yönetimini uzun zaman kaldıracabilecek bir ülke değil. Demokrasi geçmiş, toplumsal tepkiler, Gezi Hareketi, daha önceki işçi hareketleri...bütün bunlar bu ülkenin uzun zaman bu biçimde yönetilemeyeceğini gösteriyor, diye düşünüyorum.

Eylül Şili'de yaşanan darbe ve meslektaşımız Salvador Allende'nin başına gelenleri de hatırlatıyor. Bu konuda da bir şeyler söyler misiniz?

Tabii ki. Hiç unutmuyorum ben o sıra Norveç'teydim. Allende 73'de öldürüldü, 11 Eylül. Aslında iktidara gelişi sanırım 1970 seçimlerindeydi... Unidad Popular, Halk Birliği adayı olarak seçildi. Amerika'nın türlü provokasyonları, Nixon'ın "ben bu rejimi

“

Ben 12 Eylül günü Türkiye’de değildim. Paris’te bir hastaneye araştırma için gönderilmiştim... Döndük geldik. Tabii bütün siyasi örgütler, dernekler, sendikalar hepsinin kapısında kilitler vurulu. Tabip Odası’nın da, TTB’nin de. Ve ülkede demokratik hayat bitti.

”

devireceğim” diye açık tehditleri başladı. Şili’deki bakır madenlerinin mülkiyeti ABD’ye aitti. Allende bankalardan sonra bakır madenlerini de millileştirdi. O zamanlar parlamenter yolla sosyalizm bir ülkeye gelebilir düşüncesi bize umut verirdi, bugün hala bu umudu besliyorum. Bunun en canlı örneği Allende’ydi. Her türlü provokasyon yapıldı, sonunda Başkanlık sarayı bombalandı, arkasından da Allende yanındakileri, korumaları teker teker gönderdi ve intihar etti denildi.

Benim içime asıl dert olan Pinochet’nin, yaptıklarının hesabını vermeden 91 yaşında eceliyle ölmesidir. 60 bin kişilik bir cenaze töreni yapıldı. Öldükten sonra da onun adına bir müze açıldı. Hani hep derler ya “hesaplar günün birinde sorulur” diye, bir sürü hesap sorulmayan olay var, içimizi kan ağlatan. Bunlardan biri de Şili’dir.

Hocam Norveç’teydim dediniz, Zülfü Livaneli’nin size konuk olması var, bunu da hatırlayabilir miyiz?

Ben 1967 yılında ilk defa yurt dışına çıktım. 1966’da asistan olarak üniversiteye girmiştim. Nöroradyoloji alanı için Norveç’e gönderildim. 70’li yılların ortalarına kadar kaldım yurtdışında. O sırada bir gün kapı çalındı, karşımda bir genç adam. Elinde siyah bir kaba sarılmış bir bağlama ve bir de küçük valizle hiç tanımadığım biri. Beni Onat Kutlar gönderdi dedi. Tabii buyur dedik, misafir ettik. Türkiye’de hakkında soruşturma açıldığı için gelmişti. O sıralarda hiç tanınmıyordu. Gece oturduk saz çalmaya başladı. Bizim o sırada Afrikalı bir doktor komşumuz vardı, psikiyatr, O da Afrika davulunu getirdi. Hep birlikte çaldılar.

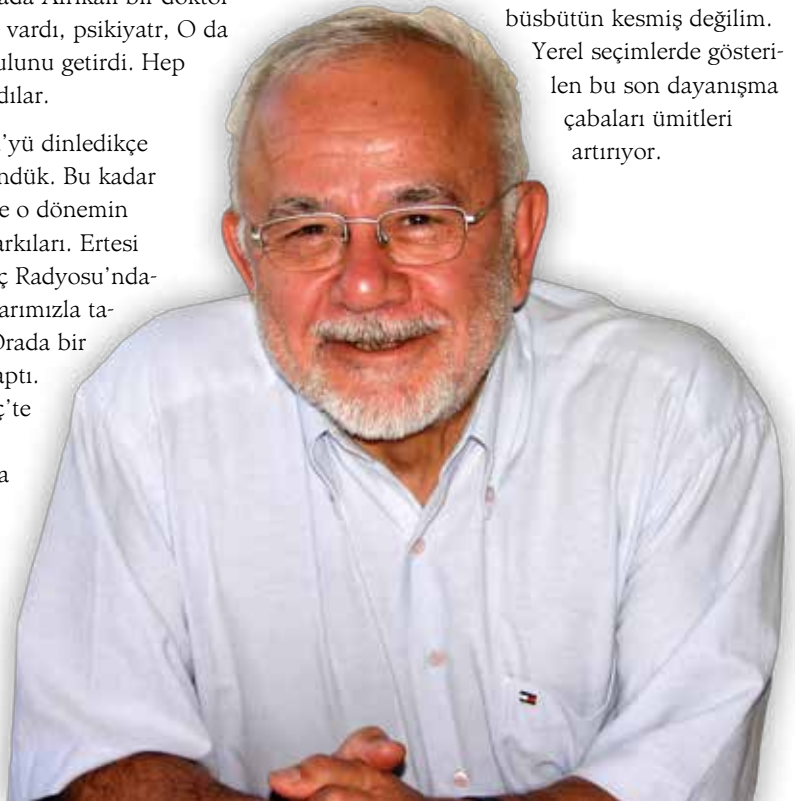
Gece Zülfü’yü dinledikçe şaşkına döndük. Bu kadar güzel ses ve o dönemin devrimci şarkıları. Ertesi gün Norveç Radyosu’nda ki arkadaşlarımızla tanıştırdık. Orada bir program yaptı. Sonra İsveç’te tanıdıkları vardı, oraya gönderdik. Sonra Zülfü alıp başını gitti.

Peki hocam yeniden memlekete dönecek olursak, gelecek için neler söylersiniz?

Valla Türkiye’nin bir çok sorunu var ama tüm sorunların anası Kürt sorunu. Bunun varlığını kimse inkar edemez. Bir halkın varlığı inkar edildi, dili inkar edildi, böyle bir kimlik yoktur dendi, “dağ Türkleri’dir” dendi. Her şeye rağmen bugünkü siyasi iktidarın döneminde ilk defa bir müzakere zemini oldu, çatışmasız bir dönem yaşandı. Türkiye’nin bu konuyu çözmeden kalıcı bir huzur ortamına, demokratik özgürlüklerin özümsemediği bir ortama kavuşması mümkün değil.

Bu ülke, aşağı yukarı 20 milyona yakın olduğu ifade edilen Kürt popülasyonunun, kendini Kürt olarak gören, Kürtçe dilini kullanan, üstelikte bu ülkenin belli bir bölgesinde yüzyıllardan beri yaşayan bu topluluğun, demokratik taleplerini karşılamak zorunda. Bugüne kadar güvenlikçi politikalar ön planda tutuldu. Halbuki bu sorunun dostça çözümü mümkün. Halkların kardeşçe biçimde bir arada yaşaması mümkün. Ama bu şansların bir çoğunu kaybetti Türkiye. Geçmişte Anadolu’da gayrimüslim oranı yüzde otuzlar civarında idi. Bugün toplam yüzünü bulmaz. İstanbul Rumları, Levantenleri...hepsi birer kültürel varlık, yaratıcı birer zenginlikti; kaybettik maalesef. Şimdi de koskoca bir halkı köşeye sıkıştırmanın çözüm olduğunu zanneden bir anlayışla yüz yüzeyiz. Elini uzatsan varabileceğin bir huzur ortamı ne yazık ki gelmiyor bir türlü bu ülkeye. Umuyorum ki akliselime dönme konusunda Türkiye bir adım atabilir. Ümidimi

büsbütün kesmiş değilim. Yerel seçimlerde gösterilen bu son dayanışma çabaları ümitleri artırıyor.

Görsel medya ve etik

Nergis Erdoğan*

“

İki bin beş yüz yıl önce, Sokrates tarafından “sorgulanmamış bir hayat yaşamaya değmez” deyişiyle dile getirilen bu sorgulama, insanın bilim, sanat ve felsefe gibi ikincil doğasını ve insanlığını oluşturan yanlarının ortaya çıkışını sağlar.

”

İnsan bilmekle insan olmuştur. Bu bilme hali yalnızca çevresi ile sınırlı değildir; diğer canlılardan farklı olarak insan kendisinin de farkındadır. Dünyaya çaresiz gelişinin soğuk ürpertisini ömür boyu sırtında taşıyan insan, var olduğunu hissetmek, yaşayabileceği bir dünya kurmak için çabalarken, evreni, geçmiş ve geleceğini, içinde yaşadığı toplumu, insanlar ve canlılarla ilişkilerini sorgular. İki bin beş yüz yıl önce, Sokrates tarafından “sorgulanmamış bir hayat yaşamaya değmez” deyişiyle dile getirilen bu sorgulama, insanın bilim, sanat ve felsefe gibi ikincil doğasını ve insanlığını oluşturan yanlarının ortaya çıkışını sağlar.

Hekim, kendi fiziksel, ruhsal ve toplumsal bütünlüğü yanı sıra, insan gibi çok boyutlu bir varlıkla yüz yüzedir. Bu nedenle de mesleki etkinliği çok yönlü olmak zorundadır. Nitekim hekimlikte pragmatik, teknik ve etik yanların birlikteliği, mesleğin olmazsa olmaz koşuludur.

Hekimlik, teorik bilgilenme ve teknik destekle insanlara, en az acı ve en fazla fayda sağlamayı amaçlar, bu anlamda pragmatiktir. Sizin iyi ya da kötü olduğunuzu, eyleminizin nedenini tartışmaz; yalnızca sonucuna ve ne yapmanız gerektiğine odaklanır.

Bir hekim yalnızca daha çok para kazanmak ve mülk edinmek veya dün-

yayı gezmek gibi çok farklı amaçlarla karşısındaki hasta için teknik olarak gerekeni yapabilir, yaşamı kurtarabilir. Hangi uzmanlık alanında olursa olsun hekimliğin bu yönü, günümüzün ve geleceğin teknolojisiyle, gelişkin algoritmalar, yapay zekâ ve robotlar tarafından giderek daha büyük oranda yapılabilir hale gelmektedir. Ancak, mesleki ve insani boyutuyla ilişkilerin, eylemlerin nedenleri, iyilik ve doğrulukları sorgulanmadıkça, o eyleme hekimlik demek güçleşir ve bu mesleğin etik boyutunu oluşturur.

Günümüzde hekimliğe ait birçok mesleki sorun, bu sorgulamanın yetersizliği, hatta yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu yetersizlik sonucu, dünyada ve ülkemizde hekimlikle ilgili değer konuları, “yükümlülük” ve “hukuk” alanından, “değer tartışması” ve “etik” alanına kaymaktadır. Son yıllarda tıp fakültelerinde Tıp Tarihi ve Deontoloji derslerinin Tıp Tarihi ve Etik olarak değişmesi, içeriğine etik boyutun katılması da bu gelişmenin bir sonucudur.

Etik, ahlak gibi döneme ve farklı toplumlara göre değişen, olgulara ilişkin bir kavram değil, bir bilgi alanıdır, kişiseldir. İnsanın yaşam tarzını, önceliklerini, kararlarını, çevresiyle ve diğer insanlarla ilişkilerini, kısaca yaşamla kurduğu bağı sorgulamasını gerektirir. Sağlık alanı, neo-liberal politikalar sonucu büyük ölçüde ticarileşmiş, hekimler ve sağlık çalışanları kendilerini etik boyutu olan sorularla çok daha

fazla karşı karşıya bulmuşlardır. Bu dönüşümün hızlı olması yeterli sorgulamaya da fırsat bırakmamıştır.

MEDYADA SAĞLIK

Medyanın kamuoyunun biçimlenmesi, yönlendirilmesi, ideolojilerin pekiştirilmesinde en önemli aktörlerden birisi ve yasama, yürütme, yargıdan sonra dördüncü kuvvet olduğu bilinmektedir. Ticarileşme artarken görsel medyada sağlık haberleri, saatler süren sağlık programları da hızla artmıştır.

Ülkemizde “yazılı ve görsel medyada sağlık” başlıklı çok değerli araştırmalar yapılmıştır. Medyanın, sağlık alanında da bireylerin tutumlarının şekillenmesini sağlayan birincil kaynak niteliğinde olduğu görülmektedir. Araştırmalar bireylerin, kendine teşhis koyan ve gerekli olan hizmetleri satın alan “tüketici” durumuna geldiğini ve “Sağlıklı yaşam endüstrisi” gibi bir alanın yaratıldığını söylemektedir. Hekimler de bu endüstrilerin tıbbi-leştirdiği alanlarda, son teknolojilerin “kullanıcısı” olan araçlar haline getirilmiştir.

*Prof.Dr., İstanbul Tabip Odası Onur Kurulu Üyesi

Sosyal medya kullanımının artışıyla birlikte, reklamlar hızla artmakta, tedavi öncesi ve/veya sonrasına ait görüntülere yer verilmektedir. Özellikle öncesi-sonrası fotoğrafları Onur Kurulu tarafından değerlendirilen dosyalar arasında ciddi yer tutmaktadır.

Medya ve özellikle televizyon, popüler sağlık programlarında çoğu kez “sahte bilimsel” bilgilere yer vermektedir. Bu programlar sağlığı, bir güzellik ve kozmetik konusu olarak sunmakta, hemen her şeyi sağlık/ sağlıksızlık konusu yaparak gündelik yaşamı ve dili tıbbileştirmekte, sağlığı toplumsal boyutundan koparıp bireysel bir konu olarak ele almaktadır. Sorumluluğun bireye yüklenmesi insanların sağlık sorunlarının çözümünde muhatapları konusunu bulanıklaştırmakta, sağlık politikası yapanlar ve hükümetler gibi sorumluları gizlemektedir. Gündelik yaşamın tıbbileştirilmesi, sağlığın kozmetikleştirilmesi, insanlarda endişe ve korkuya yol açmakta, bilimsel verilerle desteklenmemiş tedavilere yönelmelerine ve kimi zaman vahim sonuçlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

HEKİM SORUMLULUĞU

Medyada doğrudan hekimin kendi sorumluluğunda olan, etik sorgulama gerektiren davranış ve tutumlar da söz konusu olabilmektedir. Hekimlere yönelik tıbbi uygulama dışı mesleki cezaların, reklam, ürün tanıtımı, yanlış bilgilendirme gibi başlıklarının önemli bir kısmında medyanın büyük rolü olduğu bilinmektedir. Kimi hekimler, görsel medyada, çoğu kez para vererek bilimsel dayanağı olmayan tedaviler sunmaktadır. Bazı hekimler özel sağlık kuruluşlarının, olası reklam cezaları için fon bile ayırarak, yazılı ve görsel medya yoluyla yaptıkları reklam kampanyalarında, ürün tanıtımında yer alabilmektedir.

Sosyal medya kullanımının artışıyla birlikte, reklamlar hızla artmakta, tedavi öncesi ve/veya sonrasına ait görüntülere yer verilmektedir. Özellikle öncesi-sonrası fotoğrafları Onur Kurulu tarafından değerlendirilen dosyalar arasında ciddi yer tutmaktadır.

Hekimler hakkında yorumlar yayınlayan, yıldızlar vererek öne çıkaran siteler, arama motorlarında reklam bedeli ödeyerek veya anahtar kelimeler satın alarak üstte görünmeyi sağlayan uygulamalar, aracılık faaliyeti yapan ticari kuruluşlarla işbirliği yoluyla sosyal medya hesapları oluşturularak fotoğraflı/videolu paketlerle hekimlere hasta yönlendirilmesi gibi girişimler, hekimlikle ilgili etik sorunların boyutlarını zorlamaktadır.

Hekimlerin, sağlık kuruluşlarının internet

sitelerinde ve sosyal medya hesaplarında, hasta fotoğrafları ve teşekkürleri/yorumları paylaştıkları, muayene ve tedavi ücretine yer verdikleri, kampanyalar ve promosyonlar ile ücretsiz muayene duyurularını paylaştıkları da görülmektedir.

Gelinen aşamada hekimlik, ciddi etik sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunların bir kısmının yasal boyutu olmakla birlikte, etik açısından, hekimin kendi sorgulamasını yapması da beklenmektedir. Dünya Tabipler Birliği (DTB) etik el kitabında; “etik, ahlak konusunda, geçmiş, şu an ya da geleceğe ilişkin karar ve eylemlerin dikkatli ve sistematik bir biçimde değerlendirilmesi ve çözümlenmesi etkinliğidir, doğrular ve yanlışlar listesi değil, sağlam ve ahlaki kararlar verebilmek için önkoşul olan duyarlı bir bilinç geliştirme girişimidir.....Etik sıklıkla yasalardan daha yüksek davranış standartları belirler ve eğer de olsa hekimlerin, ahlaki olmayan eylemlerde bulunmalarını isteyen yasal düzenlemelere uymamalarını gerektirir.” denmektedir.

İnsanlar arasındaki düşünce, yaklaşım ve görüş farklılıklarına rağmen o mesleğin üyelerini, mesleğin özüne uygun tutum ve davranışlar çerçevesinde tutabilmek için yasaların yanı sıra, meslek örgütlerinin bazı kuralları, yükümlülükler konmuştur. Hekimlik Meslek Etiği Kuralları bunlara örnektir.

DTB Etik el kitabında yer alan “Hekimler geleneksel olarak son derece hiyerarşik bir mesleğin üyesidirler...genellikle ortalamının üzerinde bir kazanç elde ederler. Eskisi kadar olmasa da, hâlâ klinik özerkliğe sahiptirler. Çoğu hekim araştırmalara katılarak yeni bilgi üretmenin heyecanına ortak olur. En önemlisi, ...hastalara ve genel olarak topluma değeri ölçülemez hizmetler sunarlar. Hekimlerin sağladığı, ...yararları göze alırsak, çok az meslek tipi kadar doyum sağlar. Meslek ahlakının gerekliliklerini yerine getirmek, tüm bu ayrıcalıklar karşılığında ödenmesi gereken küçük bir bedel olsa gerektir.” ifadesi hekimleri ciddi bir etik sorgulamaya ve iç görüye yönlendirebilecek niteliktedir. Etik değerlendirme bir iç görüş sağlar, algılamaya yardımcı olur ve öngörüğe zemin hazırlar. Tüm hekimlere etiğin bilgisinin yol göstericiliğinde, huzurlu bir yaşam dileklerimle...

İlaçla düşük: Hayat kurtarıcı bir seçenek!

İrmak Saraç*

“

Güvensiz düşükler halen ciddi bir halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde her sekiz dakikada bir kadın güvensiz düşük komplikasyonlarına bağlı hayatını kaybetmektedir.

”

Bir kadın hayatının herhangi bir döneminde tek başına ya da partneriyle çocuk sahibi olup olmama kararını vermek zorunda kalabilir. Tercihini olmama yönünde kullanacaksa, etkili ve güvenilir kontraseptif yöntemlere, hem kadın hem de erkek ulaşabilmelidir. Ancak, dünyada olduğu gibi ülkemizde de, kadınlar, bu yöntemlere ulaşamama, kullandıkları yöntem ile ilgili memnuniyetsizlikleri

nedeniyle yöntemi bırakma, yöntemlerle ilgili önyargılar ve yanlış inanışlar ve nadiren de yöntem başarısızlıkları nedeniyle istenmeyen gebeliklerle karşılaşır.

Dünya genelinde her yıl çoğunluğu gelişmekte olan ülkelere olmak üzere yaklaşık 99 milyon istenmeyen gebelik meydana gelmektedir. Bu gebeliklerin %56'sı isteyerek düşükle, %32'si ise doğumla sonuçlanmaktadır. Her yıl 49 milyonu gelişmekte olan ülkelere

olmak üzere yaklaşık 56 milyon kadın isteğe bağlı düşük yapmaktadır. Gelir düzeyi ve yasal kısıtlamaların isteyerek düşük oranlarını değiştirmedeği görülmektedir. Sadece kadının hayatını kurtarmak sebebiyle gebelik sonlandırılmasına izin verilen ülkeler ile herhangi bir kısıtlama olmayan ülkeler arasında düşük oranları benzerdir. Farklı olan, düşüğün gerçekleştiği şartlardır. Dünya Sağlık Örgütü, düşükleri uygulanan yöntem ve uygulayan

*Dr., Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı

“

İsteğe bağlı düşüğün yasal olması güvenli düşükler için ilk adım olsa da tek başına yeterli değildir. Yasanın tam olarak uygulanabilmesi için politik iradenin desteklemesi ve ulaşılabilirliği arttırmak için gerekli altyapı hizmetlerini sağlaması, personel eğitimini gerçekleştirmesi ve belki de en önemlisi bu konudaki önyargıları kırmak için uğraşması gerekir.

”

kişinin eğitilmiş olup olmamasına göre güvensiz, yeterince güvenli olmayan ve güvenli düşükler şeklinde sınıflandırmıştır. En liberal düşük yasalarının olduğu ülkelerde güvenli düşük oranı %87 iken en kısıtlayıcı yasalara sahip ülkelerde bu oran %44'e gerilerken, güvensiz düşük oranı %31'e çıkmaktadır.

Dünya genelinde yasal durum ne olursa olsun, kadınlar gerektiğinde gebeliklerini sonlandırma yoluna gitmişlerdir. İsteğe bağlı düşüklerin yasal hale gelmesi nispeten yenidir. 1950'lerde Sovyet bloğu ülkeleriyle başlamış, 1960-70'lerde gelişmiş dünyanın çoğuna ve bazı gelişmekte olan bölgelere genişlemiştir. 1980'lerin ortalarına gelindiğinde Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın çoğunda isteğe bağlı düşük, yasal hale gelmiştir. İsteğe bağlı gebelik sonlandırma her zaman üreme hakları ve sosyal adaletin can alıcı noktası olmuştur. Dünya genelinde bireylerin bedenleri, cinsellikleri ve hayatlarıyla ilgili karar haklarının kendilerinde olduğu üzerine kurulu, bölgesel, ulusal ve uluslararası hareketlerin yıllarca süren çalışmaları, büyük bir toplumsal farkındalık yaratmış ve dünya çapında pek çok yasal ve kamu-sal değişikliklere neden olmuştur.

İsteğe bağlı düşüğün yasal olması güvenli düşükler için ilk adım olsa da tek başına yeterli değildir. Yasanın tam olarak uygulanabilmesi için politik iradenin desteklemesi ve ulaşılabilirliği arttırmak için gerekli altyapı hizmetlerini sağlaması, personel eğitimini gerçekleştirmesi ve belki de en önemlisi bu konudaki önyargıları kırmak için uğraşması gerekir. Böylece ihtiyaç halinde, kadınlar yasal ve güvenli düşüğe erişilebilir hale gelirler. Nitekim ülkemizde 1983 yılında çıkarılan 2827 sayılı yasa ile 10 haftanın sonuna kadar olan gebeliklerin sonlandırılması yasal hale gelmiş olmasına rağmen bugün politik iradenin baskısı ile devlet hastanelerinde ve pek çok özel hastanede isteğe bağlı gebelik sonlandırma işlemi yapılamaz hale gelmiştir. Gerek sağlık personelinde, gerekse toplumda isteğe bağlı düşüğün yasaklandığı algısı yaratılmıştır. Aynı zamanda kadınların gebeliği önleyici yöntemlere ulaşması da gittikçe zorlaşmıştır. Geçmişte AÇSAP'lar (Ana ve Çocuk Sağlığı, Aile Planlaması Merkezleri) tarafından yaygın ve başarılı sunulan rahim içi araç takılması dahil, yöntemlerle ilgili danışmanlık ve yöntem

sağlama hizmetleri birinci basamakta yetersiz ve düzensiz bir hale gelmiştir.

DSÖ, Güvenli Düşük Rehberinde, 12. Gebelik haftasına kadar cerrahi yöntem olarak vakum aspirasyonu ve ilaçla düşük yöntemini (gebelik 9 haftadan küçükse) güvenli kabul etmektedir. Bu yöntemlerden biriyle eğitilmiş bir sağlık personeli tarafından gerçekleştirilen düşükler güvenli, tehlikeli bir yöntemin eğitimsiz biri tarafından uygulanması ise güvensiz kabul edilmektedir. Ülkemizde düşük için yaygın olarak vakum aspirasyon kullanılmaktadır. Etkili, güvenilir, ulaşılabilir ve kadın için daha az travmatik yöntem arayışları, dokuz hafta ve altında gebeliklerin ilaçla sonlandırılmasının önünü açmıştır. Bu yöntemde, bir prostaglandin analogu olan misoprostol tek başına ya da bir progesteron antagonisti olan mifepriston (RU-486) ile birlikte kullanılır. Birlikte kullanıldıklarında 9 haftanın altındaki gebeliklerde %97 başarı oranları bildirilmiştir. Mifepristone'a ulaşamadığı durumlarda tek başına misoprostol benzer gebelik haftalarında %75-90 başarı oranlarına ulaşmaktadır. Kanıtlar, kadınların yeterince bilgilendirildikleri ve ihtiyaç halinde bir sağlık kuruluşuna ulaşabildikleri takdirde, kendilerinin güvenli bir şekilde ilaçla düşük yapabildiklerini göstermektedir.

Bugün her iki ilaç da DSÖ'nün temel ilaçlar listesinde yer almasına rağmen Mifepristone ülkemizde halen ruhsatlandırılmamıştır. Misoprostol ise mide koruyucu olarak ruhsatlı olmasına rağmen 2012 yılında ilacın kullanımı ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmış ve sadece hastanelerde bulundurulabilir olmuştur. Erişimdeki bu güçlük maalesef ilacın fahiş fiyatlara satışına yol açmıştır. Oysa ülkemiz de dahil dünyada yapılan tüm çalışmalar, ilaçla düşüğün uygulanması kolay, güvenli, kabul edilebilir, memnuniyet ve başarı düzeyi cerrahi yöntemlere benzer bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır.

Güvensiz düşükler halen ciddi bir halk sağlığı sorunu olmaya devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde her sekiz dakikada bir kadın güvensiz düşük komplikasyonlarına bağlı hayatını kaybetmektedir. Bu nedenle gebeliği önleyici yöntemlerin ve isteğe bağlı gebelik sonlandırma yöntemlerinin (cerrahi ya da ilaçla) kadınlar için ön yargılardan uzak ve ulaşılabilir olması hayat kurtarıcıdır.

Beyin araştırmaları yaşam'ın neliği konusunda bize ne öğretir?*

Türker Kılıç**

Yaşam içerisindeki ilgisiz görünen başka olgularda da benzer bağlantısallık içeren yapılar vardır; kaotik sandığımız çok olgu aslında bir gün matematiksel modellemelerle açıklanabilecek.

Beyinde bilgi, sürekli yenilenen elektrokimyasal ırmaklar halinde akarak konnektom denen bir ağ oluşturur¹. Bu bağlantısal bütünlüğün haritasını çıkarmaya çalışan İnsan Konnektomu Projesi (İKP)² ile İnsan Beyni Projesi (İBP)³- bilimsel araştırma metodolojisinde odağı parçalardan- sa ağa ve ağ içindeki bağlantılara yöneltmiştir. Yaşam içerisindeki ilgisiz görünen başka olgularda da benzer bağlantısallık içeren yapılar vardır; kaotik sandığımız çok olgu aslında bir gün matematiksel modellemelerle açıklanabilecek. Bu karmaşık sistemler bize hem bütünün parçaların toplamından fazla olduğunu, hem de yaşamın en büyük ağ olduğunu gösteriyor. Buradan çıkacak yeni bilimin 21. yüzyıl kültür ve toplumuna önemli etkileri olacak.

I. BEYİNDE BAĞLANTISALLIK: BİLİMDE TÜMDEN- GELİMDEN TÜMEVARIMA, TÜMEVARIMDAN BAĞLANTISALLIĞA GEÇİŞ

Cajal⁴ 1903'te nöronu ilk defa resmettiğinde, beyin araştırmaları tümdengelimden uzaklaşarak tümevarıma yani bütünü daha iyi anlamak için odağını

Resim 1: Cajal'ın nöron çizimi.

Resim 2: Üstte kadavra beyni, altta aynı bölgenin altından ameliyatla bir tümör alınması sonrası MR görüntüsü (Fotoğraf: BAU Tıp Fakültesi).

parçaya çevirdi. Nöronal doktrin⁵ ile sinirbilimciler nöronu inceleyerek beyni anlamaya uğraştı. Bir nöron, sinapslarla 10-15.000 başka nöron ile bağlantıda olup⁶, bu şekilde zihni oluşturur. Yani eskiden homeostazı sağlayan organ olarak tanımlanan beyin⁷ artık zihni yaratan organ olarak tanımlanıyor. Bu 86 milyar nöronun⁸ bağlantısallığını anlarsak yaşayan her şeyin arasındaki bağlantısallığın da anlaşılmasına yaklaşılabiriz.

Nöronal ağı haritalayarak sağlıklı insan beyninin anatomik ve fonksiyonel bağlantısallığını aydınlatmak üzere 2009'da ABD'de başlayan İKP, disleksi, otizm, Alzheimer's vb. araştırmalarına veri yaratacağı. Düzinelerce araştırmacının işbirliği sonucu internet üzerinde bir nöroinformatik platformu erişime açıldı. Avrupa, 2013'te insan beynini simüle edecek bir süper bilgisayar inşa etmeyi amaçlayan İnsan Beyni Projesi'ni (İBP) başlattı. 2015'te ancak bir fare beyninin 31.000 nöronluk bir kısmının bağlantısallığı simüle edilebildi⁹.

Beyni anlamayı güçleştiren bir unsur, beyindeki bağlantıların sürekli bir değişim içinde olması, yani nöroplastisitedir¹⁰. Her bir nöronu incelemek zor olduğundan bilimciler bu elektrokimyasal ırmakları fonksiyon öbeklerine

* Bu yazının 2. Bölümü önümüzdeki sayıda yer alacaktır.

** Prof. Dr., Beyin Cerrahisi, Babçeşbir Üniversitesi Tıp Fakültesi Kurucu Dekan

KAYNAKLAR

<https://www.dropbox.com/s/1xrfop-d2fvsf7y/Kaynaklar.docx?dl=0>

Resim 3: Bir havayolunun tüm uçaklarının farazi haritası.

ayırarak incelemektedir. Resim 2’de üstte kadavra kesiti, altta ise aynı bölgenin ameliyat sonrası MR görüntüsü verilmiştir. Her bir lif yaklaşık 200-300 milyon nörondan oluşan bir elektrokimyasal nehirdir. Bu, bilginin akışını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla fonksiyon anatomiyi da etkilemektedir. Her bir nöronu tek tek inceleyebilmek bundan çok daha detaylı bir resim oluşturmaktır.

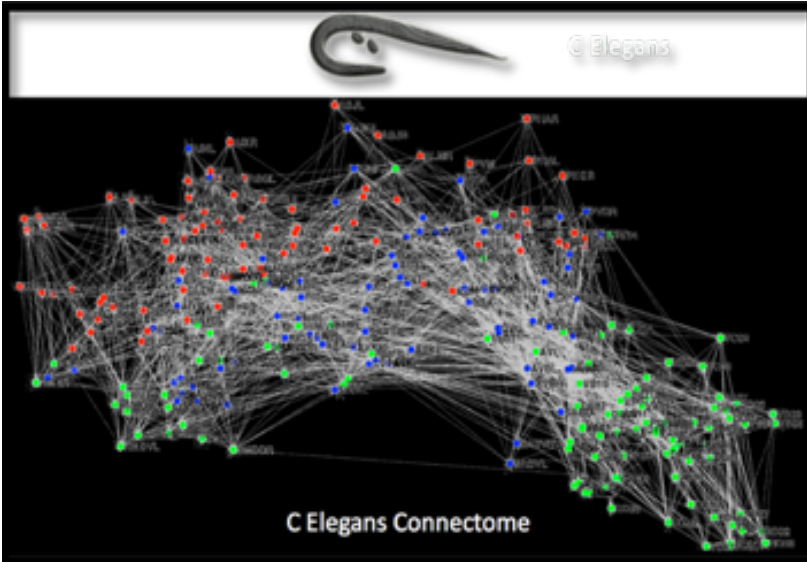
Peki, nöron ile konnektom (nörozihin) arasındaki ilişki nedir? Bu ilişkiyi bir uçak ile havayolu arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. 326 uçaklık THY’nin tek tek hangarlarda duran uçakları bir havayolu etmez. Ama bu uçakların zeka ile organize edilmesi ve her an hangi uçağın nereye gitmekte olduğunu bilmemiz bir havayolunu meydana getirir.

1986’da Nobel ödülü kazanan bir çalışmada¹¹ bir solucanın konnektomunun

383 nöronlu haritası çıkarıldı. Yukarıdaki benzetmeden hareketle; her bir uçak bir nöronu temsil ederken, tüm uçuşların haritası ise konnektomu temsil etmektedir. Araştırma sırasında her bir nöron devre dışı bırakarak solucanın her durumda verdiği farklı kararlar ve dolayısı ile yaşamının nasıl değiştiği gözlemlendi. Bilinç –tanımlaması çok zor bir kavram olsa da- karar verebilme becerisi olarak tanımlanırsa, konnektomun bilinci de yarattığını söyleyebiliriz. Konnektom matematiksel olarak modellenen bildiğinde bu model bilinci de açıklayabilir.

2015 yılında optogenetik yöntemi ile¹² konnektomun fonksiyonlarını anlamaya çalışan araştırmacılar, bir sıçan deneyinde¹³ beyne eklenen bazı genler ile amigdalanın belli kısımlarını uyarıp, belli kısımlarını etkisiz hale getirdi; böylelikle farenin konnektomu değiştirilerek aç olduğunda yemeğe tepki vermemesi, tok olduğunda yemeğe tepki vermesi sağlandı. Bu araştırma alanının beyin cerrahları için heyecan verici bir sonucu, örneğin benim araştırma alanlarımdan biri olan menenjiom tümörlerinin¹⁴ konnektomunun çıkarılarak bir sonraki aşamada konnektom cerrahisinin olası bir tedavi yöntemi haline gelmesidir. Bu ancak bu denli karmaşık yapıların bağlantısallıklarının matematiksel olarak modellenenbilmesi ile mümkün olacaktır. Yine de, nöronlar ve içerisinde bulundukları bağlantısallık ile ilgili bu bahsettiğim deney gibi çalışmalar sayesinde yapay zeka gibi alanlarda da gelişme kaydedilmekte, aynı şekilde bu alanlardaki gelişmeler de beyin araştırmalarını hızlandırmaktadır¹⁵.

Resim 4: *C. Elegans* solucanının baritalanmış Konnektomu¹³

BİR EMİN ALPER FİLMİ

Kız kardeşler

Yasemin Demirci*

“Bu sayımızda sizlere, yönetmen Emin Alper’in 69. Berlin Film Festivali’nde dünya prömiyerini yaptığı, önemli festivallerden ödüller alan son filmi “Kız Kardeşler”i izlemenizi tavsiye ediyoruz.”

Evin en büyük kızı Reyhan, bir süre kasabalı Doktor Necati Bey’in evinde besleme olarak yaşıyor. hamile kalması ile kurtuluş hikâyesi sona eren Reyhan’ın, köye geri dönmesiyle aynı eve gönderilen ortanca kardeş Nurhan ise bu aileyle bambaşka bir tecrübe yaşayıp tıpkı ablası gibi kendi sonunu hazırlıyor.

Evin en küçük kızı Havva ise kız kardeşlerine nazaran daha iyi bir ailenin yanında besleme olarak yaşıyor. Ailenin tek oğlunun

trajik ölümüyle Havva da baba evine geri dönmek zorunda kalıyor.

Üç kız kardeşin aralarında geçen diyaloglar, kasvetli ve eril dilin hakim olduğu taşra sinemasını biraz olsun silkeleyerek kadınların isteklerine odaklanıyor.

Köye hamile olarak geri dönen Reyhan’ın yarım akıllı damgası yiyen Veysel’le evlendirilmesi bir nevi ataerkil sistemin namus temizleme işlevini yerine getirirse de Reyhan susup oturmak yerine hem kendisinin hem de oğlunun hayatını kurtarabilmek adına çabalamaya devam ediyor.

Erkeklerin dünyasında sıkışık kalmış bu üç kızkardeşlerin birbirine dolanan ve kısır döngü hayatları ve neresi olursa olsun köyden kaçıp

gitme istekleri uzun zamandır şehirlerde yaşadığımız ruh halinin büyük fotoğrafına dönüşüyor.

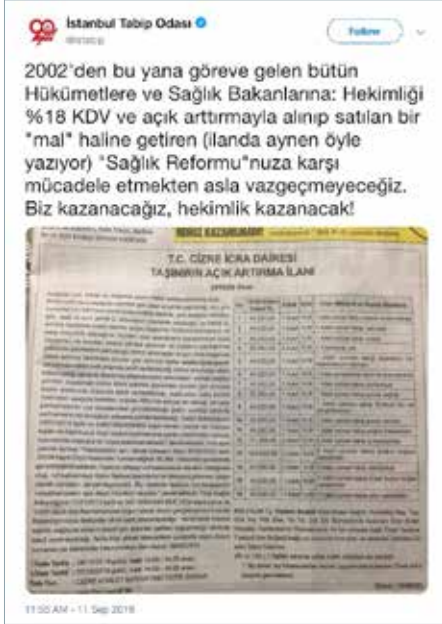
OHAL döneminde KHK tehdidi yaşıırken bu filmin senaryosunu yazan yönetmen bu dnemin ruh halini de izleyiciye geçirmeyi başarmış.

*Dr., Hekim Sözü Yayın Kurulu Üyesi

01 EYLÜL

“SATILIK DOKTOR” İLANINA TEPKİ

09 EYLÜL

DR. CANAN KAFTANCIOĞLU'NA DESTEK ZİYARETİ

Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve İstanbul Tabip Odası (İTO) olarak meslektaşımız, meslek örgütü üyemiz, CHP İstanbul İl Başkanı Dr. Canan Kaftancıoğlu'na destek ve dayanışma ziyareti gerçekleştirdik. Bilindiği gibi Dr. Canan Kaftancıoğlu hakkında 7 yıl önceki sosyal medya paylaşımları gerekçe gösterilerek açılan dava geçtiğimiz hafta sonuçlanmış ve kendisine 9 yıl 8 ay hapis cezası verilmişti. TTB ve İTO heyetinin destek ziyaretinde, verilen bu cezanın yargının siyasallaşmış olduğunun bir göstergesi olduğu dile getirildi ve dayanışma duygularımız ifade edildi.

12 EYLÜL

ANAYASA MAHKEMESİ: 2009 1 MAYISI'NDA TTB ve İTO YÖNETİMİNİ HAKLI BULDU

Anayasa Mahkemesi (AYM), 2009 1 Mayıs mitinginde, aralarında İstanbul Tabip Odası (İTO) ve Türk Tabipleri Birliği (TTB) yöneticilerinin de olduğu katılımcılara yönelik polis saldırısına karşı yapılan başvuruyu sonuçlandırdı; AYM toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğini belirterek saldırıya uğrayan Dr. Ali Çerkezoğlu, Dr. Ali Küçük, Dr. Elif Kirteke, Dr. Eriş Bilaloğlu, Dr. Hüseyin Demirdizen ve Dr. Nazmi Algan'a manevi tazminat ödenmesine karar verdi. Hatırlanacağı gibi TTB-İTO üyeleri 2009 yılında Emek ve Dayanışma Günü etkinlikleri kapsamında Taksim Meydanı'na giderken polisin sert müdahalesiyle karşılaşmış, saldırıda Dr. Eriş Bilaloğlu ve Dr. Ali Çerkezoğlu gözaltına alınırken, Dr. Çerkezoğlu bacağından yaralanmıştı. Polis saldırıları hasta ve hasta yakınlarıyla dolu olan Şişli Etfal EAH

bahçesine gaz bombası atılmasına kadar varırdır. Yaşanan saldırı sonrası yaptığımız suç duyuruları reddedilmiş üyelerimiz bunun üzerine, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme haklarının ihlal edildiğini belirterek Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştu.

Anayasa Mahkemesi, 70'e yakın sivil toplum kuruluşu tarafından 1 Mayıs İşçi Bayramı anma etkinlikleri için önceden başvurulduğuna dikkat çekerek, başvurucuların kolluk kuvvetlerince yollarının birden fazla noktada kesilmesi ve bekletilmeleri nedeniyle gösteri yerine ulaşmalarının geciktiğini belirtti.

04 EYLÜL

HEKİM YAZARLARDAN ORTAK İMZA GÜNÜ

İstanbul Tabip Odası üyeleri farklı, keyifli bir etkinlikte buluştu. Dr. Ali Özyurt, Dr. Selçuk Erez, Dr. Özdemir Aktan ve Dr. Mehmet Uhri "Hekim Yazarlar İmza Günü"nde meslektaşlarıyla, okurlarıyla bir araya geldi. 4 Eylül 2019, Çarşamba akşamı Kadıköy Büromuzda gerçekleştirdiğimiz etkinliğe Yönetim Kurulu üyelerimizin yanı sıra çok sayıda meslektaşımız katıldı. Etkinlikte hekim yazarlar kitaplarını imzaladı, ardından kitapları ve yazarlık süreçleri üzerine bir sohbet toplantısı yapıldı. Toplantıda hekimler, meslektaşlarını yazar kimliğiyle de tanıma ve sohbet etmenin keyif ve mutluluğunu yaşadılar.

16 EYLÜL

İBB BAŞKANI EKREM İMAMOĞLU'NU ZİYARET ETTİK

Türk Tabipleri Birliği (TTB) ve İstanbul Tabip Odası (İTO) Yönetim Kurulu üyelerinden oluşan heyet İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı (İBB) Ekrem İmamoğlu'nu ziyaret etti, tebrik ve başarı dileklerini iletti, İstanbul'un sağlık sorunları ve atılması gereken adımlarla ilgili görüşlerini paylaştı.

Görüşmede konu başlıkları şunlar oldu:

- İş cinayetlerinin yaşanmadığı, güvenli çalışma ortamlarının sağlandığı bir İstanbul için yapılması gerekenler,
- Sağlıkta şiddeti önlemek için kamuoyu oluşturulması konusunda billboard, vb. İBB imkanlarının kullanılması,
- Temiz su hakkı, temiz bir çevre ve temiz havaya erişimde yürütülecek çalışmalar,
- Daha fazla hareket edebileceğimiz, spor alanlarının, bisiklet yollarının vb. artırıldığı, bireysel araç kullanımının azaltıldığı bir kent için yapılacaklar,
- Sağlıklı ve ucuz gıdaya erişim ve gıda denetimi için yürütülecek çalışmalar,
- Deprem, sel gibi olağanüstü durumlara yönelik hazırlıklar,
- Yaşlı ve engelli vatandaşlara, iyileşemeyecek durumda olan hastalara dönük sağlık hizmetleri,
- Birinci basamak sağlık hizmetlerini daha etkili kılabilmek için yürütülecek çalışmalar,
- Taşınan, bölünen, yok edilmeye çalışılan köklü üniversite hastanelerinin durumu,
- Bazı eğitim araştırma hastanelerinin taşınmasıyla ilgili yaşanan sorunlar,
- Sağlıkta özelleştirmenin bir adımı olan ve kent merkezindeki köklü hastanelerin kapatılmasına yol açacak olan şehir hastaneleriyle ilgili durum,
- İstanbul kent iskan planlarının sağlıklı ve insancıl hale getirilmesi için atılacak adımlar,
- Aşı karşıtlığı, alternatif zararlı tıp uygulamalarının halk sağlığına olumsuz etkilerini önlemek adına yürütülecek çalışmalar,
- Hayvan haklarının korunması, geliştirilmesi konusunda yapılacaklar.

ETKİNLİK TAKVİMİ

08 AĞUSTOS

İstanbul sağlık meslek odaları'ndan kurbanlık hayvanların satış ve kesim yerleriyle ilgili ortak açıklama

25 AĞUSTOS

Hekimler olarak "Su ve vicdan nöbeti"ne destek vermek için kazdağları kirazlı köyü'ne gittik.

03 EYLÜL

Temsilciler Kurulu eylül ayı toplantısı yapıldı.

09 EYLÜL

Emekli hekim komisyonumuz huzurevinde kalan meslektaşlarımızı ziyaret etti.

16 EYLÜL

İstanbul Tıp Fakültesi açılış dersinde genç meslektaşlarımızla buluştuk.

20 EYLÜL

"Sınır dışı askeri hareket kapsamında" sınır bölgelerine hekim görevlendirmesi konuyla ilgili olarak acil durum masası oluşturuldu.

29 EYLÜL

Büyükkada'da yaz veda gezisi düzenledik.

06 EKİM

İstanbul Tabip Odası tarafından düzenlenen ve yedi ayrı güzergahı içeren kültür turları 6 Ekim - 15 Aralık tarihleri arasında yapılacak

07 EKİM

Tıp İngilizcesi yeni dönem kursu 7 Ekim 2019 - 3 Şubat 2020 tarihleri arasında Çağaloğlu binamızda gerçekleştirilecek.

Zır deli zır zır deli

Osman Öztürk*

“

Çoğunlukla hekimler tarafından yazılan psikiyatri tarihçeleri Türk psikiyatrisinin gelişme ve ilerleme esası üzerine kurgulanır, doktorların bir başarı öyküsü olarak sunulur. Deliler ve Doktorları/Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Delilik kitabının yazarı Rüya Çelik'in ilgisini çeken ise bu “aydınlık yolda” ilerlerken delilerin karanlıkta kalan tarihi olur.

”

Osmanlı'da ve Cumhuriyet döneminde deliler nasıl algılanıyordu?

İlk Hocalar, İlk Öğrenciler, Tek Bir Aile başlıklı birinci bölümün konusu Osmanlı'da modern psikiyatrinin kuruluşudur. İtalyan hekim Louis Mongeri'nin Süleymaniye Bimarhânesi'nde başlattığı hastaların zincire vurulmasını kaldırma, hastaya kötü muamele ve dayağı men etme gibi uygulamalar deliliğin ve tımarhanenin algılanışını değiştirmeye başlar. Bu dönem, aynı zamanda akıl hastalıklarının, özellikle de bazı türlerinin medeni milletlere mahsus olduğu, Doğu'da bu hastalıkların az olmasının ise medeniyetin geri kalmasından ileri geldiğinin bilimsel bir gerçek olarak savunulduğu bir dönemdir.

İkinci bölümde Osmanlı'nın Bimarhânesi: Toptaşı anlatılır. Bimarhâne'nin içler acısı durumunu Mazhar Osman şöyle aktarır: “Bakım çok fena idi, hastalarda bit dolu idi, hele uyuzdan hepsinin derisi kabuk bağlamıştı, sabahlara kadar kaşınmaktan zaten uykusuz hasta büsbütün berbat olurdu. Delinin dayaksız uslanmayacağı kanaati başhekiminden gardiyanına kadar yerleşmişti.”

Cinneti yüzünden tahttan indirilen kardeşi Murat'ı halkın hatırlaması için “deli, mecnun, dâruşşifâ, cinnet, ihtilâli şuur” gibi kelimelerin yasak olduğu II. Abdülhamit devrinde “cinnete müteallik kitap” yayınlanmasına da izin verilmez, Mazhar Osman Tababeti Ruhiye kitabını ancak II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bastırabilir.

Cumhuriyet'in Akıl Hastanesi: Bakırköy başlıklı bölümde modern Türk psikiyatri tarihinde bir dönüm noktası kabul edilen Bakırköy Em-

râz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nin kuruluşu ve Toptaşı'nın Bakırköy'e nakli anlatılır. Mazhar Osman taşınmanın sevincini şöyle ifade eder: “Nihayet Feyizli Cumhuriyet bizi Toptaşı'ndan kurtardı.”

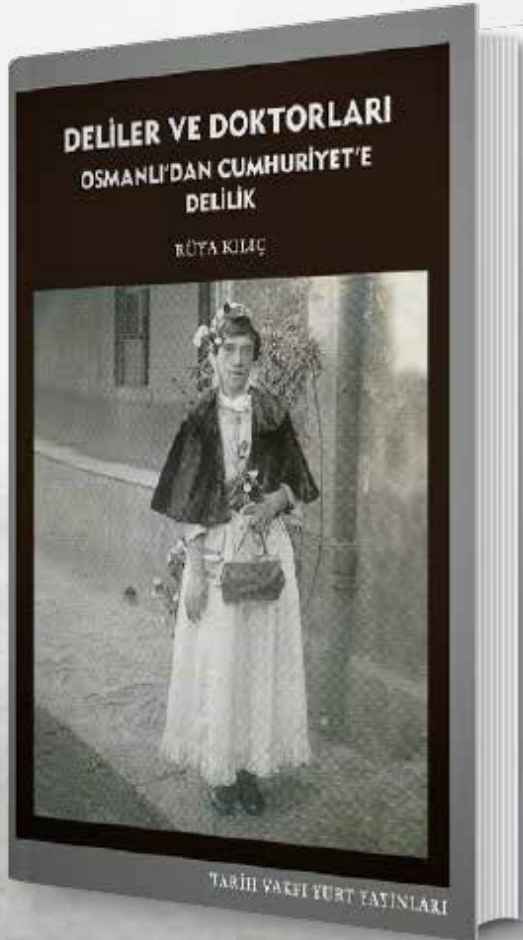
Tababet-i Ruhiye ve Türk Modernleşmesi başlıklı dördüncü bölümde Türk psikiyatrisinin kurucuları Mazhar Osman ve Fahreddin Kerim Gökay'ın ırk hıfzıssıhhası (öjeni) konusundaki görüşleri, akıl hastalarının kısırlaştırılması, “ahlâk hastalıkları”, ayırma (segregation), “becarlık vergisi” türü yaklaşımları dikkat çekicidir.

Deliyi Gözünden Tanımak bölümünde deliyi tanıma ve karar verme yetkisinin psikiyatristlere geçiş süreci anlatılır. Temaruz her zaman için psikiyatristleri uğraştıran bir konu olmuştur. Mazhar Osman'ın akıl hastalarıyla deli taklidi yapanları ayırt etmek için doktorlara tavsiyesi basittir. “Biraz

soğuk su, bir iki tokatlama.”

Suç ve Ceza başlıklı altıncı ve son bölümde adli tıp ve psikiyatri arasındaki adli psikiyatri konusundaki çekişmenin tarihi örneklerle okunabilir.

Kitabın ekindeki Deliname'de yer alan elli beş deli adlandırmasından küçük bir seçkiyle bitirelim: Asıl deli, yanaz deli, benkaz deli, taklagöz deli, cin deli, cin kıl deli, futur deli, fırır deli, zır deli, zır zır deli!

DELİLER VE DOKTORLARI
Osmanlı'dan
Cumhuriyet'e Delilik

Sayfa sayısı : 252
İlk baskı : 2014
Yayınevi : Tarih Vakfı
Yurt Yayınları

*Dr., Hekim Sözü Yayın Kurulu Üyesi

Kaynaklar

İKLİM KRİZİ VE SAĞLIK CAN TONBİL

Climate change

<https://www.who.int/health-topics/climate-change>

Dünyadaki hava kirliliği yüzünden 'çocukların yaşam beklentisi 20 ay kısalıyor'

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47801109>

Hava kirliliği sperm kalitesini düşürüyor, apandisit vakalarını artırıyor

<https://yesilgazete.org/blog/2017/11/23/hava-kirliligi-sperm-kalitesi-ni-dusuruyor-apandisit-vakalarini-artiyor/>

Hava kirliliği 'hamile kadınların bebeklerini de etkiliyor'

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-45539655>

Çin'de 20 bin kişi üzerinde yapılan bir araştırma, hava kirliliğinin bilişsel zekaya zarar verebileceğini gösterdi.

<https://www.trthaber.com/haber/dunya/hava-kirliligi-bilissel-zekaya-zarar-verebilir-381967.html>

Hava Kirliliği Türkiye'de Her Yıl 32 bin Kişinin Erken Ölümüne Neden Oluyor

<http://www.sivilsayfalar.org/2018/06/08/hava-kirliligi-turkiye-de-her-yil-32-bin-kisinin-erken-olumune-neden-oluyor/>

Ürküten iklim değişikliği raporu: Hava kirliliği 21 ülkeden 803 bin kişinin ölümüne yol açtı!

<https://yesilgazete.org/blog/2017/10/31/urkuten-iklim-degisikligi-raporu-hava-kirliligi-21-ulkeden-803-bin-kisinin-olumune-yol-acti/>

Hava kirliliği 'zekayı geriletıyor'

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45328232>

'İklim Değişikliği Dünyayı Midesinden Vurmak Üzere'

<https://www.amerikaninsesi.com/a/iklim-degisikligi-dunyayi-midesinden-vurmak-uzere/5042002.html>

Birleşmiş Milletler: Dünya genelinde 821 milyondan fazla insan aç

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48999616>

Doğu Afrika'daki gıda krizi büyüyor

<https://www.ntv.com.tr/dunya/dogu-afrikadaki-gida-krizi-buyuyor,f5j0KD3e10mHcNzN2zDUzw>

Yetersiz Beslenme

<https://www.gidahatti.com/yetersiz-beslenme-7202/>

Değişen İklim Koşullarında Suya Ulaşmak

<http://ekoik.com/2019/07/29/degisen-iklim-kosullarinda-suya-ulasmak/>

780 Milyon Kişinin Temiz Suya Erişimi Yok

<https://www.amerikaninsesi.com/a/milyon-insanin-temiz-suya-erisimi-yok/4841469.html>

BM: 2 milyardan fazla kişi temiz sudan mahrum

<https://www.dw.com/tr/bm-2-milyardan-fazla-kişi-temiz-sudan-mahrum/a-49250696>

Maymunların su savaşı

<http://acikradyo.com.tr/acik-gazete/maymunlari-su-savasi>

Bahamalar'da ölü sayısı 50'ye yükseldi

<https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/bahamalarda-olu-sayisi-50ye-yukseldi,JU6hPiNUhEOrg4E-0yX3SQ>

Japonya'da fırtına hayatı felç etti! 600 bin kişinin tahliyesi isteniyor

<https://www.ahaber.com.tr/dunya/2019/08/15/japonyada-firtina-hayati-felc-etti-600-bin-kisinin-tahliyesi-isteniyor>

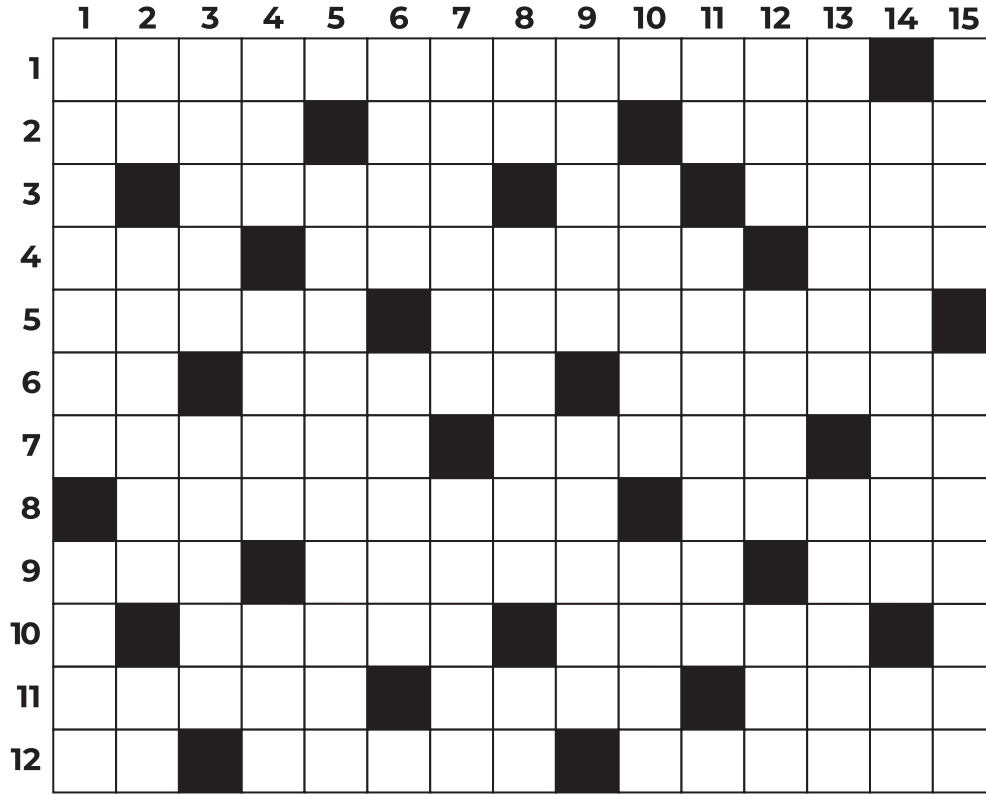
Iğdır'da geri gönderme merkezi boşaltıldı

<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/06/11/igdirda-geri-gonderme-merkezi-bosaltildi/>

Climate change is a health emergency

<https://ama.com.au/ausmed/climate-change-health-emergency>

BULMACAHAZIRLAYAN:
ÇAĞATAY GÜLER

ACROSS: **1.** Relating to pharmacology. **2.** A chill or fit of shivering. - A set of rules, principles or laws. - Abbreviation for more dicto, as directed. **3.** Combining form denoting the jaw. - platinum. - Abbreviation for enterotoxigenic Escherichia coli. **4.** angiotensin-converting enzyme (abbrev.). - Relating to or of the nature of chorea. - Abbreviation for ribonucleic acid. **5.** An affliction thought to be invoked by an evil spirit. - A unit of prolactin activity. **6.** Abbreviation for multiple sclerosis. - outward. - Lack of normal tone or strength; flaccidity. **7.** A prefix meaning omentum. - Richard W.B., English physician, 1902-1966; ... -van Creveld syndrome. - British pharmacopoeia. **8.** Toward the frontal pole of the head. - Pertaining to the cecum. **9.** Abbreviation for Periodontal Disease Index. - a carminative. - Plural of L. os, the mouth. **10.** An organic base formed by replacing one or more of the hydrogen atoms of ammonia by organic groups. - A specialised cell, with probable pacemaker function, found in the S-A node and A-V junction. **11.** A cysteine endopeptidase isolated from the sap of fig trees, which catalyzes the hydrolysis of proteins at acid pH, the clotting of milk, and digestion of some living worms, an anthelmintic. - A complex polysaccharide derived from various red algae. - Combining form denoting living. **12.** Abbreviation for direct current; discharge. - Plural of cercus. - Plural of punctum.

DOWN: **1.** The stage of subsidence of a fever or disease. - Abbreviation for proximal femoral focal deficiency. **2.** Symbol for mercury. - In a direction toward the cusp of a tooth. - Intensive care (abbrev.). **3.** Pierre-Victor, French physicist, 1899-1993, ... electron. - Relating to the inion. **4.** Kidney (L). - Prefix meaning "seven". - Abbreviation for minimal inhibitory concentration. **5.** A parasympathomimetic miotic agent used in the treatment of narrow angle glaucoma. **6.** A hormone produced by the anterior lobe of the pituitary gland that stimulates the secretion of cortisol and other hormones by the adrenal cortex. - An enzyme converting angiotensin I to angiotensin II. **7.** A hallucinogen obtained from the bark of the Anadenanthera tree. - Pertaining to the ileum. **8.** Abbreviation for oculus dexter, "right eye.". - Samuel, English chemist and bacteriologist, 1863-1929;... - Walker coefficient, ...-Walker method. - Abbreviation for gastrointestinal; Gingival Index. **9.** A person who has leprosy. - The biologically active form of dopa. **10.** Relating to or resembling the tides. - Abbreviation for International Commission on Radiological Protection. **11.** Former abbreviation for gram. - A layer of solid substance covering the free surface of an epithelial cell. **12.** A suffix indicating a binary chemical compound. - An organ of the sense of smell. - A licensed vocational nurse (abbrev.). **13.** A mixture of bioflavonoids extracted from citrus fruits, vitamin P. - Gradual onset of pain that increases in a crescendo fashion then slowly subsides. **14.** One hundredth of a bar. - ventricular tachycardia (abbrev.). **15.** Abbreviation for percutaneous transluminal coronary angioplasty. - Congenital absence of an organ or tissue.

ACROSS: **1** PHARMACOLOGIC/P **2** AGUE / CODE / MDICT **3** R / GNATH / PT / ET/EC **4** ACE / CHOREIC / RNA **5** CURSE / BIRDUNIT **6** MS / ECTAD / ATONIA **7** EPIPILO / ELLIS / BP **8** ANTIINAD / CECAL **9** PDI / DILLOIL / ORA **10** F / AMINE / PCCELL / S **11** FIGIN / ACAR / VIVI **12** DC / CERCI / PUNCTA **DOWN:** **1** PARACME / PFFD **2** HG / CUSPAD / IC **3** AUGER / INIAC **4** REN / SEPT / MIC **5** M ACECLIDINE **6** ACTH / TONIN / R **7** COHOBA / ILEAC **8** OD / RIDEAL / CI **9** LEPPER / LDOPA **10** O / TIDAL / ICRP **11** GM / CUTICLE / U **12** IDE / NOSE / LVN **13** CITRIN / COLIC **14** CENTIBAR / VT **15** PTCA / APPLASIA

GÜÇLÜ BİR TABİP ODASI İÇİN

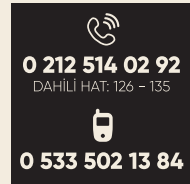

AİDATLARIMIZI ÖDEYELİM!

Aidat ödemenizi yapmakta
kullanabileceğiniz yollar için:

Ayrıntılı bilgi için
bizi arayabilirsiniz.

**İSTANBUL
TABİP ODASI**

